

Przeciwdziałanie dezinformacji

Uniwersalne projektowanie w edukacji

Konkursy dla nauczycieli

WYDAWCA PISMA:

Pomorskie Centrum Edukacji
Nauczycieli w Gdańsku,
al. gen. J. Hallera 14, 80-401 Gdańsk
tel.: (58) 34 04 100 (centrala);
(58) 34 04 110 (sekretariat)
fax: (58) 34 10 763, www.pcen.gda.pl
e-mail: edukacjapomorska@
pcen.gda.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY:

Małgorzata Bukowska-Ulatowska
– redaktor naczelna
Magdalena Urbaś
– z-ca redaktor naczelnej

Beata Symbor

Joanna Aleksandrowicz

PROJEKT GRAFICZNY, SKŁAD:

Beata Kwaśniewska

WSPARCIE TECHNICZNE:

Andrzej Cylwik

Dorota Gmerek

Anna Szabłowska

Jarostaw Szabłowski

Olgierd Tuskiewicz

WSPÓŁPRACA:

Pomorska Biblioteka

Pedagogiczna w Gdańsku

Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku

Instytucja Samorządu
Województwa Pomorskiego

Biuletyn Pomorskiego Centrum
Edukacji Nauczycieli w Gdańsku

Organ prowadzący:

Samorząd Województwa Pomorskiego

Placówka posiada akredytację

— decyzja Pomorskiego Kuratora

Oświaty w Gdańsku nr 74/2020

z dnia 12 sierpnia 2020 r.

Placówka wpisana do rejestru

instytucji szkoleniowych

Wojewódzkiego Urzędu Pracy

w Gdańsku pod nr ewidencyjnym

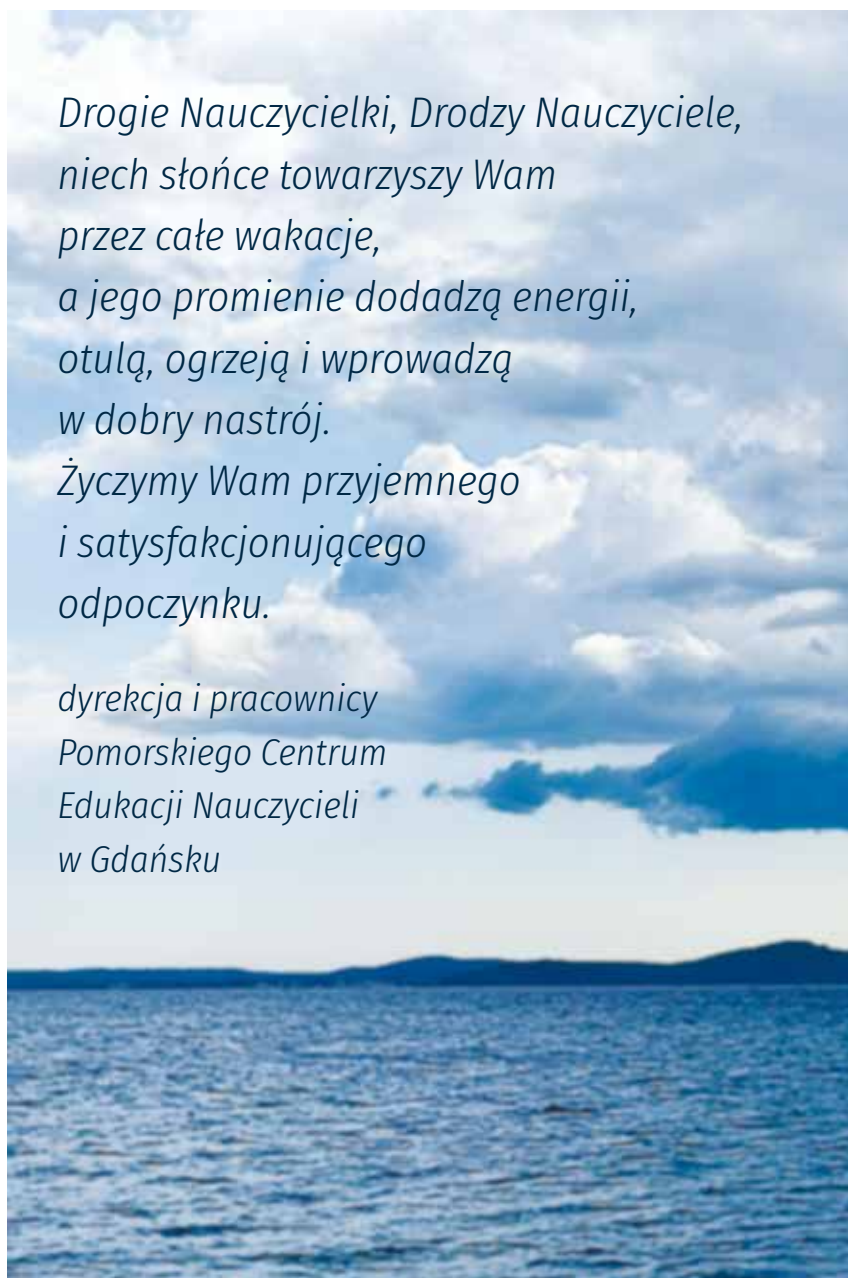
2.22/00057/2007

PUBLIKUJ w „EDUKACJI POMORSKIEJ”

Redakcja czasopisma serdecznie zaprasza do współpracy partnerów indywidualnych i instytucjonalnych, podejmujących inicjatywy korzystnie wpływające na kształt oświaty w naszym regionie. Zachęcamy do nadsyłania ciekawych artykułów na adres: edukacjapomorska@pcen.gda.pl oraz korzystania z możliwości uzyskania patronatu medialnego „Edukacji Pomorskiej”. Szczegółowe informacje dot. zasad publikacji, a także numery archiwalne naszego dwumiesięcznika są dostępne na stronie internetowej: www.pcen.gda.pl/publikacja/edukacja-pomorska.

*Drogie Nauczycielki, Drodzy Nauczyciele,
niech słońce towarzyszy Wam
przez całe wakacje,
a jego promienie dodadzą energii,
otulą, ogrzeją i wprowadzą
w dobry nastrój.
Życzymy Wam przyjemnego
i satysfakcjonującego
odpoczynku.*

*dyrekcja i pracownicy
Pomorskiego Centrum
Edukacji Nauczycieli
w Gdańsku*

Drodzy Państwo,

pozwólcie, że ubiorę mój wstęp wersami
Wisławy Szymborskiej „Wielkie to szczęście”:

*... nie wiedzieć dokładnie,
na jakim świecie się żyje.*

*Trzeba by było
istnieć bardzo długo,
stanowczo dłużej
niż istnieje on.*

*Choćby dla porównania
poznać inne światy.*

*Unieść się ponad ciało,
które niczego tak dobrze nie umie,
jak ograniczać
i stwarzać trudności.*

*Dla dobra badań,
jasności obrazu
i ostatecznych wniosków
wzbic się ponad czas,
w którym to wszystko pędzi i wiruje...*

... i coraz bardziej zgrabnie dezinformuje. Zapraszam do lektury obecnego numeru „Edukacji Pomorskiej”, w którym poruszamy temat dezinformacji, zachęcając do refleksji nad tym, jak zarządzać (dez)informacją i skutecznie odróżniać newsy od fake newsów, prawdę od fałszu. Stawiamy tezę, że *edukacja jest szczepionką przeciwko dezinformacji*. Z pomocą oświacie w tym zakresie przychodzą organizacje fact-checkingowe, takie jak Stowarzyszenie Demagog czy Fundacja Przeciwdziałamy Dezinformacji, które wspierają weryfikowanie informacji i szkolą w obszarze kompetencji medialnych. Kluczowe jest ukierunkowanie edukacji na paradygmat konstruktywistyczno-interpretacyjny¹ i skupienie się na postawie badawczej uczących się, powstawaniu wiedzy w ich umyśle oraz na rozwiązywaniu problemów – zamiast transmisji wiedzy stawiamy pytania i szukajmy na nie odpowiedzi. Na łamach naszego dwumiesięcznika pokazujemy również doroczną ogólnopolską akcję Kwietniowi Antypiraci, która, jak określają organizatorzy, *sprzyja kształtowaniu u uczestników postaw aktywnych, świadomych i odpowiedzialnych użytkowników informacji oraz dóbr kultury*. Kolejne zagadnienie traktuje o uniwersalnym projektowaniu w edukacji, służącym włączaniu i rozwojowi indywidualnych potrzeby uczących się, zapobiegając wykluczeniom. W dalszej części periodyku wspominamy o nowelizacji podstawy programowej i wprowadzeniu od roku szkolnego 2023/2024 nowych zawodów do klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego. Szczególnie polecam wywiad z prof. Jackiem Pyżalskim na temat rzetelności w badaniach

Fot. B. Kwaśniewska

i ich wiarygodności. Profesor przestrzega przed *pochopnym działaniem, które przynosi więcej szkód niż korzyści i zachęca do krytycyzmu wobec własnych działań, a także krytycyzmu wobec danych oraz źródeł informacji*. Stałe miejsce w naszym periodyku mają nowoczesne technologie – i tym razem zapraszamy do poznania Tikowych nowości oraz przykładów ich zastosowania. Ponadto upowszechniamy i informujemy o dobrych praktykach edukacyjnych w (pomorskich) szkołach, m.in.: przedstawiamy szkolną inicjatywę profilaktyczną *Nawigacja w każdą pogodę*, a także projekty *Historia w dialogu* oraz *Śladami zbrodni komunistycznych w Gdańsku* zrealizowane przez naszą placówkę oraz obchody Światowego Dnia Ziemi w Gdyni i Europejskich Dni Dziedzictwa w Kowalach... *i choćby dla porównania poznać inne światy*: Włochy, Hiszpanię i Francję z innowacyjną przygodą gastronomiczną Zespołu Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich w Gdańsku. W działaniu polecam słowa Szymborskiej: *dla dobra badań, jasności obrazu i ostatecznych wniosków wzbic się ponad czas, w którym to wszystko pędzi i wiruje... Wolę nie pytać, jak długo jeszcze i kiedy*².

Na nadchodzące dużymi krokami wakacje życzę Państwu odpoczynku oraz dni pełnych słońca i niezapomnianych wrażeń.

dyrektor
[Signature]

Pomorskiego Centrum Edukacji Nauczycieli
w Gdańsku

1 D. Klus Stańska. Paradygmaty dydaktyki. Myśleć teorią o praktyce. PWN, Warszawa 2018 (s. 115).

2 W. Szymborska. Możliwości. <https://www.szymborska.org.pl/szymborska/wiersze/mozliwosci>

SPIS TREŚCI

■ SŁOWO WSTĘPNE	3
■ TEMAT NUMERU	
Jak się nie dać dezinformacji	5
<i>Patryk Zakrzewski</i>	
Edukacja jako szczepionka przeciwko dezinformacji	9
<i>Katarzyna Lipka</i>	
Odporni na epidemię dezinformacji	13
<i>Anna Puścińska</i>	
■ FORUM EDUKACYJNE	
Uniwersalne projektowanie w edukacji	17
<i>Łukasz Franków</i>	
■ PRAWO OŚWIATOWE	
Zmiany w podstawie programowej – rozporządzenia podpisane	19
Kształcenie w nowych zawodach.....	22
<i>Tomasz Kąkol</i>	
■ BADANIA I ANALIZY	
O badaniach edukacyjnych słów kilka	23
<i>z prof. Jackiem Pyżalskim rozmawia Małgorzata Bukowska-Ulatowska</i>	
■ TIK W SZKOLE	
Apki w łapki i TabletOn	25
<i>Katarzyna Drausal</i>	
■ WOKÓŁ NAS	
Wsparcie młodzieży, środowiska szkolnego i rodzinnego w sytuacjach trudnych – ujęcie praktyczne w oparciu o szkolną inicjatywę profilaktyczną <i>Nawigacja w każdą pogodę</i>	27
<i>Agnieszka Buś-Bidas</i>	
Z perspektywy historyka, czyli kilka słów o projektach <i>Historia w dialogu</i> oraz <i>Śladami zbrodni komunistycznych w Gdańsku</i> przeprowadzonych przez PCEN w Gdańsku w roku szkolnym 2022/2023	32
<i>Grzegorz Rutkowski</i>	
Dni Ziemi w II Liceum Ogólnokształcącym w Gdyni	35
<i>Magdalena Urbaś</i>	
Haftowane Patchworkowe Love – ukazanie piękna i różnorodności polskich haftów ludowych. Europejskie Dni Dziedzictwa w Szkole Podstawowej w Kowalach	36
<i>Anna Flis</i>	
Dlaczego warto wykorzystywać teatrzyk kamishibai w szkole? – z doświadczeń nauczyciela bibliotekarza	39
<i>Monika Sochacka</i>	
„Mikołajek” w klasie II b w Żukowie	43
<i>Wioleta Krause</i>	
Gastronomiczne innowacje w Zespole Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich w Gdańsku	44
<i>Elwira Wiśniewska</i>	
■ BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA	
Pomorska Biblioteka Pedagogiczna w Gdańsku poleca: przeciwdziałanie dezinformacji	47
<i>oprac. Klaudia Malinowska</i>	
Rusza VIII edycja Konkursu Nauczyciel Pomorza	48
<i>Klaudia Malinowska</i>	
Nauczyciele do piór! – czyli VIII Pomorski Konkurs Literacki dla Nauczycieli	49
<i>Jolanta Betkowska</i>	
■ O TYM SIĘ MÓWI	50

TEMAT NUMERU

Jak się nie dać dezinformacji

Patryk Zakrzewski

The logo for DEMAGOG features three orange curved lines on the left, followed by the word "DEMAGOG" in a bold, blue, sans-serif font.

Jednym z podstawowych kierunków realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2022/2023¹ jest rozwijanie umiejętności metodycznych nauczycieli w zakresie prawidłowego i skutecznego wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesach edukacyjnych, a także wsparcie edukacji informatycznej i medialnej, w szczególności kształtowanie krytycznego podejścia do treści publikowanych w Internecie i mediach społecznościowych. To dodatkowa motywacja dla społeczności szkolnych, aby zwrócić uwagę na jedno z głównych wyzwań współczesności² – problem dezinformacji i jej wpływu na społeczeństwa demokratyczne. Od czego zacząć i na jakie konteksty zwrócić szczególną uwagę, przygotowując się do lekcji o *fake newsach*?

Pomocne może okazać się uporządkowanie podstawowych pojęć. Z badania *Dezinformacja oczami Polaków 2022*³ przeprowadzonego na reprezentatywnej próbie osób powyżej 18. roku życia wynika, że z terminem *dezinformacja* spotkało się 86% badanych. Wśród młodych dorosłych w wieku 18-34 lat odsetek był jeszcze niższy i wyniósł 79%. Oznacza to, że co piąta osoba w tym wieku nie zna pojęcia, które autorzy internetowego *Słownika języka polskiego* definiują jako *wprowadzenie kogoś w błąd przez podanie mylących lub fałszywych informacji*⁴. Najważniejsze byłoby zatem odrzucenie błędnych ocen o wysokich kompetencjach medialnych młodych osób, nazywanych *cyfrowymi tubylcami* (ang. *digital natives*)⁵, i przyjęcie założenia, że wyjściowa wiedza uczniów jest co najwyżej podstawowa.

W języku angielskim, obok pojęcia *disinformation*, tożsamego z polską *dezinformacją*, istnieją również terminy *mis-* oraz *malinformation*, upowszechnione przez amerykańską organizację First Draft⁶. Pierwszy z nich oznacza treści fałszywe powielane bez intencji wyrządzenia szkody, a więc najczęściej bez świadomości, że dana

informacja wprowadza w błąd. Do tej grupy zaliczylibyśmy np. udostępnianą w dobrej wierze informację o rzekomej aktywnej obronie Kijowa przez Witalija Kłyckę, jaką wiele osób dzieliło się w pierwszych dniach inwazji wojsk rosyjskich na terytorium Ukrainy⁷. Drugi natomiast rozumiemy jako informacje prawdziwe, ale wykorzystane w celu wyrządzenia szkody. To m.in. przypadki upublicznienia prywatnej korespondencji przeciwnika politycznego w czasie kampanii wyborczej. Terminowi *fake news*, oznaczającemu informację fałszywą imitującą informację prawdziwą i stworzoną dla realizacji konkretnego celu, najbliższej więc znaczeniowo do *dezinformacji*.

Znajomość podstawowych terminów związanych ze zjawiskiem dezinformacji pozwala spojrzeć na problem z szerszej perspektywy i zrozumieć różnorodność treści wprowadzających w błąd. Odwoływanie się wyłącznie do pojęcia *fake news*, które za sprawą polityków wykorzystujących je m.in. do dezawuowania mediów krytycznych wobec władzy straciło walor opisu rzeczywistości, byłoby niewystarczające. Zarówno w sieci, jak i w mediach tradycyjnych możemy się przecież jeszcze natknąć

1 Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2022/2023, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/podstawowe-kierunki-realizacji-polityki-oswiatowej-panstwa-w-roku-szkolnym-20222023>, dostęp: 16.05.2023 r.

2 Hatańska N., *Wiek paradoksów. Czy technologia nas ocali?*, Kraków 2021, s. 147-179.

3 *Dezinformacja oczami Polaków 2022*, <https://digitalpoland.org/publikacje/pobierz?id=4f2e2116-82a6-47b5-a984-801b5e704b56>, dostęp: 16.05.2023 r.

4 *Dezinformacja*, *Słownik Języka Polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/dezinformacja;2554971.html>, dostęp: 16.05.2023 r.

5 Prensky M., *Digital Natives, Digital Immigrants*, <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>, 16.05.2023 r.

6 *Understanding information disorder*, <https://firstdraftnews.org/long-form-article/understanding-information-disorder>, dostęp: 16.05.2023 r.

7 *Witalij Kłyckko walczy na froncie? To zdjęcie pochodzi sprzed roku!*, https://demagog.org.pl/fake_news/witalij-kliczko-walczy-na-froncie-to-zdjecie-pochodzi-sprzed-roku, dostęp: 16.05.2023 r.

na przejawy propagandy, treści sfabrykowane, informacje wyrwane z kontekstu, próby podszywania się, *clickbaity* (czyli nacechowane emocjonalnie tytuły skonstruowane w taki sposób, aby wzbudzić zainteresowanie czytelnika i wymusić zapoznanie się z całym tekstem), a także treści satyryczne, które bywają traktowane *na serio*⁸.

Z badania *EU Kids online 2018 Polska* przeprowadzonego na reprezentatywnej grupie dzieci i młodzieży w wieku 9-17 lat wynika, że swoje kompetencje w zakresie dobierania słów kluczowych podczas wyszukiwania informacji oraz sprawdzania, czy informacja znaleziona w Internecie jest prawdziwa, wysoko oceniazaledwie 37,6% i 31,9% nastolatków⁹. Biorąc pod uwagę, że to jedynie samoocena badanych, rzeczywisty poziom kompetencji może się różnić od deklarowanego. Oznacza to, że rozwijanie umiejętności kluczowych dla efektywnego wyszukiwania rzetelnej informacji i odróżniania treści wiarygodnych od wprowadzających w błąd wymaga zdecydowanego wsparcia ze strony nauczycieli.

Pomocna dłoń w walce z dezinformacją

Z pomocą przychodzą organizacje fact-checkingowe, takie jak Stowarzyszenie Demagog, które często – oprócz weryfikowania informacji – podejmują również działania w obszarze edukacji medialnej. Zainteresowani nauczyciele mogą wraz ze swoimi uczniami skorzystać bezpłatnie z dwóch kursów e-learningowych dostępnych na platformie edukacyjnej Demagoga¹⁰. Pierwszy z nich, zatytułowany *Fałszywe informacje. Jak sobie z nimi radzić?*, umożliwia zdobycie w przystępny sposób wiedzy na temat rodzajów informacji wprowadzających w błąd oraz konsekwencji ich rozpowszechniania. Natomiast drugi kurs, *Sposoby weryfikacji informacji w internecie*, dostarcza wskazówek, jak skutecznie weryfikować źródła informacji oraz informacje tekstowe i audiowizualne. Oba kursy podzielone zostały na kilka lekcji, dzięki czemu z powodzeniem mogą być wykorzystywane w pracy z uczniami zarówno podczas zajęć przedmiotowych, jak i godzin wychowawczych czy w ramach zastępstw.

Platforma edukacyjna to część Akademii Fact-checkingu, w ramach której Stowarzyszenie Demagog od 2017 r. prowadzi warsztaty dla uczniów i szkolenia dla nauczycieli z zakresu weryfikowania informacji oraz

budowania odporności przed dezinformacją (autor artykułu jest koordynatorem Akademii Fact-checkingu). Podczas zajęć trenerki i trenerzy Akademii, rekrutujący się spośród analityków portalu demagog.org.pl, proponują uczestnikom ćwiczenia pozwalające rozwinąć umiejętności oddzielania faktów od opinii, ustalania wiarygodności źródła informacji w oparciu o metodę *lateral reading*¹¹, a także weryfikowania treści publikowanych w mediach społecznościowych z wykorzystaniem bezpłatnych narzędzi dostępnych w sieci.

Prebunking – lepiej zapobiegać niż leczyć

Na kluczową rolę edukacji w przeciwdziałaniu dezinformacji wskazują badacze zajmujący się teorią inokulacji. Koncepcja ta, której zasadność potwierdzana jest w kolejnych badaniach naukowych¹², zakłada, że poszerzanie wiedzy na temat technik manipulacji pozwala skuteczniej rozpoznawać przejawy dezinformacji. Autorzy publikacji *The Debunking Handbook 2020* zwracają uwagę, że działania prewencyjne są tak istotne, ponieważ wpływ dezinformacji na jednostkę jest widoczny nawet po jakimś czasie, również wówczas gdy dany mit został obalony¹³. Co więcej, obalenie fałszywych informacji jest szczególnie trudne w przypadku teorii spiskowych, które stają się dla wielu osób ważnym elementem tożsamości. W takich przypadkach próba przedstawienia argumentów przeczących przyjętej przez rozmówcę tezie może być potraktowana jako atak na niego samego.

Teoria inokulacji, propagowana m.in. przez Sandera van der Lindena oraz Jona Roozenbeeka, doprowadziła do stworzenia licznych gier, które w atrakcyjny sposób umożliwiają zdobycie wiedzy o technikach manipulacji wykorzystywanych przez aktorów dezinformacji. Część z nich została opisana w rozdziale podręcznika dla szkół ponadpodstawowych opracowanego przez Instytut Kościuszki¹⁴. Gry umożliwiają m.in. wcielenie się w rolę czarnego charakteru, np. polaryzującego dyskusję w Internecie trolla, aby lepiej zrozumieć mechanizmy i motywacje stojące za kampaniami dezinformacyjnymi. Inne z kolei zachęcają użytkowników do sprawdzenia swoich sił w starciu z rzeczywistymi przykładami fałszywych informacji. Swój własny poziom *odporności na dezinformację* można sprawdzić dzięki aplikacji *Fajnie*,

8 Understanding information disorder, <https://firstdraftnews.org/long-form-article/understanding-information-disorder>, dostęp: 16.05.2023 r.

9 Polskie badanie EU Kids Online 2018, https://fundacja.orange.pl/app/uploads/2021/09/EU_Kids_Online_2019_v2.pdf, dostęp: 16.05.2023 r., s. 25-26.

10 Platforma edukacyjna Demagoga, <https://platforma.demagog.org.pl/kursy>, dostęp: 16.05.2023 r.

11 Stanford scholars observe 'experts' to see how they evaluate the credibility of information online, <https://ed.stanford.edu/news/stanford-scholars-observe-experts-see-how-they-evaluate-credibility-information-online>, dostęp: 16.05.2023 r.

12 Badania potwierdzają: prebunking jest skuteczny w walce z dezinformacją, https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/badania-potwierdzaja-prebunking-jest-skuteczny-w-walce-z-dezinformacja, dostęp: 16.05.2023 r.

13 The Debunking Handbook 2020, <https://skepticalscience.com/docs/DebunkingHandbook2020.pdf>, dostęp: 16.05.2023 r., s. 4.

14 Z tarczą! Jak chronić się przed dezinformacją? Praktyczny podręcznik dla szkół ponadpodstawowych, <https://cyberodporni.pl/wp-content/uploads/2021/12/Podrecznik-Z-tarcza-jak-chronic-sie-przed-dezinformacja.pdf>, 16.05.2023 r., s. 65-68.

że wiesz stworzonej przez zespół Stowarzyszenia Demagog (dostępnej również w języku angielskim).

W kontekście teorii inokulacji warto wspomnieć także o technice *prebunkingu* polegającej na formułowaniu komunikatów, które pozwalają zrozumieć rozmówcy wybraną technikę manipulacji, tak aby był w stanie rozpoznać ją w przyszłości, bez względu na kontekst, w jakim zostanie wykorzystana. Nie bez powodu technika porównywana jest do szczepionki: i w tym wypadku wyeksponowanie na małą, bezpieczną dawkę dezinformacji – opatrzoną właściwym komentarzem – pozwala wzmocnić odporność przeciwko rzeczywistemu zagrożeniu. Przykładem wykorzystania *prebunkingu* w praktyce jest kampania edukacyjna należąca do Google spółki Jigsaw, Państwowego Instytutu Badawczego NASK i Stowarzyszenia Demagog. W krótkich filmach dostępnych na platformie YouTube zwrócono uwagę na dwie techniki manipulacji wymierzone w społeczność ukraińską w Polsce: *kozła ofiarnego* i *zastraszanie*¹⁵. To materiał, który z powodzeniem może być wykorzystywany w pracy z uczniami i uczennicami.

Holistyczne podejście i garść inspiracji

Kluczowe dla przeciwdziałania dezinformacji kompetencje krytycznego myślenia i weryfikowania przekazów medialnych oraz treści publikowanych w mediach społecznościowych warto umieścić w szerszym kontekście nakreślonym przez autorów i autorki *Modelu Edukacji Medialnej, Informacyjnej i Cyfrowej (MEMIC)*, opracowanego przez przedstawicieli polskich organizacji pozarządowych zajmujących się edukacją. Zgodnie z zaproponowaną definicją edukację medialną, informacyjną i cyfrową należy rozumieć jako *interdyscyplinarny obszar działań praktycznych, których celem jest kształcenie kompetencji, umożliwiających świadome, aktywne, odpowiedzialne, prospołeczne, krytyczne i twórcze korzystanie ze wszystkich rodzajów mediów w różnych celach. Przy czym nieodłącznym elementem takiego korzystania jest rozumienie funkcjonowania tych mediów (...) oraz ich wpływu na rozmaite obszary aktywności człowieka*¹⁶. Holistyczne podejście do kształcenia w zakresie edukacji medialnej, informacyjnej i cyfrowej jest szczególnie ważne ze względu na różnorodne role, jakie w przestrzeni mediów społecznościowych pełnią młodzi ludzie:

od biernego odbiorcy, przez aktywne reagowanie i udostępnianie, aż po tworzenie własnych treści¹⁷.

Szczegółowych odpowiedzi, jak stworzyć odpowiednie warunki do efektywnej edukacji medialnej, dostarczają *Wytyczne dla nauczycieli i pedagogów dotyczące przeciwdziałania dezinformacji i upowszechniania umiejętności cyfrowych za pośrednictwem kształcenia i szkolenia*¹⁸. To opublikowany w 2022 r. zbiór rekomendacji opracowanych przez Komisję Europejską przy wsparciu grupy ekspertów ds. walki z dezinformacją i rozpowszechniania umiejętności cyfrowych poprzez kształcenie i szkolenie. Publikacja zawiera definicje kluczowych pojęć, wskazówki dotyczące metod, jakie można wykorzystać w pracy z uczniami i uczennicami, a także propozycje ćwiczeń. W opracowaniu nie zabrakło elementów teoretycznych oraz omówienia istotnych kontekstów, takich jak etyczne oraz ekonomiczne wymiary dezinformacji.

Urzeczywistnienie ideału holistycznego podejścia do edukacji medialnej, informacyjnej i cyfrowej w polskich szkołach jest dużym wyzwaniem, zważywszy na jej marginalną rolę w podstawie programowej kształcenia ogólnego. Dlatego organizacje pozarządowe działające w obszarach edukacji oraz walki z dezinformacją proponują nauczycielkom i nauczycielom narzędzia umożliwiające podjęcie tematu fałszywych informacji oraz *fact-checkingu* bez konieczności organizowania odrębnych zajęć czy nawet poświęcania temu zagadnieniu całej lekcji. Za przykład niech posłuży kampania *Krytyczne myślenie w pigułce*, zainicjowana przez Purpose Climate Lab a wsparta przez Fundację Ja, Nauczyciel, Polskie Towarzystwo Edukacji Medialnej i Stowarzyszenie Demagog. W jej ramach zostały stworzone bezpłatne materiały edukacyjne dla nauczycielek i nauczycieli języka polskiego, języka angielskiego, biologii, geografii, historii oraz wiedzy o społeczeństwie¹⁹. Planom 5-, 10- i 15-minutowych scenariuszy lekcji towarzyszy mapa inspiracji na platformie Trello – zbiór linków do kursów, szkoleń, gier, e-booków, artykułów, filmów, podcastów, ciekawostek i kontaktów do ekspertów zajmujących się edukacją medialną²⁰.

Problem dezinformacji podejmowany jest również w ramach innych projektów doskonale znanych polskim nauczycielkom i nauczycielom. Edukacja medialna i walka z dezinformacją były tematem przewodnim roku

15 Nie daj się nabrać na zastraszanie, <https://www.youtube.com/watch?v=7C-ln3axgjk>, dostęp: 16.05.2023 r.

16 Model Edukacji Medialnej, Informacyjnej i Cyfrowej (MEMIC), https://fina.gov.pl/wp-content/uploads/2019/12/memic_publicacja.pdf, dostęp: 16.05.2023 r., s. 20.

17 Polskie badanie EU Kids Online 2018, https://fundacja.orange.pl/app/uploads/2021/09/EU_Kids_Online_2019_v2.pdf, dostęp: 16.05.2023 r., s. 37-38.

18 Wytyczne dla nauczycieli i pedagogów dotyczące przeciwdziałania dezinformacji i upowszechniania umiejętności cyfrowych za pośrednictwem kształcenia i szkolenia, <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/a224c235-4843-11ed-92ed-01aa75ed71a1>, dostęp: 16.05.2023 r.

19 Krytyczne myślenie w pigułce / dodatki do lekcji, <https://bit.ly/DodatkiDoPodstawyProgramowej>, dostęp: 16.05.2023 r.

20 Krytyczne myślenie, <https://bit.ly/KrytyczneMyślenie>, dostęp: 16.05.2023 r.

2021 społeczności eTwinning. Z materiałów edukacyjnych, które zostały wówczas wypracowane, wciąż można korzystać. Wystarczy zajrzeć na stronę programu, gdzie zgromadzono m.in. artykuły na temat rozpoznawania fałszywych informacji, scenariusze zajęć dla różnych przedmiotów z wykorzystaniem interaktywnych narzędzi, a także linki do grup zraszających edukatorki i edukatorów szczególnie zainteresowanych tematem przeciwdziałania dezinformacji²¹.

Przeszkody do przeskoczenia

Jak się okazuje, nieodpłatne materiały umożliwiające prowadzenie zajęć o dezinformacji są dostępne na wyciągnięcie ręki. Osobom zastanawiającym się nad podjęciem tego wyzwania mogą jednak towarzyszyć pewne obawy. Z badania *Zrozumienie i zaspokojenie potrzeb nauczycieli i uczniów w walce z dezinformacją* przeprowadzonego w 2022 r. przez socjolożkę, Katarzynę Dębską, w ramach kampanii *Krytyczne myślenie w pigułce* wynika, że nauczycielki i nauczyciele wskazują liczne bariery utrudniające wprowadzanie do szkół edukacji o dezinformacji²². Wymieniają takie przeszkody jak: brak czasu, zbyt przeładowaną podstawę programową, brak wsparcia i inicjatywy ze strony szkoły w kwestii prowadzenia zajęć dotyczących dezinformacji, a także obawy przed negatywnymi reakcjami ze strony rodziców i władz. Co znamienne, identyfikują się również jako ofiary kampanii dezinformacyjnej prowadzonej w czasie strajku nauczycielskiego w 2019 r.²³. To wyjątkowa perspektywa, która z jednej strony może zaważyć na decyzji o niepodjęciu z uczniami i uczennicami tematu dezinformacji, z drugiej jednak stanowi niewątpliwą zasób pozwalający lepiej rozumieć negatywne konsekwencje dezinformacji i wyjaśniać je wychowankom.

Osobnym problemem jest występujące wśród nauczycielek i nauczycieli poczucie niewystarczającej kompetencji do poruszania tematu dezinformacji, co również potwierdza cytowany wyżej raport²⁴. Wynika ono m.in. z niewielkiego doświadczenia w korzystaniu z mediów społecznościowych lub jego braku, deklarowanego przez osoby badane. Zgodnie z treścią raportu, *[n]auczyciele i nauczycielki biorący udział w badaniu rzadko korzystają z mediów społecznościowych, najpopular-*

niejszą platformą społecznościową w tej grupie jest Facebook. A przecież to właśnie media społecznościowe przyczyniły się w ostatnich latach do wzmocnienia obecności przekazów dezinformacyjnych w Internecie i ich łatwiejszego niż wcześniej udostępniania.

Jednym ze sposobów na wyjście z impasu i odpowiedź na palącą potrzebę podjęcia tematu dezinformacji w polskiej szkole jest przełamanie tradycyjnego modelu nauczania, w którym nauczycielka bądź nauczyciel jednokierunkowo przekazuje wiedzę uczniom i uczennicom. Rola edukatora może ograniczyć się do stawiania właściwych pytań oraz zgłębiania tematu wspólnie z uczniami. Niewątpliwym wsparciem w tak zaprojektowanym procesie edukacyjnym może być zaangażowanie ekspertów, np. przedstawicieli organizacji fact-checkingowych lub lokalnych dziennikarzy.

Można też skorzystać z metody odwróconej klasy, polegającej na przekazaniu uczniom materiałów do zapoznania się przed lekcją, która nie służy już przedstawieniu nowego zagadnienia, a zastosowaniu zdobytej wiedzy w praktyce, kształceniu umiejętności oraz udzielaniu informacji zwrotnej²⁵. W przypadku pracy z uczniami szczególnie zainteresowanymi tematem dezinformacji warto rozważyć oddanie im inicjatywy oraz zaproszenie młodzieży do samodzielnego przeprowadzenia lekcji dla koleżanek i kolegów z klasy.

Patryk Zakrzewski – członek zarządu Stowarzyszenia Demagog i koordynator Akademii Fact-checkingu; ekspert w zakresie edukacji medialnej; od ponad 5 lat prowadzi zajęcia na temat fake newsów i weryfikowania informacji w Internecie dla uczniów, studentów, nauczycieli, edukatorów oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych i biznesu; współpracuje m.in. z Fundacją TechSoup, Fundacją Szkoła z Klasą oraz Towarzystwem Inicjatyw Twórczych „e”; uczestnik licznych konferencji branżowych i programów szkoleniowych, m.in. GlobalFact 9 (2022), International Visitor Leadership Program (2021-22), DFRLab's Digital Sherlocks (2020-21) oraz 12th ASEF Journalists' Seminar (2019).

21 Edukacja medialna, <https://etwinning.pl/edukacja-medialna>, dostęp: 16.05.2023 r.

22 Zrozumienie i zaspokojenie potrzeb nauczycieli i uczniów w walce z dezinformacją. Analiza wywiadów jakościowych z nauczycielami i nauczycielkami oraz uczniami i uczennicami szkół średnich, <https://demagog.org.pl/wp-content/uploads/2022/12/Purpose-x-Demagog-2022-Badanie-nauczycieli-i-uczniow.pdf>, dostęp: 16.05.2023 r., s. 13.

23 Zrozumienie i zaspokojenie..., <https://demagog.org.pl/wp-content/uploads/2022/12/Purpose-x-Demagog-2022-Badanie-nauczycieli-i-uczniow.pdf>, dostęp: 16.05.2023 r., s. 7.

24 Zrozumienie i zaspokojenie..., <https://demagog.org.pl/wp-content/uploads/2022/12/Purpose-x-Demagog-2022-Badanie-nauczycieli-i-uczniow.pdf>, dostęp: 16.05.2023 r., s. 9.

25 Odwrócona klasa jako nowoczesna metoda aktywizująca – jak odnieść sukces na lekcji?, <https://www.nowaera.pl/eduone/odwrocona-klasa-jako-nowoczesna-metoda-aktywizujaca>, dostęp: 16.05.2023 r.

Edukacja jako szczepionka przeciwko dezinformacji

Katarzyna Lipka

Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) w 2019 r. umieściła unikanie szczepień obowiązkowych na liście 10 największych zagrożeń dla zdrowia. Jego wynikiem jest m.in. powrót prawie już zapomnianej odry. Rok później świat mierzył się z pandemią COVID-19. Podczas Monachijskiej Konferencji Bezpieczeństwa dyrektor WHO, Tedros Adhanom, powiedział: *Walczymy nie tylko z epidemią, walczymy również z infodemią*. Fałszywe wiadomości rozprzestrzeniają się szybciej i łatwiej niż wirus a są równie niebezpieczne.

Dostęp do nowych technologii sprawił, że zwykły użytkownik Internetu stał się nie tylko odbiorcą, ale także twórcą treści. Blogerzy, youtuberzy, tiktokerzy czy tzw. dziennikarze obywatelscy dzięki platformom społecznościowym zyskują widzów liczonych w setkach tysięcy. Im bardziej kontrowersyjne treści, tym większe prawdopodobieństwo, że materiał stanie się wiralowy i zainteresuje kolejne grupy użytkowników, za którymi idą pieniądze z monetyzowania reklam.

Codzienny natłok informacji sprawia, że wydawcy stoją przed pokusą tworzenia **clickbaitowych** nagłówków, aby walczyć o czytelników i wyświetlenia. Emocjonalne hasła zachęcają do kliknięcia, jednak gdy to zrobimy, okazuje się, że treść artykułu znacznie

odbiega od tego, co sugerował jego tytuł. Przesyceni nowymi wiadomościami, czytamy jednak często same nagłówki, nie tracąc czasu na zweryfikowanie ich prawdziwości. Dodatkowo im większe emocje w nas one wywołują, tym większą czujemy potrzebę, by podać je dalej.

Rozprzestrzanie się dezinformacji

Dyrektor WHO w swojej wypowiedzi podkreślił również, że fałszywe wiadomości rozprzestrzeniają się szybciej i łatwiej niż wirus a są równie niebezpieczne. Dzięki m.in. odwoływaniu się do prostych emocji, takich jak gniew czy strach, nieprawdziwa wiadomość ma średnio 70% więcej szans na bycie retweetowaną¹. Fałszywy przekaz ma

Jak uchronić siebie i innych przed dezinformacją?

Jak **reagować** na treści, które do Ciebie docierają?

The infographic shows a person standing in front of a large screen displaying a checklist with a red 'X' and a green checkmark. A red arrow points from the title to the right.

- 1 Weź głęboki oddech, zatrzymaj się na chwilę.**
Nie udostępniaj pochopnie treści, zdjęć i wideo. Jeśli informacja wzbudza Twoje emocje, zastanów się 3 razy zanim podasz ją dalej.
- 2 Nie ograniczaj się do czytania samych nagłówków.**
Nie udostępniaj treści, których nie przeczytałeś w całości.
- 3 Czy to jest aktualna informacja?**
Sprawdź datę.

The infographic includes icons for a document with a magnifying glass, a calendar, and a line graph with a sad face and a happy face. A red arrow points from the bottom right towards the FakeNews.pl logo.

¹ Soroush Vosoughi et al., *The spread of true and false news online*. Science359, 1146-1151 (2018). DOI: 10.1126/science.aap9559.

też tę przewagę, że można go stworzyć w krótkim czasie. Jego weryfikacja nie zawsze jest prosta i często publikacja dementi wymaga nawet kilku dni. Powiedzenie *zanim prawda włoży buty, kłamstwo obiegnie Ziemię* nigdy nie było bardziej aktualne. Naukowcy z Massachusetts Institute of Technology w 2018 r. oszacowali, że prawdziwa wiadomość potrzebuje średnio 6 razy więcej czasu na dotarcie do 1500 osób niż fałszywa².

Rozpowszechnianie dezinformacji jest dzisiaj prostsze niż kiedykolwiek wcześniej. Wykorzystują to nie tylko osoby szukające łatwego zarobku czy poklasku, żerujące na powszechnym strachu przed nieznanym. Dezinformacja jest narzędziem używanym również przez zagraniczne ośrodki wpływu w prowadzeniu **wojny informacyjnej**.

Zagrożenia związane z dezinformacją

Zakrojone na szeroką skalę kampanie dezinformacyjne są atakami wymierzonymi w porządek epistemologiczny. Thomas Rid³ pisał, że środki aktywne⁴ czynią to jednak powoli i subtelnie, co przypomina nieco topnienie lodu. To sprawia, że dezinformacja jest o wiele bardziej podstępna, bowiem jeśli erozji ulega autorytet dowodu, to powstałe wówczas luki wypełniają emocje. W efekcie uczucia i opinie przedkładane są ponad fakty. Ponieważ odróżnienie faktów od *niefaktów* staje się coraz trudniejsze, łatwiej odróżnić przyjaciela od wroga.

Celem dezinformacji jest nie tyle samo wprowadzenie odbiorców w błąd, ile przede wszystkim wpływanie na ich zachowanie – polaryzowanie społeczeństwa, podważanie zaufania do instytucji publicznych, mediów i nauki, co stanowi zagrożenie dla demokracji, zdrowia, a nawet życia ludzi.

Do perfekcyjnie widoczne było to w marcu ubiegłego roku, kiedy udostępniane w mediach społecznościowych niepotwierdzone historie o incydentach spowodowanych przez uchodźców doprowadziły w Przemyslu do ataków na osoby o kolorze skóry innym niż biały. Z kolei w innych rejonach Polski plotki mówiące o braku paliw i gotówki w bankomatach wywołały panikę wśród obywateli, powodując kolejki na stacjach benzynowych oraz masowe wybieranie pieniędzy z bankomatów, a tym samym zmieniając plotkę w samospelniającą się przepowiednię.

Zagrożenia dla młodego pokolenia

Grupą szczególnie wrażliwą na fałszywe treści są najmłodsi użytkownicy Internetu. Nie są oni wyposażeni w zdolności i narzędzia do weryfikowania treści ani nie są świadomi zagrożeń związanych z fake newsami. W wyniku popularnego na Tik Toku *Blackout Challenge* w 2021 r. zmarło siedmioro dzieci. Najmłodsze z nich miało 8 lat. Jak podaje Spider'sWeb⁵, żadna z ofiar nie poszukiwała aktywnie tego wyzwania w aplikacji – algorytm sam podsunął dzieciom niebezpieczne nagranie.

4 Czy jesteś w stanie zidentyfikować autora informacji?
Jeśli źródło jest anonimowe, powinno to wzbudzić Twoją podejrzliwość.

5 Czy autor powołuje się na źródło?
Jakie jest pierwotne źródło tej informacji?

6 Sprawdź tę samą informację w dwóch innych wiarygodnych źródłach.

7 Jeśli masz jakiegokolwiek wątpliwości, nie podawaj dalej.

8 Nie udostępniaj treści przedstawiających drastyczne obrazy – pamiętaj, z Internetu korzystają też dzieci i osoby o wysokiej wrażliwości.

9 Postaraj się przekierować swoją aktywność w sieci na działania pomocowe

10 Zgłaszaj konta szerzące narracje antyuchodźcze i rasistowskie do administracji portali społecznościowych.

11 Obserwuj fakenews.pl i inne portale factcheckingowe.

² Tamże.

³ Thomas Rid, *Wojna informacyjna*, Bellona 2022.

⁴ Środki aktywne – ofensywne przedsięwzięcia kontrwywiadu obejmujące takie działania, jak dezinformacja, sabotaż czy szpiegostwo, mające na celu wywieranie wpływu na społeczność międzynarodową.

⁵ <https://spidersweb.pl/2022/07/tiktok-blackout-challenge-ofiary.html>

Center for Countering Digital Hate opublikowało w grudniu raport⁶ przedstawiający, w jaki sposób algorytmy TikToka sugerują treści jego użytkownikom. W tym celu badacze stworzyli dwa rodzaje kont – standardowe i wrażliwe. Te drugie wchodziły w interakcje z filmami dotyczącymi ciała i tego, jak jest ono postrzegane w społeczeństwie. Były one momentalnie identyfikowane przez algorytmy aplikacji i otrzymywały 12 razy więcej treści dotyczących okaleczania i samobójstw. Zaledwie w 2,6 minuty po założeniu konta aplikacja zasugerowała filmy o samobójstwach, a po 8 minutach – o zaburzeniach odżywiania.

Przeciwdziałanie dezinformacji

Walka z dezinformacją obejmuje działania na wielu płaszczyznach. W ramach *debunkingu* prowadzone są strategie demaskowania fałszywych informacji, mające na celu zminimalizowanie ich szkodliwości. **Fact-checking** zajmuje się szczegółową analizą wiarygodności informacji. Jednym z proponowanych rozwiązań jest również wprowadzenie regulacji prawnych, umożliwiających pociągnięcia do odpowiedzialności karnej podmiotów odpowiedzialnych za szerzenie szkodliwych treści.

Takie rozwiązanie budzi jednak wiele kontrowersji i coraz częściej w dyskusji na ten temat kładzie się nacisk na **prebunking**, który ma na celu edukowanie i zaszczepienie (**inokulację**) społeczeństwa do stawiania zawczasu czoła fałszywym narracjom. Angażuje to odbiorców w proces krytycznego myślenia i oceny informacji.

Nauczanie o dezinformacji w szkole

Ze względu na różnorodność form i tematykę, przeciwdziałanie dezinformacji jest tematem interdyscyplinarnym, który może być wprowadzany w ramach niejednego przedmiotu.

Lekcje języka polskiego są idealną okazją do rozmowy z uczniami o technikach manipulacyjnych i zabiegach erystycznych. Organizowanie debat czy dyskusji, które wymagają słuchania, argumentowania oraz współpracy, promuje kulturę szacunku i dialogu.

Lekcje WOS czy HiT są doskonałą przestrzenią do dyskusji o wojnie informacyjnej, propagandzie i wpływie kampanii dezinformacyjnych na procesy wyborcze.

Na geografii warto poruszyć temat geolokalizacji zdjęć oraz nagrań pojawiających się w sieci. W ich rozpoznaniu przydatne mogą okazać się takie strony, jak **GeoHints**, zawierająca informacje o różnicach krajobrazowych w poszczególnych krajach. Z kolei za pomocą **SunCalc** dostaniemy informację o pozycji Słońca w określonym czasie w danej lokalizacji. **ShadowCalculator** pomoże nam dodatkowo przewidzieć rozmiar cieni w różnych porach dnia dla wybranego miejsca.

Lekcje informatyki można urozmaicić o zajęcia przedstawiające narzędzia do rozpoznawania przerobionych zdjęć i nagrań (np. wyszukiwanie wsteczne obrazem) oraz informacje o możliwościach, jakie w tej dziedzinie oferuje sztuczna inteligencja. Jest to też dobra okazja do wyposażenia uczniów w wiedzę na temat rozpoznawania botów w mediach społecznościowych.

Zajęcia z matematyki powinny uwrażliwiać uczniów na techniki manipulacyjne wykorzystujące prawdziwe dane w celu przedstawienia fałszywego obrazu rzeczywistości (np. błąd teksańskiego snajpera, ignorowanie braku istotności statystycznej wyniku). Zajęcia te są idealną okazją do rozwijania umiejętności analizy wykresów, tabel oraz diagramów. Lekcje logiki wzmacniają także zdolności krytycznego myślenia.

Lekcje fizyki, chemii i biologii stanowią idealną okazję do omówienia piramidy dowodów naukowych oraz głębszej analizy zjawisk będących częstym tematem dezinformacji, takich jak technologia 5G, pojęcie toksyczności substancji, mechanizm działania szczepionek mRNA czy proces prowadzenia badań klinicznych i publikacji ich wyników.

Darmowe materiały edukacyjne

Z myślą o uczniach szkół podstawowych i liceów Fundacja Przeciwdziałamy Dezinformacji, we współpracy ze Stowarzyszeniem Pravda, przygotowała darmowe **scenariusze lekcji**⁸. Umożliwiają one zapoznanie młodego pokolenia z mechanizmami wykorzystywanymi w dez-

⁶ covidhub.edu.pl/materiały-edukacyjne

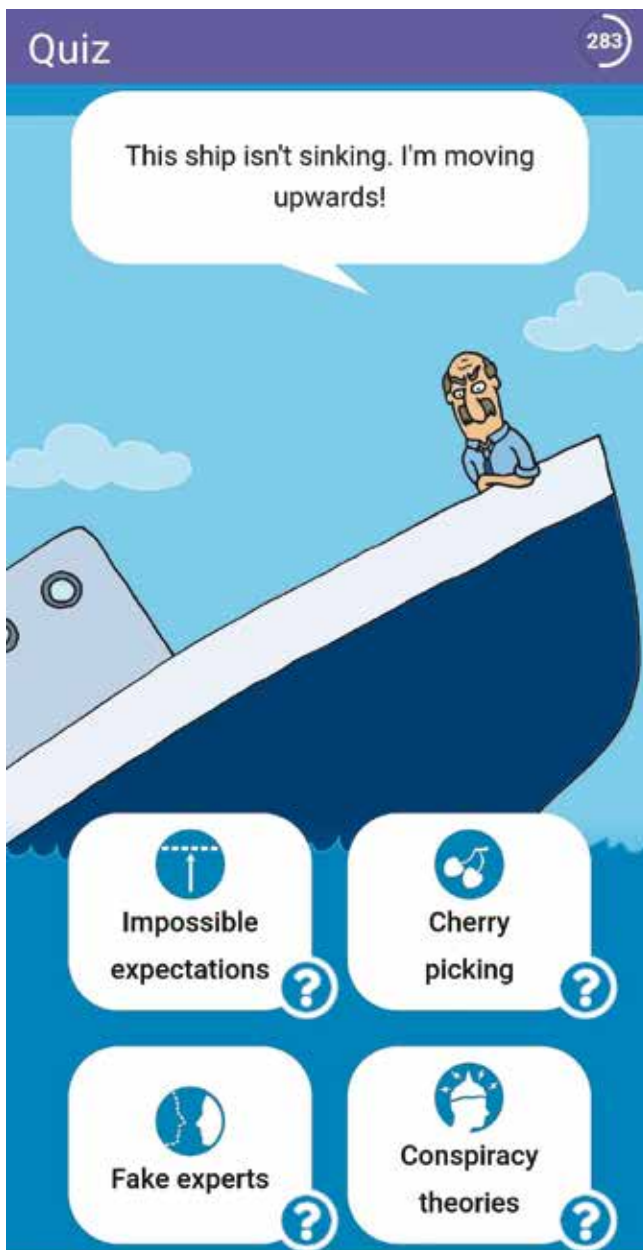

informacji oraz ze sposobami jej rozpoznawania i weryfikowania. Na stronie dostępny jest również poradnik dla nauczycieli, w którym znajdują się wskazówki na temat nauczania krytycznego myślenia.

Gry edukacyjne

Ciekawym rozwiązaniem są gry edukacyjne. Większość z nich nie jest niestety dostępna w polskiej wersji językowej, stanowią jednak świetną okazję do urozmaicenia zajęć z języka obcego.

Gry takie jak **Troll Factory** oraz **Fake It To Make It** pozwalają użytkownikom na wcielenie się w internetowego trolla i zapoznanie z mechanizmem działania dezinformacji. Dostępne są tylko w angielskiej wersji językowej.

Na podobnej zasadzie opiera się gra **Harmony Square** (dostępna aż w 17 językach). Zabawę w języku polskim (i nie tylko) oferują natomiast platformy **Bad News** oraz **GO VIRAL!**

Aplikacja **Cranky Uncle** nastawiona jest z kolei na krótkie quizy, które uczą rozpoznawania technik erystycznych. Jej zaletą jest możliwość zorganizowania w klasie interaktywnych quizów na podobnej zasadzie do Kahoot.

Rozszerzenie podstawy programowej

System edukacji powinien zapewniać młodemu pokoleniu wiedzę potrzebną do obrony przed manipulacją i dezinformacją. Edukacja medialna oraz edukacja poświęcona

dezinformacji to złożone tematy. Choć już teraz część tej wiedzy znajdziemy w podstawie programowej, to wciąż brakuje nam podejścia całościowego. Zainicjowana przez Magdalenę Wilczyńską z Polsko-Japońskiej Akademii Technik Komputerowych kampania **(Z)mierz informację!**⁷ walczy o włączenie do podstawy programowej elementów edukacji medialnej i rozpoznawania dezinformacji. Zachęcam do podpisania tego apelu.

⁷ <https://www.naszademokracja.pl/petitions/z-mierz-informacje>

Katarzyna Lipka
– absolwentka biologii w SGGW w Warszawie; pracowała w agencji detektywistycznej, a obecnie zawodowo zajmuje się analizą dezinformacji, m.in. jako redaktorka w Fundacji Przeciwdziałamy Dezinformacji; jej teksty na portalu FakeNews.pl omawiają głównie fałszywe informacje dot. kwestii medycznych i przyrodniczych.

Strona internetowa Kwietniowych Antypiratów: <https://tiny.pl/w4czs>

Odporni na epidemię dezinformacji

Anna Puścińska

Dostęp do zasobów informacji, wiedzy, edukacji i sztuki jest wielkim dobrodziejstwem XXI wieku. Korzystanie z nich wymaga rozwijania nowych kompetencji. Coraz pilniejszym zagadnieniem staje się dbanie o własne bezpieczeństwo podczas użytkowania szeroko pojętych mediów, a zwłaszcza zasobów sieci. Ostatnie lata – pandemia koronawirusa i wybuch wojny w Ukrainie – wyraźnie pokazały ekspansję fałszywych treści, których celem była destabilizacja społecznych nastrojów oraz sianie zamętu i niepokoju.

Dośkonalenia umiejętności związanych z rozpoznawaniem dezinformacji podjęli się Kwietniowi Antypiraci 2023 pod hasłem *Odporni na epidemię dezinformacji*.

Kwietniowi Antypiraci to doroczna ogólnopolska akcja, organizatorem której jest Kujawsko-Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku. W tym roku miała już swoją siódmą edycję. Kierowana jest do uczniów oraz nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Sprzyja kształtowaniu u uczestników postaw aktywnych, świadomych i odpowiedzialnych użytkowników informacji oraz dóbr kultury. W akcji chcemy wskazywać narzędzia umożliwiające legalne korzystanie z utworów objętych prawami autorskimi oraz źródła z wolnym dostępem. Celem jest także pogłębienie wiedzy uczestników na temat takich sposobów publikowania własnej twórczości, które ułatwiają innym sięganie po nie zgodnie z prawem i etyką oraz zapewnienia bezpieczeństwa podczas korzystania z informacji.

Siódma edycja akcji była nakierowana na realizację celów zawartych w podstawowych kierunkach polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2022/2023:

1. Rozwijanie umiejętności metodycznych nauczycieli w zakresie prawidłowego i skutecznego wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesach edukacyjnych.
2. Wsparcie edukacji informatycznej i medialnej, w szczególności kształtowanie krytycznego podejścia do treści publikowanych w Internecie i mediach społecznościowych.

Zachęcaliśmy także nauczycieli, aby zgłaszali w swoich szkołach udział w ogólnopolskiej akcji i edukacyjne wykorzystanie lapbooka jako realizację innowacji pedagogicznej.

Uczestnictwo w akcji jest nieodpłatne i nie wiąże się z nagrodami. Działania Kwietniowych Antypiratów rozpoczynają się corocznie na przełomie stycznia i lutego – wtedy deklarują się szkolni koordynatorzy oraz tworzą zespoły. Koordynatorem szkolnym akcji może zostać nauczycielka i nauczyciel każdego

przedmiotu, zwłaszcza nauczyciel bibliotekarz, nauczyciel języka polskiego, informatyki, plastyki, techniki lub wiedzy o społeczeństwie. Do jego zadań należy zebranie w swojej szkole zespołu uczniów chcących uczestniczyć w akcji, zgłoszenie zespołu na stronie akcji, zapoznanie się z zamieszczonymi na stronie akcji materiałami, zdecydowanie, które udostępnić uczniom, a także udział razem z zespołem uczniów w bezpłatnym seminarium online poszerzającym wiedzę merytoryczną uczestników dotyczącą dezinformacji oraz związaną z technicznymi aspektami realizacji projektu. Następnie koordynator szkolny kieruje zespołem realizującym projekt edukacyjny, dokumentuje i opisuje jego realizację oraz przesyła relację do ogólnopolskiego koordynatora Kwietniowych Antypiratów.

Praca w zespołach odbywa się w marcu. Najpierw, zazwyczaj na początku miesiąca, uczestnicy akcji mogą wziąć udział w zorganizowanym dla nich seminarium online. Tegoroczne spotkanie pt. *Lapbookowe ABC* zgromadziło nauczycieli – szkolnych koordynatorów akcji w swoich szkołach, uczniów uczestniczących w akcji i prelegentów. Kamil Kazimierczyk omawiał zagadnienie *Jak rozpoznać dezinformację?*. Pan Kamil, na co dzień dziennikarz lokalnego portalu internetowego DD Włocławek, jest także studentem Państwowej Akademii Nauk Stosowanych we Włocławku na kierunku nowe media i e-biznes, a także pełni funkcję CEO w projekcie *Media Check*. Jest więc w pełni kompetentną osobą, od której wiele można dowiedzieć się na temat wiarygodności informacji. Dzięki jego wystąpieniu uczestnicy dodatkowo uodpornili się na szkodliwe wpływy *fake newsów* i nauczyli rozpoznawać dezinformację oraz manipulację. Mogli z tą wiedzą przystąpić do działań łączących poszukiwanie, gromadzenie i selekcję informacji oraz prace ręczne, aby kreatywnie tworzyć kolorowego lapbooka. Szczegóły tworzenia takiej analogowej *książeczki na kolanach* omówiła Justyna Klimczyk, w social mediach znana jako TIK-owy Belfer. Pani Justyna, nauczycielka matematyki i informatyki z Kleszczowa, blogerka, tiktokerka, tym razem podzieliła się *Prostym sposobem na przygotowanie lapbooka*. Wielu uczestników akcji na pewno z radością wykorzystało swoje plastyczne i manualne talenty, wzięło do rąk nożyczki, klej i kolorowy papier oraz opracowało rozety, krzyżówki, puzzle i rebusy do umieszczenia w lapbooku.

Finał akcji wiąże się ze Światowym Dniem Książki i Praw Autorskich (23 kwietnia) oraz Światowym Dniem Własności Intelektualnej (26 kwietnia), gdy na stronie Kwietniowych Antypiratów są opublikowane i podsumowane efekty pracy zespołów.

W tym roku nad tworzeniem lapbooków pracowało ponad 100 uczniów z różnych miejsc w Polsce. Skąd? Można to sprawdzić na ogólnopolskiej mapie Kwiet-

niowych Antypiratów 2023. Uczestnicy akcji doskonalili umiejętności związane z rozpoznawaniem dezinformacji i krytycznym myśleniem, wyszukiwaniem i selekcją informacji na określony temat, oceną ich wiarygodności, wykorzystaniem przygotowanych materiałów do stworzenia lapbooka, estetycznym i starannym wykonaniem pracy plastyczno-technicznej, współpracą w grupie, prezentowaniem efektów pracy oraz oceną koleżeńską. Są to kompetencje użyteczne w pozaszkolnym i dorosłym życiu, stanowią część edukacji całościowej. Potwierdzają to w sprawozdaniach szkolni koordynatorzy akcji:

[Lapbook] skupia uwagę odbiorców na takich zagadnieniach jak: fake news, manipulacja, stosowanie deep fake'ów, wykorzystywanie trolli czy botów; sztuczne tworzenie fałszywych „person”; złośliwe użycie informacji oraz szanowanie praw autorskich. Ta forma budzi nie tylko ciekawość, ale też przekazuje wiedzę w niestandardowy sposób. Jest swoistą nauką poprzez zabawę. (Małgorzata Kowalska-Tuszyńska, SP nr 2 w Lipnie)

Poprzednia edycja projektu cieszyła się ogromnym zainteresowaniem wśród naszych uczniów, zatem postanowiliśmy wziąć udział w kolejnej edycji „Kwietniowych Antypiratów”. Tegoroczna edycja ogólnopolskiej akcji miała na celu promowanie umiejętności rozróżniania informacji prawdziwych i rzetelnych od dezinformacji. Myśl przewodnią edycji to „Odporni na epidemię dezinformacji” – zagadnienie niezwykle aktualne i potrzebne w czasach chaosu medialnego. (Maria Jaczun, Anna Rumas, SP nr 307 im. Króla Jana III Sobieskiego w Warszawie)

W akcji wzięło udział dziesięcioro uczniów klas szóstych Szkoły Podstawowej nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi w Lubinie. Uczniowie zapoznali się z materiałami umieszczonymi na stronie, wzięli udział w seminarium dotyczącym fake newsów oraz sposobów wykonywania lapbooków. Następnie uczniowie w dwóch zespołach zgromadzili materiały potrzebne do wykonania lapbooków oraz samodzielnie je wykonali. Lapbooki zostały przekazane bibliotece szkolnej w prawdziwej skrzyni przez antypiracką załogę. (Maciej Lindmajer, SP nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi w Lubinie)

Anna Puścińska – nauczyciel konsultant w Kujawsko-Pomorskim Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku; absolwentka filologii polskiej na UMK w Toruniu oraz informacji naukowej na SWPW w Płocku; zajmuje się zagadnieniami związanymi z edukacją medialną; przez wiele lat prowadziła bloga Biblioteka i Technologia; od 7 lat koordynuje ogólnopolską akcję Kwietniowi Antypiraci.

#FakeHunter – Edu to projekt edukacyjny realizowany przez Polską Agencję Prasową, Ministerstwo Edukacji i Nauki, Centrum GovTech Polska oraz Instytut Badań Edukacyjnych. Inicjatywa ta jest skierowana do uczniów szkół średnich, a jej cel to uświadamianie młodym ludziom zagrożeń związanych z dezinformacją, walka z fake newsami, uczenie młodzieży weryfikacji treści publikowanych w Internecie i utrwalenie bezpiecznych zachowań. Serwis #FakeHunter przygotował zestaw szkoleń wideo, scenariuszy lekcji oraz pakietów ćwiczeń dla uczniów. Strona internetowa projektu: <https://fake-hunter.pap.pl/edukacja>.

M.B.-U.

Znaczną część numeru 3(21) dwumiesięcznika „PWN Nauka” (<https://nauka.pwn.pl>) stanowią artykuły nawiązujące do projektu *FAKE-STOP! Tylko wiarygodne źródła wiedzy* – inicjatywy mającej na celu edukację rozwijającą krytyczne myślenie i pokazanie metod identyfikowania dezinformacji. Dr Klaudia Rosińskiej pisze o społecznym wpływie dezinformacji i wyzwaniach z nią związanych. Adam Majchrzak podpowiada, jak wygrać wojnę z pseudonauką, a dr Piotr Kościński przybliży problematykę rosyjskich fake newsów skierowanych przeciwko Polsce.

M.B.-U.

**Instytut
kultury
miejskiej**

Instytut Kultury Miejskiej w Gdańsku, we współpracy z organizacjami partnerskimi z Węgier, Czech i Słowacji, zrealizował projekt *Democracy and Innovative Methods in Education*. Jednym z efektów działań projektowych było stworzenie oryginalnych scenariuszy zajęć z zakresu edukacji obywatelskiej dla młodzieży powyżej 14. roku życia: (1) *Fake newsy. Jak je rozpoznać i jak walczyć z dezinformacją?*, (2) *Fact-checking, czyli moc prawdziwych informacji*, (3) *Bańka informacyjna i wyzwania mediów społecznościowych* oraz (4) *Jak nie dać się nabrać w Internecie?* Materiały w języku polskim można nieodpłatnie pobrać ze strony: <https://tiny.pl/chfch>.

M.B.-U.

W publikacji Oficyny Wydawniczej Politechniki Wrocławskiej pt. *Dialog w Unii Europejskiej: scenariusze zajęć dydaktycznych z zakresu komunikacji, mediacji, stereotypów i przeciwdziałania dezinformacji* znajdziemy m.in. scenariusz *Uwaga! Dezinformacja! – czyli o tym, jak być krytycznym odbiorcą informacji w mediach* opracowany przez Magdalenę Krakowską i Annę Tracz-Molasy. Materiał jest dostępny pod adresem: <https://tiny.pl/chfdm>.

M.B.-U.

Ogólnopolska Sieć Edukacyjna (OSE, <https://ose.gov.pl>) to program, którego celem jest zapewnienie szkołom z całej Polski dostępu do szybkiego, bezpłatnego i bezpiecznego Internetu, a także wsparcie szkół w kształtowaniu kompetencji cyfrowych dzieci i młodzieży. Przeciwdziałanie dezinformacji jest jednym z tematów podejmowanych w artykułach publikowanych na portalu w sekcji *Aktualności*. W ramach Akademii NASK powstały przystępne materiały w atrakcyjnej formie graficznej, przybliżające takie pojęcia, jak fake newsy, bańki informacyjne czy teorie spiskowe, a także zawierające wskazówki, jak radzić sobie w świecie, w którym wiele informacji jest fałszywych. W serii *Bezpieczni w sieci* z OSE znajdziemy m.in. poradnik dla nauczycieli *Szkodliwe treści w Internecie*. Wspomniane opracowania oraz wiele innych wartościowych materiałów na temat nowych zjawisk w sieci, bezpieczeństwa dzieci i młodzieży online oraz funkcjonowanie w wirtualnej rzeczywistości jest dostępnych nieodpłatnie w *Bibliotece publikacji* (<https://it-szkola.edu.pl/publikacje>) na platformie edukacyjnej OSE IT Szkoła.

M.B.-U.

Centrum Edukacji Obywatelskiej w ramach projektu **MedJa. Szkoła**

krytycznego myślenia udostępnia nieodpłatnie 3 scenariusze zajęć dot. dezinformacji. Poruszają one takie zagadnienia, jak sposoby oceny wiarygodności informacji medialnych, rozpoznawanie różnego rodzaju dezinformacji spotykanych w mediach oraz zagrożenia związane z fake newsami. Scenariusze są dostępne pod adresem: <https://media.ceo.org.pl/aktualnosci/walka-z-dezinformacja>.

M.B.-U.

Instytut Obywatelski – we współpracy z doświadczonymi pedagogami: Zofią Grudzińską i Marleną Plebańską – przygotował pakiet materiałów edukacyjnych ułatwiających rozmowę z młodymi ludźmi o tym, czym jest dezinformacja, jak ją wykrywać

i jak świadomie korzystać z dostępnych w Internecie źródeł informacji. Materiały, dostępne nieodpłatnie pod adresem <https://instytutobywatelski.pl/raporty/162-lekcja-o-fake-news>, są dostosowane do obowiązującej podstawy programowej. W pakiecie znajdziemy przewodnik dla nauczyciela, konspekty 3 lekcji do realizacji z uczniami w wieku 15-18 lat, karty pracy dla uczniów i inne materiały pomocnicze (w tym krótkie nagrania video) oraz wykaz źródeł.

M.B.-U.

Chat GPT – materiał dla nauczycieli

W ramach polityki rozwoju AI w Polsce, przyjętej przez Radę Ministrów w 2020 r., grupa robocza *AI w Edukacji* przygotowała publikację *Chat GPT w szkole – szanse i zagrożenia*. Opracowanie, dostępne nieodpłatnie pod adresem <https://tiny.pl/wb9t5>, zawiera m.in. informacje o tym, czym jest sztuczna inteligencja i gdzie się ją wykorzystuje, czym jest Chat GPT, jak wpływa na edukację oraz w jaki sposób może wspierać osoby ze specjalnymi potrzebami.

M.B.-U.

Uniwersalne projektowanie w edukacji

Łukasz Franków, nauczyciel-konsultant PCEN
ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Przyjmuje się, że uniwersalnym projektowaniem w edukacji można określić taki zbiór zasad opracowywania programów nauczania czy scenariuszy zajęć, które stwarzają możliwość ich realizacji z uczniami i uczennicami bez względu na stan zdrowia młodych ludzi, ich możliwości psychofizyczne, indywidualne potrzeby rozwojowe, pochodzenie etniczne itp.

Uniwersalne projektowanie w edukacji, czyli w skrócie UDL (ang. *universal design learning*), to nurt zapoczątkowany w Stanach Zjednoczonych w latach 80. ubiegłego wieku. Swoje źródło ma on jednak w planowaniu przestrzeni i obiektów. Jego twórcy, architektowi Ronowi Maceowi, przyświecała wizja organizowania i tworzenia środowiska, które w swoim założeniu nie będzie nikogo wykluczało z użytkowania. Nie będzie przeznaczone dla wysokich, niskich, widomych, niewidomych, poruszających na nogach czy wózkach, lecz będzie dostępne dla szerokiej grupy użytkowników i będzie pełniło funkcje, do których zostało stworzone.

Edukacja wykluczająca, segregacyjna, przez wiele lat stanowiła dominujący model. Przełomem były lata 80. i 90. XX w., kiedy to grupa amerykańskich lekarzy – pracujących z dziećmi z niepełnosprawnościami – założyła organizację CAST (ang. *Center for Applied Special Technology*), która miała zająć się badaniami dotyczącymi wykorzystania ówczesnych technologii w edukacji dzieci z niepełnosprawnościami. Przeprowadzone badania wskazywały, że posiadane zasoby dydaktyczne czy technologia nie gwarantują postępu edukacyjnego. Badacze uznali, że potrzebne jest bardziej elastyczne podejście już na etapie tworzenia programów nauczania, gdyż to właśnie niedostosowane programy mogą stanowić główną barierę w osiągnięciu oczekiwanych efektów nauczania. Doświadczenie w pracy z dziećmi doświadczającymi różnorodnych trudności wynikających z wrodzonych lub nabytych dysfunkcji organizmu, naukowa wiedza na temat funkcjonowania mózgu, układu nerwowego czy też organizmu jako całości oraz przeprowadzone badania własne pozwoliły organizacji CAST na sformułowanie trzech postulatów, stanowiących główne zasady UDL.

Zasada 1.: Zapewnienie zróżnicowanych form przekazywania wiedzy

Mimo że mózg każdego człowieka oraz jego układ nerwowy zbudowany jest w taki sam sposób, to bez względu

na to, czy działają one prawidłowo, czy nie, każdy z nas w specyficzny dla siebie sposób odbiera, przetwarza, rozumie i organizuje informacje. Uniwersalne projektowanie w edukacji zakłada zatem, że nie istnieje taka forma przekazu wiedzy, która byłaby odpowiednia, a przede wszystkim efektywna dla wszystkich uczniów. Konsekwencją takiego założenia jest postulat stosowania różnorodnych sposobów prezentacji treści. Mimo wielu możliwości, jakie daje nauczycielom i nauczycielkom wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnej, dominującymi sposobami przekazywania wiedzy w dalszym ciągu są tradycyjne metody pracy dydaktycznej, takie jak wykład, czasami wsparty prezentacją multimedialną (choć rzadko pozwalającą na interakcję), praca z tekstem czy filmem. Metody te bazują jednak na słuchowym lub wizualnym (jak w przypadku czytania) kanale odbioru informacji. I z pozoru mogłoby się wydawać, że w pewnym stopniu występuje tu wykorzystanie co najmniej dwóch kanałów percepcyjnych. W praktyce jednak często wygląda to tak, że wszyscy obecni w klasie muszą zapoznać się i przetworzyć informacje w tym samym czasie, w takim samym tempie i w taki sam sposób. Tymczasem te same treści mogą być przekazane za pośrednictwem audio lub wideo, audio i wideo jednocześnie, a mogą też przyjąć formę tekstową, w której uczeń sam decyduje o wielkości, kolorze i rodzaju czcionki. Aplikacje do tworzenia gier oraz quizów umożliwiają uczenie się przez działanie i poznawanie świata w sposób odpowiadający indywidualnym preferencjom.

W wytycznych dot. stosowania tej zasady w praktyce organizacja CAST proponuje, aby projektując proces edukacyjny, starać się wykorzystywać różnorodne sposoby prezentacji informacji tak, żeby możliwe było indywidualne dostosowanie rozmiaru prezentowanego tekstu, obrazów, wykresów, tabel czy innych materiałów wizualnych, kontrastu oraz koloru używanego do prezentacji informacji lub jej podkreślenia, a także głośności dźwięku, szybkości mowy, szybkości odtwarzania lub czasu trwania materiału wideo, układu elementów

wizualnych oraz czcionki używanej do drukowania materiałów. Wykorzystując nagrania wideo, warto wybrać lub stworzyć takie, które zawierają pisemną transkrypcję, tłumaczenie na język migowy oraz wizualne reprezentacje emocji i stanów, czyli popularne emotikonki. Emotki stosowane w komunikatorach pozwalają przecież na wizualizację dźwięków, pogody, czynności itp.

Warto też pamiętać, że wiele pojęć używanych nie tylko w edukacji, lecz także w codziennych sytuacjach komunikacyjnych, może być dla niektórych osób niezrozumiałych, a zatem wymagających wyjaśnienia. To samo może dotyczyć symboli i znaków. Dodatkowe objaśnienia będą szczególnie ważne podczas wprowadzania nowych tematów.

Kolejną podpowiedzią ze strony CAST w zakresie stosowania różnorodnych form przekazu informacji jest prezentowanie ich w sposób graficzny, czyli w postaci powszechnie znanych – ale już nie tak powszechnie stosowanych – map myśli.

Uniwersalny sposób przekazu wiedzy powinien także uwzględniać potrzeby osób posługujących się językiem ojczystym lub dominującym innym językiem niż używany w nauczaniu. Stwarzanie możliwości wparcia języka dominującego może odbywać się poprzez wykorzystanie aplikacji do tłumaczenia elektronicznego, które są dostępne w popularnym systemie operacyjnym stosowanym w większości smartfonów lub w przeglądarkach internetowych. Tłumaczenie tekstu umożliwiają także popularne edytory tekstowe i czytniki immersyjne.

Zasada 2.: Zapewnienie zróżnicowanych form ekspresji wiedzy oraz umiejętności przez dzieci i młodzież

Zarówno wiedza pedagogiczna, jak i codzienna obserwacja uczniów i uczennic podczas różnego rodzaju aktywności, podpowiada nauczycielom i nauczycielkom, że różnorodność dzieci i młodzieży dotyczy nie tylko ich indywidualnych potrzeb edukacyjnych czy możliwości psychofizycznych, lecz także form ekspresji, wyrażania siebie oraz prezentowania swojej wiedzy i umiejętności. I o ile dostępne na rynku materiały ćwiczeniowe, karty pracy czy też zasoby elektroniczne oferują różnorodność w tym zakresie, to już sprawdziany wiadomości stanowią najczęściej zbiór zadań do rozwiązania albo pisemną formę wypowiedzi na kwestie narzucone przez nauczyciela. Brak uwzględniania różnorodności w preferowanym przez ucznia / uczennicę sposobie prezentowania wiedzy powoduje, że wyniki sprawdzianów nie zawsze odzwierciedlają faktyczny poziom wiedzy oraz umiejętności dzieci i młodzieży. Co w połączeniu z praktyką nadawania ocenom ze sprawdzianów najwyższej wagi powoduje, że część uczniów i uczennic nie uzyskuje wyników nauczania adekwatnych do posiadanych przez nich kompetencji. Nauczyciel decydujący się na umożli-

wienie uczniom i uczennicom wyboru takiej formy ekspresji, w której są w stanie najpełniej zaprezentować swój indywidualny potencjał, zwiększa ich szanse na osiągnięcie sukcesu edukacyjnego. A tym samym wzmacnia ich wewnętrzną motywację do nauki.

Zasada różnicowania formy ekspresji wiedzy jest szczególnie istotna w pracy z uczniami z niepełnosprawnościami czy zaburzeniami, gdyż jej fundamentem jest fakt, że każda forma prezentacji wiedzy jest możliwa i dostępna dla każdego ucznia w klasie, zależy ona jedynie od jego preferencji, możliwości i aktualnych potrzeb.

Zasada 3.: Zapewnienie zróżnicowanych form zaangażowania i motywacji w procesie uczenia

Podobnie jak w zasadzie drugiej, odnoszącej się do różnorodnych sposobów wyrażania wiedzy oraz umiejętności przez uczniów i uczennice, punktem wyjścia do sformułowania zasady trzeciej jest założenie, że dzieci i młodzież w różny sposób angażują się w różne aktywności szkolne. Wynika to już nie tylko z posiadanych kompetencji czy możliwości psychofizycznych, lecz także z różnorodnych zainteresowań, pasji, uzdolnień czy nawet kręgów społecznych i kulturowych, z których wywodzą się uczniowie. Wiedząc o tym, jak bardzo indywidualne cechy oraz potrzeby człowieka wpływają na jego zaangażowanie w proces uczenia się, niezwykle ważne jest, aby nauczyciele uwzględniali to w planowaniu procesu dydaktycznego. W praktyce oznacza to stwarzanie warunków do tego, aby każdy z uczniów i każda z uczennic mogli angażować się w ten proces, być ich aktywnymi uczestnikami, a tym samym – aby wykazywali automotywację do nauki.

Zgodnie z wytycznymi CAST uczniowie i uczennice powinni mieć stworzoną możliwość wyboru, w jaki sposób będą osiągnąć stawiane im cele. Nauczyciele i nauczycielki powinni zatem umożliwić uczniom i uczennicom współdecydowanie o metodach oraz formach pracy, podejmowanie decyzji odnośnie wyboru zadania do wykonania, narzędzi dzięki któremu je wykonają, kolejności lub harmonogramie realizacji poszczególnych etapów zadania, a także sposobie prezentacji wyników swojej pracy czy sposobie oceny.

To, na co zwracają uwagę specjaliści skupieni wokół organizacji CAST, to także systematyczne udzielanie informacji zwrotnej o postępach w nauce. Informującej, a nie oceniającej czy porównującej; dającej wskazówki do dalszej pracy (pokazującej, czego i jak trzeba się jeszcze nauczyć), a nie piętnującej to, czego się nie wie i nie potrafi.

Zaprezentowane zasady uniwersalnego projektowania w edukacji oraz wytyczne do ich realizacji, opracowane przez ekspertów, mają służyć po pierwsze temu,

PRAWO I ZARZĄDZANIE W OŚWIACIE

aby każde dziecko, uczeń i uczennica mogli rozwijać swój potencjał niezależnie od miejsca, w którym się uczą. Po drugie, aby każdy z nich na swój indywidualny sposób był autonomicznym podmiotem oraz stawał się autentycznym uczestnikiem życia przedszkola, szkoły czy placówki. I po trzecie, aby rozwiązał w sobie cechy umożliwiające w przyszłości samodzielne oraz pełne uczestnictwo w życiu społecznym. Założenia uniwersalnego projektowania są zestawem podpowiedzi, wskazówek do pracy, które warto stosować w coraz bardziej zróżnicowanych klasach i grupach w celu zmniejszania barier oraz przeciwdziałania wykluczeniu w edukacji.

Literatura i źródła:

I. Chrzanowska, G. Szumski, *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole*, wyd. FRSE, 2019

D. Chmiec, *Koncepcja projektowania uniwersalnego w edukacji*, „Szkoła Specjalna”, Nr 1, 2021

D. Chmiec, *Wykorzystanie technologii wspomagających uczniów z niepełnosprawnościami w edukacji włączającej*, „Szkoła Specjalna”, Nr 3, 2020

www.cast.org

www.udlguidelines.cast.org

Zmiany w podstawie programowej – rozporządzenia podpisane

źródło: www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka

Minister Edukacji i Nauki podpisał trzy projekty rozporządzeń dotyczące m.in. zmian w zakresie podstawy programowej przedmiotu technika, określenia podstawy programowej dla przedmiotu język łaciński oraz uzupełnienia podstawy programowej języka polskiego dla liceum ogólnokształcącego i technikum o gry o walorach edukacyjnych. Zmiany dotyczą także zastąpienia podstaw przedsiębiorczości przedmiotem biznes i zarządzanie. (...)

Zmiana podstawy programowej przedmiotu technika

We współpracy z Ministerstwem Infrastruktury i Krajową Radą Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego w podstawie programowej przedmiotu technika wprowadzone zostały istotne z punktu widzenia przygotowania uczniów do bezpiecznego zachowania się w ruchu drogowym (jako pasażer, pieszy, kierujący rowerem lub innymi urządzeniami wykorzystywanymi przez uczniów w ruchu drogowym, takimi jak: hulajnogi elektryczne, urządzenia transportu osobistego, urządzenia wspomagające ruch, itp.) zmiany polegające na znaczącym rozszerzeniu treści nauczania związanych z wychowaniem komunikacyjnym i bezpieczeństwem w ruchu drogowym.

Zmieniona podstawa programowa przedmiotu technika będzie obowiązywać od roku szkolnego 2023/2024 w klasie IV szkoły podstawowej, w kolejnych latach – sukcesywnie w klasie V i klasie VI.

Podstawa programowa dla przedmiotu język łaciński

Jednym z podstawowych kierunków realizacji polityki oświatowej państwa, ustalonych przez Ministra Edukacji i Nauki na rok szkolny 2021/2022 i kontynuowanym w roku szkolnym 2022/2023, jest działanie na rzecz szerszego udostępnienia kanonu i założeń edukacji klasycznej oraz sięganie do dziedzictwa cywilizacyjnego Europy.

Znajomość języka łacińskiego, a więc umiejętność obcowania z tekstami, spuścizną naszych przodków jest naszym dobrem narodowym. Zatem przedmiotem troski władz i wszystkich obywateli powinno być dbanie o to, by w Polsce nie zabrakło ludzi zdolnych do zgłębiania, interpretowania, tłumaczenia,

katalogowania i upowszechniania wiedzy o tym dorobku, ale także korzyści, jakie daje nauka języka łacińskiego (uczy logiki, myślenia, kultury, jest również ogromną pomocą w nauce języków obcych nowożytnych). Mając na względzie te uwarunkowania, określona została podstawa programowa dla języka łacińskiego, który będzie mógł być nauczany w klasach VII-VIII szkoły podstawowej oraz w liceum ogólnokształcącym i technikum – zamiast drugiego języka obcego nowożytnego. W konsekwencji tej zmiany od roku szkolnego 2023/2024 uczniowie klasy VII szkoły podstawowej oraz klasy I liceum ogólnokształcącego i technikum będą mogli wybrać (jeżeli szkoła będzie miała taką ofertę) język łaciński.

W przypadku szkół ponadpodstawowych możliwość nauki języka łacińskiego (zamiast drugiego języka obcego nowożytnego) będzie opcją niezależną od dotychczasowej możliwości uczenia się (wyboru) w liceum i technikum przedmiotu język łaciński i kultura antyczna (w zakresie podstawowym lub w zakresie rozszerzonym).

Planowane są również zmiany w egzaminie maturalnym polegające na możliwości przystąpienia do egzaminu maturalnego z tego języka z przedmiotów obowiązkowych, w części pisemnej. Zmiany w tym zakresie przewidziane są od roku szkolnego 2026/2027. Na poziomie rozszerzonym (tak jak dotychczas) uczniowie będą mogli przystąpić do egzaminu z przedmiotu język łaciński i kultura antyczna.

Uzupełnienie w podstawie programowej przedmiotu język polski

Zmiana w podstawie programowej przedmiotu język polski polega na uzupełnieniu wykazów lektur o gry o walorach edukacyjnych:

- „This War of Mine” (11BitStudios),
- „Gra Szyfrów” (Instytut Pamięci Narodowej).

Gry wideo stanowią jeden z kluczowych elementów współczesnej kultury. Cyfrowe opowieści angażują dziesiątki milionów odbiorców, dając podstawy do przeżywania pasjonujących opowieści, rozwijają umiejętności psychomotoryczne, są przestrzenią budowania międzyludzkich relacji i źródłem artystycznej ekspresji. Przykładem takich gier są: „This War of Mine” oraz „Gra Szyfrów”, które z uwagi na konteksty pedagogiczne i społeczne, zostały dodane do podstawy programowej języka polskiego.

Gry te są dostępne bezpłatnie m.in. za pośrednictwem prowadzonej przez Ministra Edukacji i Nauki Zintegrowanej Platformy Edukacyjnej www.zpe.gov.pl.

Zastąpienie podstawy programowej przedmiotu podstawy przedsiębiorczości podstawą programową przedmiotu biznes i zarządzanie – zakres podstawowy oraz określenie podstawy programowej dla przedmiotu biznes i zarządzanie – zakres rozszerzony

Przedmiot biznes i zarządzanie, który zastąpi sukcesywnie, począwszy od roku szkolnego 2023/2024 w szkołach ponadpodstawowych (liceum ogólnokształcącym, technikum i branżowej szkole I stopnia) przedmiot podstawy przedsiębiorczości (w wymiarze 2 godzin tygodniowo w cyklu kształcenia), będzie również możliwy do realizacji w liceum ogólnokształcącym i technikum w zakresie rozszerzonym, jako jeden z przedmiotów do wyboru przez uczniów w wymiarze 8 godzin tygodniowo w cyklu kształcenia.

W konsekwencji absolwenci liceum ogólnokształcącego, począwszy od roku szkolnego 2026/2027, będą mogli również przystąpić do egzaminu maturalnego z tego przedmiotu na poziomie rozszerzonym (rok później absolwenci 5-letniego technikum).

Nowy przedmiot biznes i zarządzanie bazuje na założeniach przedmiotu podstawy przedsiębiorczości, ale uzupełnia je przede wszystkim o wymiar praktyczny. Koncepcja przedmiotu kładzie nacisk na pracę w grupach, rozwijanie kompetencji uczniów z zakresu finansów osobistych oraz analizę *case studies*. Dzięki nim uczniowie rozwiną kompetencje 4K – kooperację, komunikację, kreatywność i krytyczne myślenie.

W ramach zakresu podstawowego, który będzie obligatoryjny dla każdego ucznia szkoły ponadpodstawowej, będą osiągnane efekty kształcenia związane głównie z kształtowaniem kompetencji przedsiębiorczych (w tym zarządzania sobą i finansami osobistymi) oraz podstawowymi umiejętnościami analizy elementów otoczenia biznesowego pod kątem identyfikacji możliwych szans do uruchomienia własnej działalności gospodarczej, ale też przygotowaniem do wejścia na rynek pracy.

Natomiast efekty kształcenia dla przedmiotu biznes i zarządzanie w zakresie rozszerzonym koncentrują się na opracowaniu planu przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego, a następnie realizowaniu projektu zespołowego, co pozwoli pogłębić kompetencje leaderskie (w tym kierowania zespołem projektowym) i umiejętności zarządzania przedsiębiorstwem, a także rozszerzonej analizy otoczenia społeczno-gospodarczego w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości.

Z uwagi na fakt, że proponowane treści nauczania przedmiotu biznes i zarządzanie obejmują zagadnienia ujęte dotychczas w podstawie programowej przedmiotu podstawy przedsiębiorczości (kształcenie kompetencji przedsiębiorczych, zarządzanie projektami, funkcjonowanie gospodarki rynkowej, finansów osobistych i rynku finansowego, rynku pracy, funkcjonowanie przedsiębior-

stwa, w tym zarządzanie nim i planowanie swojego biznesu), nauczyciele posiadający kwalifikacje do nauczania przedmiotu podstawy przedsiębiorczości będą mogli uczyć nowego przedmiotu biznes i zarządzanie.

W przypadku przedmiotu biznes i zarządzanie w rozporządzeniu w sprawie ramowych planów nauczania przewidziano realizację tego przedmiotu w liceum ogólnokształcącym i technikum w klasach I i II (przedmiot podstawy przedsiębiorczości był realizowany w klasach II i III).

Ponadto w rozporządzeniu w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół przewidziano elastyczność dla dyrektorów szkół, jeżeli chodzi o planowanie tych zajęć – będzie można je także realizować tylko w klasie I albo tylko w klasie II wymienionych szkół, przy czym dyrektor szkoły, podejmując tę decyzję, jest obowiązany zachować wymiar godzin określony na realizację tego przedmiotu w zakresie podstawowym w czteroletnim (w liceum ogólnokształcącym) lub pięcioletnim (w technikum) okresie nauczania, tj. 2 godziny tygodniowo. Powyższe zmiany nie spowodują zwiększenia łącznego wymiaru godzin we wskazanych typach szkół.

Dla zakresu rozszerzonego tego przedmiotu w liceum ogólnokształcącym dla dzieci i młodzieży oraz technikum przewidzianych jest 8 godzin tygodniowo w okresie nauczania. W przypadku liceum ogólnokształcącego dla dorosłych prowadzącego zajęcia w formie stacjonarnej i zaocznej przedmiot biznes i zarządzanie został dodany do katalogu przedmiotów, które mogą być realizowane w zakresie rozszerzonym w wymiarze odpowiednio 6 godzin tygodniowo i 108 godzin w czteroletnim okresie nauczania.

W przypadku branżowej szkoły I stopnia w ramowych planach nauczania zmiana polega wyłącznie na zmianie nazwy przedmiotu (biznes i zarządzanie zamiast podstawy przedsiębiorczości; tak jak dotychczas przedmiot będzie nauczany w klasie I w wymiarze 2 godzin tygodniowo).

Uchylenie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla przedmiotu podstawy przedsiębiorczości w szkole policealnej

W dotychczasowej podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół policealnych przedmiotu podstawy przedsiębiorczości jest przewidziany tylko dla tych słuchaczy, którzy nie realizowali go na wcześniejszym etapie edukacyjnym. Z uwagi na fakt, że przedmiot ten jest w szkołach ponadpodstawowych (wcześniej ponadgimnazjalnych) realizowany nieprzerwanie od 20 lat (od roku szkolnego 2002/2003) – obecnie nie ma już potrzeby dalszego funkcjonowania takiego rozwiązania. W związku z tym uchylona została podstawa programowa dla przedmiotu podstawy przedsiębiorczości w szkole policealnej (od roku szkolnego 2023/2024), a w ramowym planie nauczania dla tego typu szkoły wymiar godzin przeznaczonych dotychczas na ten przedmiot przesunięto na kształcenie zawodowe – w przypadku formy stacjonarnej (1 godziny tygodniowo) z 18 do 19 godzin kształcenia zawodowego, a w przypadku formy zaocznej (10 godzin w semestrze) – ze 165 do 175 godzin kształcenia zawodowego w I i II semestrze.

O nauce w sposób popularny

Ukazanie ludzkiej twarzy nauki jest bardzo ważne w budowaniu zaufania do nauki, która pomaga zrozumieć jak działa otaczający nas świat. Głównym celem projektu [O nauce w sposób popularny, <https://tiny.pl/chmd5>] jest upowszechnienie wiedzy przyrodniczej wśród uczniów (klas 7 i 8 szkoły podstawowej oraz klas 1 i 2 szkoły ponadpodstawowej), poprzez ich zaangażowanie w aktywne wykorzystanie przygotowanych materiałów dydaktycznych dotyczących różnorodnych zagadnień przyrodniczych:

1. Kolory chemii, czyli substancje barwne w życiu codziennym.
2. Chemiczne czy ekologiczne porządki domowe.
3. Niezwykłe cechy zwykłej wody.
4. Powietrze w roli głównej.
5. Ad- czy ab-? A może po prostu sorpcja?
6. Zagadki kryminalne... dla chemika.
7. Szybko, szybciej, a może wolniej?
8. Alarm ekologiczny – służby ratownictwa ekologiczno-chemicznego w akcji.
9. Ślady, które widać i te których nie widać.
10. Co kryje w sobie apteczka domowa?

(...) Nauka przez zabawę może być zrealizowana poprzez gry planszowe... Projekt *O nauce w sposób popularny* uzyskał dofinansowanie MEiN w ramach programu *Społeczna Odpowiedzialność Nauki* (2022-2023) i jest realizowany na Wydziale Chemii UJ.

źródło: <https://tiny.pl/chmd5>

Kształcenie w nowych zawodach

Tomasz Kąkol, wicedyrektor PCEN,
nauczyciel-konsultant ds. kształcenia zawodowego

Zgodnie z nowelizacją rozporządzenia MEiN z dnia 18 stycznia 2023 r. w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego z oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego (Dz.U. poz. 183) do klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego **od 1 września 2023 r. wprowadza się dziewięć nowych zawodów**. Zmianie ulegną też nazwy dwóch branż zawodowych.

Dotyychczasowa **Branża chemiczna** zmieni nazwę na **Branża chemiczna i ochrony środowiska**, a **Branża poligraficzna** będzie nazywać się **Branża poligraficzno-księgarska**. Szczegółowy wykaz nowych zawodów wraz z nazwami kwalifikacji i typem szkoły, w której można realizować kształcenie w danym zawodzie, przedstawiono w poniższej tabeli.

Nazwa zawodu	Branża	Symbol cyfrowy	Kwalifikacje	Typ szkoły
operator maszyn i urządzeń gospodarki odpadami	branża chemiczna i ochrony środowiska	313211	CHM.07. Prowadzenie działań operacyjnych związanych z gospodarowaniem odpadami	branżowa szkoła I stopnia
technik gospodarki odpadami	branża chemiczna i ochrony środowiska	325515	CHM.07. Prowadzenie działań operacyjnych związanych z gospodarowaniem odpadami CHM.09. Organizowanie i nadzorowanie prac związanych z gospodarowaniem odpadami	technikum, branżowa szkoła II stopnia
pracownik pomocniczy w gospodarce odpadami	branża chemiczna i ochrony środowiska	932922	CHM.08. Wykonywanie prac pomocniczych w gospodarce odpadami	branżowa szkoła I stopnia (wyłącznie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim)
technik księgarstwa (zawód przeniesiony z branży handlowej)	branża poligraficzno-księgarska	522306	HAN.01. Prowadzenie sprzedaży PGF.10. Prowadzenie działalności informacyjno-bibliograficznej	technikum, branżowa szkoła II stopnia
animador rynku książki	branża poligraficzno-księgarska	343305	PGF.09. Organizacja i zarządzanie przedsiębiorstwem rynku książki oraz relacjami z klientami	szkoła policealna (dwuletni cykl kształcenia)
administrator produkcji filmowej i telewizyjnej	branża audiowizualna	343919	AUD.10. Administrowanie dokumentacją w produkcji audiowizualnej	szkoła policealna (roczny cykl kształcenia)
technik animacji filmowej	branża audiowizualna	343920	AUD.11. Realizacja produkcji filmowej techniką animacji	szkoła policealna (dwuletni cykl kształcenia)
technik aranżacji wnętrz	branża budowlana	311224	BUD.34. Planowanie i wykonywanie poszczególnych etapów wykończenia wnętrza BUD.35. Wykonywanie aranżacji wnętrz	technikum
operator maszyn i urządzeń przemysłu drzewnego	branża drzewno-meblarska	817213	DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej	branżowa szkoła I stopnia
technik przemysłu drzewnego	branża drzewno-meblarska	311948	DRM.09. Obsługa i monitorowanie urządzeń i maszyn sterowanych cyfrowo do produkcji drzewnej DRM.10. Planowanie i organizacja procesów zautomatyzowanych w przemyśle drzewnym	technikum, branżowa szkoła II stopnia

Nowelizacja rozporządzenia MEiN z dnia 18 stycznia 2023 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego (Dz. U. poz. 183) wejdzie w życie 1 września 2023 r.

BADANIA I ANALIZY

O badaniach edukacyjnych słów kilka

z prof. Jackiem Pyżalskim rozmawia Małgorzata Bukowska-Ulatowska,
nauczyciel-konsultant PCEN ds. edukacji języków obcych

Małgorzata Bukowska-Ulatowska: Panie Profesorze, kiedy przyglądam się niektórym rozwiązaniom systemowym wprowadzanym w oświacie na szczeblu krajowym czy lokalnym, odnoszę wrażenie, że nie uwzględniają one aktualnego stanu wiedzy o tym, co sprzyja osiągnięciu pozytywnych efektów w edukacji. Zbliżone refleksje mam też czasem po obserwacji lekcji czy rozmowie z nauczycielem albo dyrektorem szkoły na temat preferowanych rozwiązań organizacyjnych lub dydaktycznych. Czy Pan Profesor miewa podobne spostrzeżenia?

Jacek Pyżalski: Tak, chyba wszyscy mają takie doświadczenia. Czasami bywa tak, że świat akademicki, który diagnozuje różnego rodzaju problemy metodami naukowymi, buduje modele itp., nie spotyka się ze światem praktyki. Dość często słyszę, że to są dwa odmienne światy: wieża z kości słoniowej oraz prawdziwe życie. I muszę powiedzieć, że rzeczywiście tak bywa. Spotyka się badaczy, którzy są mocno odcięci od rzeczywistości i budują różnego rodzaju modele czy prowadzą badania bez komunikacji ze środowiskiem, które badają. Ale bywa też, że osoby krytykujące nieprzydatność wiedzy naukowej czy wypracowanych nowych rozwiązań tak naprawdę ich nie znają. Mają co prawda na ich temat jakieś zdanie, ale zupełnie ich nie poznali.

Mnie osobiście bliskie są słowa Kurta Lewina – jednego z klasyków psychologii społecznej, urodzonego na terenach obecnej Polski – który powiedział, że nie ma nic bardziej praktycznego niż dobra teoria. Od wielu lat staram się pracować tak, aby lokować teorię i praktykę po dwóch stronach tej samej monety. Teoria to orzeł, praktyka – reszka, zatem powinny być częścią jednej całości.

Jedną rzeczą jest wypracowanie sensownej diagnozy, a drugą – spotkanie się autorów tej diagnozy z praktykami na styku obu światów. Często problem polega na tym, że każda ze stron zajmuje się swoim obszarem i nie spotykamy się na terenie wspólnym dla obu. A ważne byłoby właśnie to, co wydarzyłoby się na styku. Powstają rozwiązania, które modelowo wyglądają dobrze, ale ze względu na różne ograniczenia organizacyjne nie za bardzo wiadomo, jak je wdrożyć. Niewiele zdziała badacz, który nie zna legislacji oświatowej i nie ma świadomości, jakie są realia działania, postawy uczniów czy rodziców oraz inne uwarunkowania. Ta wiedza jest konieczna, jeżeli chce się, aby wypracowywane diagnozy miały przełożenie na codzienność szkół i innych placówek oświatowych.

M.B.-U.: Oprócz poczucia braku przepływu wiedzy pomiędzy światem nauki a codziennością oświatową, spotykam się też z oczekiwaniami, aby podać listę elementów, które należy zmienić w najbliższym czasie w danej gminie, szkole czy klasie, żeby poprawiła się jakość edukacji. I to mają być bardzo konkretne zalecenia oparte na wynikach najnowszych badań naukowych. Czy tego typu oczekiwania są realistyczne? Czy możemy mówić o tym, że wyniki badań przeprowadzonych w pewnym określonym kontekście edukacyjnym, da się w prosty sposób przełożyć na odmienne realia?

J.P.: Na pewno nie da się ich łatwo przełożyć. Pamiętajmy też, że każda metoda naukowa ma swoje ograniczenia. Ponadto zawsze trzeba w krytyczny sposób podchodzić do wyników badań naukowych: badania są różnej jakości i różnie prowadzone. Co chwilę pojawiają się osoby – z sektora państwowego i pozarządowego – prezentujące jedynie słuszne, proste rozwiązania dla edukacji, które mają wiele zmienić, a zwykle nic z tego nie wynika. Trzeba sobie zdawać sprawę z tego, że w edukacji nie wszędzie działa to samo. Jeżeli polecamy jakieś konkretne rozwiązanie, to trzeba się zastanowić, czy ono sprawdzi się zarówno w szkole funkcjonującej w środowisku o wysokim statusie społeczno-ekonomicznym, jak i w szkole, która pracuje w zupełnie innym otoczeniu. Zwykle – nie będzie działać tak samo. Spotkamy się z zupełnie innym poziomem gotowości uczniów i ich rodziców. Są rozwiązania dydaktyczne, które już na wejściu wymagają pewnego poziomu kapitału społecznego uczniów. W przypadku braku tego kapitału, trzeba byłoby mieć pomysł na stopniowe dochodzenie do zamierzonych rezultatów.

Zrobiło się sporo zamieszania z badaniami edukacyjnymi. W tej chwili właściwie każdy robi badania – niezależnie od tego, czy umie to robić, czy nie. Wielu osobom wydaje się proste przeprowadzenie badań ilościowych i jakościowych, a tymczasem na pierwszy rzut oka widać, że nie wiedzą, jak się dobiera próbę, jak się konstruuje narzędzia itp. Co im zupełnie nie przeszkadza w pozyskiwaniu danych, a potem nagłaśnianiu uzyskanych wyników. Jednak ze względu na sposób dochodzenia do rezultatów, to co prezentują, jest zupełnie nietrafione. A mylna diagnoza prowadzi do podejmowania bezsensownych działań. Praktycy edukacyjni mogą być zagubieni w związku z ciągłym pojawianiem się wyników różnych rodzajów badań czy wystąpieniami osób, które uzasadniają swoje tezy albo

proponowane rozwiązania rezultatami różnych projektów badawczych. Jako odbiorcy tych komunikatów powinniśmy mieć dużą wiedzę na temat metodologii badań, aby być w stanie powiedzieć: w to wierzę, w to nie wierzę, a w to – częściowo wierzę. Jednak oczekiwanie posiadania takich kompetencji od wszystkich jest nierealistyczne.

M.B.-U.: No właśnie, co pewien czas upubliczniane są wyniki badań naukowych, które wydają się dostarczać odpowiedzi na nurtujące nas pytania. Jednak szybko pojawiają się głosy polemiczne, wskazujące np. uchybienia metodologiczne przy realizacji badań czy formułowanie nieuprawnionych wniosków. Co Pan Profesor proponuje w tej sytuacji? Jak podchodzić do rezultatów badań edukacyjnych, aby nie pogubić się w tym całym zalewie informacji i zamieszaniu?

J.P.: Trzeba pamiętać, że nie ma badań idealnych. Znaczenie ma to, jak poważne są uchybienia. Powiem o kilku najczęstszych problemach. Na przykład ktoś stosuje bardzo nietypową próbę, zebraną poprzez linki na portalach społecznościowych. Otrzymuje informacje o jakichś proporcjach danych zjawisk i – co jest nieuprawnione – twierdzi, że tak wygląda sytuacja w polskiej szkole. A tymczasem w rzeczywistości najczęściej jest inaczej. W takich przypadkach trudno mówić o naukowości badania. Zdarza się, że dodatkowo mamy jeszcze do czynienia z nieumiejętnością konstruowania narzędzi badawczych albo interpretacji danych, które zostały pozyskane. Jeżeli na przykład zapytam respondentów, czy kiedykolwiek ktoś ich przezwiał w szkole, to na pewno otrzymam wysoki odsetek odpowiedzi twierdzących. Jednak nie mogę uznać, że to jest dowód na istnienie poważnego problemu rówieśniczej przemocy słownej w polskiej szkole. Dodatkowo, jeśli w tej sytuacji zapytałem 17-latkę, to on odniósł się do całej dekady swoich doświadczeń i być może jego odpowiedź dotyczyła jednostkowej sytuacji, która miała miejsce 5 lat wcześniej. Ale tak samo odpowiedziała też osoba, która codziennie doświadcza przemocy słownej ze strony rówieśników. Czyli dwóch młodych ludzi, którzy mają zupełnie inną sytuację, wybiera te samą odpowiedź i trafia do tej samej kategorii procentowej. Konia z rzędem temu, kto jest w stanie powiedzieć, ilu badanych doświadcza przemocy codziennie, a ilu zetknęło się z tym zjawiskiem tylko raz, kilka lat wcześniej.

M.B.-U.: Czasem mam wrażenie, że lektura wniosków z badania przynosi więcej pytań niż odpowiedzi...

J.P.: W badaniach ilościowych można uzyskać tylko to, co się w nie włożyło. Jeżeli wykorzystano dane uzyskane na niereprezentatywnej grupie, a chce się wypowiadać o całościowej sytuacji, to jest to nieuprawnione. A jeżeli jeszcze dane pozyskano narzędziami wątpliwej jakości... Nie da się wyciągnąć nic dobrego z takich badań, bo niczego dobrego się tam nie włożyło. A tymczasem ich autorzy robią piękne, kolorowe wykresy i infografiki, do pokazywania gdzie się da w Internecie. Problem polega

na tym, że aby umieć ocenić jakość takiego materiału, trzeba się choć trochę znać na metodologii badań. Ponieważ przeciętny odbiorca nie ma tej wiedzy, warto aby zapoznał się z kulturalnie napisanymi głosami polemicznymi osób, które znają się na omawianym zagadnieniu. Chociaż dyskusja bywa emocjonalna, to jest potrzebna. Obserwuję pewien niebezpieczny trend: autorzy badań dotyczących ważnych zagadnień oczekują immunitetu na krytykę. Uzasadniają to tym, że podważanie wyników niszczy zainteresowanie problemem. Poddawanie w wątpliwość jakości badania jest odbierane jako zamach na ważną misję. Tymczasem potrzebujemy dyskusji. Oczywiście polemika zawsze powinna być prowadzona z szacunkiem i z możliwością prezentacji racji wszystkich stron. Ale też nie powinniśmy ulegać moralnemu szantażowi. W przypadku spraw istotnych społecznie trzeba szczególnie zadbać o jakość diagnozy. Powiedziałbym, że im ważniejszy problem, tym większą wagę powinniśmy przykładać do jakości metodologicznej jego diagnozy.

Musimy zachować krytycyzm wobec różnego rodzaju komunikatów, mówiących że jest jakoś i w związku z tym musimy robić coś. Tego powinna też uczyć szkoła: krytycyzmu wobec danych oraz źródeł informacji.

Kilkanaście lat temu doświadczyliśmy sytuacji, kiedy na podstawie pojedynczego incydentu próbowano zdiagnozować polską szkołę – mam na myśli złozenie nauczycielowi kosza na śmieci na głowę. Przez długi czas mówiono w mediach, że to jest typowe zachowanie uczniów, kosz na głowie stał się symbolem codzienności w naszych szkołach, co oczywiście nie odzwierciedlało prawdy. Przeprowadziłem wówczas duże badanie w województwie łódzkim, które objęło ponad 500 nauczycieli i pokazało, że tego typu sytuacje zdarzają się marginalnie. W badanej próbie 1 osoba raz doświadczyła sytuacji z przemocą fizyczną ze strony uczniów, zbliżonej do tej z koszem. Obraz medialny był zupełnie inny niż rzeczywistość, jednak wiele osób uznawało go za diagnozę sytuacji. Pamiętam, że jeden z samorządów za pieniądze na doskonalenie zawodowe nauczycieli organizował kursy samoobrony dla kadry pedagogicznej, aby potrafiła stawić czoła agresji fizycznej ze strony uczniów. Taki może być efekt rozdmuchiwania zjawiska, sprawiania, że dany problem wydaje się bardziej powszechny niż jest w rzeczywistości.

M.B.-U.: Tematem przewodnim tego numeru „Edukacji Pomorskiej” jest przeciwdziałanie dezinformacji. Czy w tym kontekście powinniśmy przyglądać się doniesieniom o wynikach badań edukacyjnych?

J.P.: Dezinformacja to pojęcie zarezerwowane dla sytuacji, kiedy nadawca nieprawdziwego komunikatu celowo wprowadza odbiorcę w błąd czy wzbudza w nim silne emocje. Tymczasem autorzy wątpliwej jakości badań są przekonani, że przekazują prawdę. Więc w tym kontekście byłbym skłonny mówić raczej o nieprawdzie oraz braku

TIK W SZKOLE

świadomości i krytycyzmu wobec własnych działań, a nie o dezinformacji.

M.B.-U.: A zatem jak odnosić się do wyników badań naukowych? Jakich wskazówek możemy udzielić nauczycielom, dyrektorom szkół czy samorządowcom podejmującym decyzje dot. oświaty?

J.P.: Przede wszystkim: nie działać od razu. Szczególnie, jeżeli wyniki są prezentowane w wyrazisty sposób, w otoczce sensacji. Począć, poczytać i posłuchać, co inni mówią na ten temat. Zapoznać się nie tylko z rezultatami, ale i z metodologią badania. Sprawdzić, czy autorzy sami nie wskazywali – bo powinni – jakie są ograniczenia ich wyników. Jeżeli trochę się na tym znamy, możemy wyrobić sobie własne zdanie. Zawsze też można skonsultować się z kimś, o kim wiemy, że się zna na metodologii badań. Przestrzegalbym przed podejściem w rodzaju: temat jest ważny, mamy jakieś pojedyncze wyniki i natychmiast działamy. Pamiętajmy, że pochopne działanie przynosi więcej szkód niż korzyści. Na przykład źle prowadzoną profilaktykę zachowań ryzykownych możemy zaszkodzić.

M.B.-U.: Bardzo dziękuję za rozmowę, Panie Profesorze.

prof. Jacek Pyżalski – pedagog specjalny; nauczyciel i wychowawca z wieloletnim doświadczeniem; profesor na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; uczestnik i koordynator ok. 60 krajowych oraz międzynarodowych projektów badawczych, głównie dotyczących funkcjonowania młodzieży (w tym uczenia się i zaangażowania społecznego), zaangażowania online młodych ludzi i ich kompetencji cyfrowych (w tym koordynacja polskiej części badań EU Kids Online oraz ySkills), a także kondycji psychicznej nauczycieli i ich kompetencji wychowawczych.

Apki w łapki i TabletOn

Katarzyna Drausal

Atrakcyjne zajęcia z wykorzystaniem nowych technologii, tabletów i ulubionych aplikacji uczniowskich przyciągają młodych ludzi do nauki języka angielskiego w Szkole Podstawowej nr 1 im. M. Kopernika w Bolszewie.

Nowoczesne technologie zawładnęły edukacją. Obecnie młodzi ludzie uczą się, wykorzystując różne strony internetowe, aplikacje oraz platformy. To bardzo ważne, aby pokazać im, jakie możliwości daje Internet, jak korzystać z jego zasobów i jak sprawić, aby był sprzymierzeńcem w procesie uczenia się. Dzięki takim zajęciom uczniowie rozwijają swoje kompetencje cyfrowe, ale również uczą się pracy w grupie. Poniżej opiszę dokładne założenia każdego z obu wspomnianych w tytule kół zainteresowań. Następnie przedstawię również moje ulubione aplikacje, który wykorzystujemy na zajęciach.

Apki w łapki

Na zajęcia uczęszczają uczniowie klasy IV, którzy przynoszą ze sobą naładowane smartfony. W każdym tygodniu wybieramy inną stronę czy aplikację, która ma pomóc w utrwaleniu przerobionego na lekcji słownictwa. Uczniowie zatem mogą powtórzyć ponownie treści, aby na dłużej je zapamiętać.

Na pierwszych zajęciach uczniowie stworzyli krótkie teksty o sobie z użyciem aplikacji DIKI. Następnie przygotowali swojego awatara, wykorzystując aplikację BITMOJI. Kolejne zajęcia rozpoczęliśmy od pracy z aplikacją WAKELET. Udostępniłam uczniom link do wspólnej kolekcji, gdzie mogli wklejać swoje wypowiedzi z poprzedniej lekcji. Wszystkie teksty widziałam w jednym miejscu, dlatego bardzo szybko mogłam przekazać uczniom informację zwrotną. Po poprawieniu ewentualnych błędów dzieci korzystały z czytnika immersyjnego wbudowanego w Wakelet, aby nauczyć się ładnie czytać. Czytnik ten pozwolił im rozpocząć naukę od bardzo wolnego

tempa. Następnie uczniowie nagrali swoje wypowiedzi na stronie WWW.VOCAROO.PL, gdzie od razu generowali kod QR do swojego nagrania. Stworzone Bitmoji wraz z kodami QR umieściliśmy na wspólnie przygotowanym plakacie w aplikacji CANVA. Plakat posłużył nam jako promocja naszego koła zainteresowań wśród szkolnej społeczności.

Kolejne zajęcia poświęciliśmy na grywalizację. Uczniowie przetestowali takie aplikacje, jak: GIMKIT, BLOOKET, KAHOOT, QUIZLET oraz QUIZZZ. Każdorazowo korzystaliśmy z obszernej bazy materiałów. Za pomocą tych aplikacji realizowaliśmy następujące tematy: utrwalenie słownictwa z zakresu członkowie rodziny, ubrania i czynności dnia codziennego oraz utrwalenie konstrukcji zdań z czasownikami *have got* i *be*. Za każdym razem dzieci wyrażały swoją opinię, jak element grywalizacji wpływa na ich uczenie się oraz które aplikacje uważają za najbardziej efektywne.

Korzystaliśmy także ze strony LEARNING APPS, ale starszy design sprawił, że czwartoklasiści dość niechętnie przechodzili do kolejnych ćwiczeń. Myślę, że jeszcze przyjdzie pora, aby uczniowie dowiedzieli się, jak wykorzystać dostępne tam zasoby.

Na zajęciach z BAAMBOOZLE uczniowie odłożyli smartfony i tablety, abyśmy mogli wspólnie zagrać, wykorzystując tablicę interaktywną. Poznali jednak także sposoby na użycie opcji *Study* do indywidualnej nauki.

Wśród czwartoklasistów obecnych na zajęciach są również fani muzyki. Bardzo często widziałam, jak zmierzają do sali ze słuchawkami na uszach. Pewnego razu zaproponowałam im zajęcia z aplikacją LYRICSTRaining, która obecnie zmienia nazwę na LINGOCLIP. Uczniowie dowiedzieli się, że słuchając muzyki, mogą poznać dużo nowego słownictwa i nauczyć się śpiewać swoje ulubione piosenki po angielsku.

Obecnie na kole *Apki w łapki* kolejny raz wykorzystujemy WORDWALL. Okazuje się, że to jedna z ulubionych uczniowskich aplikacji. Również ja zauważam, że to bardzo praktyczne narzędzie. Tworząc jedno ćwiczenie, możemy zaproponować uczniom różnorodne formy aktywności. Mam na myśli zarówno różne typy zadań, jak i motywy. Na laptopie wybieram ćwiczenie, szablon zadania oraz motyw. Następnie klikam *Zadaj zadanie*, dzięki czemu mam dostęp do wyników wszystkich dzieci. Zadanie udostępniam uczniom poprzez automatycznie wygenerowany kod QR.

TabletOn

TabletOn to zajęcia, które prowadzę dla dzieci z Ukrainy. Nasza szkoła pozyskała tablety z funduszu ukraińskiego, aby wspierać uczniów w uczeniu się. Realizujemy bardzo zbliżony program do *Apki w łapki*. Młodzi ludzie chętnie przychodzą na zajęcia. Każdy tablet, choć zawsze zostaje w sali po zajęciach, jest podpisany ich imieniem.

Dotychczas z uczniowskich relacji wiem, że Quizlet, Lingoclip oraz Wakelet stały się ich codziennymi towarzyszami nie tylko w nauce języka angielskiego i innych przedmiotów szkolnych, lecz także w rozwijaniu zainteresowań. Istotny jest dla mnie również fakt, że młodzi ludzie nauczyli się obsługiwać różne aplikacje oraz wiedzą, co kolejno należy zrobić, aby przejść przez proces ściągania aplikacji, rejestracji i logowania, co nie zawsze jest oczywiste, szczególnie gdy strony i aplikacje działają w języku angielskim.

Przed nami kolejne zajęcia, na których wykorzystamy takie aplikacje, jak: NEARPOD, INSHOT, CAPCAT, VOKI, WIZER.ME, LIVEWORKSHEETS, GENIALLY, JAMBOARD oraz PLICKERS.

Katarzyna Drausal – nauczyciel języka angielskiego i niemieckiego w Szkole Podstawowej nr 1 im. M. Kopernika w Bolszewie; doradca metodyczny j. angielskiego w Gdyńskim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli; egzaminator egzaminu ósmoklasisty z j. niemieckiego i angielskiego; prezes Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Języka Niemieckiego o. Trójmiasto; trener z zakresu wykorzystania narzędzi multimedialnych w pracy nauczyciela, wdrażania metod aktywizujących na języku obcym oraz awansu zawodowego; metodyk kształcenia na odległość; autorka materiałów edukacyjnych; laureatka nagrody Edukator Roku: edycja online.

WOKÓŁ NAS

Wsparcie młodzieży, środowiska szkolnego i rodzinnego w sytuacjach trudnych – ujęcie praktyczne w oparciu o szkolną inicjatywę profilaktyczną *Nawigacja w każdą pogodę*

Agnieszka Buś-Bidas

W okresie od 15 lutego do 30 maja 2022 r. pełniłam funkcję szkolnego koordynatora projektu pod nazwą „Szkolna inicjatywa profilaktyczna *Nawigacja w każdą pogodę* (NWKP)”. Był on odpowiedzią na poszukiwania sposobów, które pomogłyby młodzieży z mojego zespołu klasowego – część młodych ludzi przeżywała trudne chwile związane z przedłużającą się pandemią, a następnie z powrotem do szkoły i kłopotami z zaległościami, ze skupieniem uwagi i niską motywacją do nauki.

Główne rekomendacje dla systemu edukacji zawarte w NWKP wskazywały na potrzebę przywrócenia równowagi między przewartościowanym nauczaniem a niedowartościowanym wychowaniem oraz priorytetowe potraktowanie działań wychowawczych, profilaktycznych i pomocowych w obszarze wsparcia psychicznego dzieci i młodzieży zarówno w fazie pandemii, jak i w okresie bezpośrednio po jej wygaśnięciu [1]. Do grona zainteresowanych projektem dołączyli kolejni nauczyciele i ostatecznie decyzją wicedyrektora szkoły przedsięwzięciem objęto 5 oddziałów: 1 klasę z liceum ogólnokształcącego, 3 klasy z technikum oraz 1 klasę ze szkoły branżowej.

Celem ogólnym *Nawigacji w każdą pogodę* była poprawa kondycji psychicznej uczniów i zapobieganie problemom mogącym wynikać z jej pogorszenia (w tym m.in. przemocy, korzystaniu z substancji psychoaktywnych czy uzależnieniom behawioralnym). Cele szczególne to:

1. Zmotywowanie uczniów do ćwiczenia sposobów radzenia sobie w trudnych sytuacjach życiowych, w tym kryzysowych (m.in. akceptacja uczuć, kierowanie własnymi zachowaniami, szukanie wsparcia, dostrzeganie pozytywów, świadomość własnych celów życiowych, wspieranie innych).
2. Ułatwienie rodzicom i nauczycielom zrozumienia potrzeb młodzieży w różnych sytuacjach życiowych, w tym w sytuacjach kryzysowych, m.in. poprzez prezentację wyników badań zrealizowanych za pomocą dedykowanej aplikacji internetowej.
3. Wzmocnienie przekonania rodziców i nauczycieli o kluczowym znaczeniu ich roli dla skutecznego wspierania kondycji psychicznej uczniów.

4. Poprawa klimatu wzajemnych relacji między uczniami, rodzicami i nauczycielami poprzez wzbudzenie wzajemnej empatii oraz poczucia solidarności w obliczu wspólnie przeżywanej sytuacji kryzysowej, a także poprzez konkretne i klarowne pokazanie, jak wiele dobra oraz wzajemnego wsparcia zachodzi między tymi grupami w danej szkole [1].

Szkolna inicjatywa profilaktyczna *Nawigacja w każdą pogodę* została opracowana zgodnie z koncepcją 9 wskazówek radzenia sobie w sytuacji kryzysowej. Mowa tu o:

- wskazówka 1.: Akceptuj to, co czujesz.
- wskazówka 2.: Panuj nad tym, co robisz.
- wskazówka 3.: Bądź czujny.
- wskazówka 4.: Opuść sobie i innym.
- wskazówka 5.: Odkrywaj źródła wsparcia.
- wskazówka 6.: Patrz daleko.
- wskazówka 7.: Szukaj tego, co dobre.
- wskazówka 8.: Buduj z tego, co masz.
- wskazówka 9.: Wyjdź naprzeciw. [1, 2]

Podstawą naukową opracowania wskazówek był sondaż Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej (IPZIN) na próbie 2475 osób, który dostarczył wiedzy o tym, jak młodzież przeżywa czas epidemii. Opracowane przez IPZIN raporty *Młodzież w czasie epidemii* oraz *Młodzież w czasie epidemii. Komu jest najtrudniej* z 8 i 16 kwietnia 2020 r. okazały się cennym materiałem dla określenia najpilniejszych potrzeb profilaktycznych oraz wychowawczych młodzieży [7].

Harmonogram działań związanych z *Nawigacją w każdą pogodę*, z uwzględnieniem zasad zarządzania projektem, przedstawiał się następująco:

1. Zapoznanie się przez koordynatora z materiałami szkoleniowymi NWKP dotyczącymi tego, jak korzystać z publikacji programu w ramach szkolnej inicjatywy, a w szczególności obejrzenie filmów wprowadzających, przygotowanych m.in. przez dr Szymona Grzelaka (15.02 – 22.02.2022):

- Czym jest profilaktyka zintegrowana? – to film pomagający zrozumieć, na czym polega całościowe, zintegrowane podejście do profilaktyki problemów dzieci i młodzieży. Model profilaktyki zintegrowanej jest podstawą wszystkich działań Instytutu Profilaktyki

- Zintegrowanej. Autor tego modelu ukazuje w filmie m.in. jego przydatność w czasie epidemii COVID-19, kiedy szczególnie potrzebne jest jednoczesne przeciwdziałanie wielu różnym zagrożeniom dla zdrowia psychicznego i rozwoju uczniów.
- *Strategia siedmiu dźwigni skutecznej profilaktyki* – to film omawiający w skrótowy i przystępny sposób siedmioelementową strategię działania, którą można stosować zarówno w bezpośredniej pracy profilaktycznej z uczniami, rodzicami czy nauczycielami, jak i w strategicznym planowaniu działań na poziomie szkoły. W filmie zawarty jest akcent muzyczny – Szanta dla przyjaciela – napisana przez autora strategii w celu popularyzacji tego podejścia.
  - *Jak zrodziła się idea „Nawigacji w każdą pogodę?”* – w tym filmie przedstawiona jest krótka historia szkolnej inicjatywy profilaktycznej *Nawigacja w każdą pogodę*, która rozpoczyna się wraz z pierwszą falą epidemii COVID-19. Film pomaga zrozumieć zarówno ideę oraz cele inicjatywy, jak i rolę badań naukowych oraz doświadczeń praktycznych, które doprowadziły do jej powstania.
  - szkolenie dla koordynatorów NWKP – podczas zajęć przedstawiono założenia *Nawigacji w każdą pogodę* oraz zasady jej realizacji. Zaprezentowano także dedykowaną aplikację internetową, która jest podstawowym narzędziem realizacji NWKP, wraz ze wskazówkami, jak z niej korzystać.
  - webinar dla wychowawców (włączonych w realizację NWKP) – podczas szkolenia przybliżono wychowawcom treści, na których opiera się szkolna inicjatywa profilaktyczna *Nawigacja w każdą pogodę* oraz zaprezentowano przykładowe sposoby pracy ze wskazówkami dotyczącymi radzenia sobie w trudnych sytuacjach w trakcie zajęć.
2. Spotkanie informacyjne dla wychowawców klas biorących udział w szkolnej inicjatywie – zapoznanie z założeniami projektu, udostępnienie wychowawcom linków do materiałów o projekcie (2.03.2022).
  3. Publikacja informacji o uruchamianym projekcie NWKP na stronie internetowej szkoły, na profilu facebookowym i na tablicy ogłoszeń w pokoju nauczycielskim (2-3.03.2022).
  4. Spotkanie robocze – omówienie zakresu współpracy w ramach NWKP, zatwierdzenie planu działania, udostępnienie wychowawcom linków do ankiet dla uczniów i rodziców (7.03.2022).
  5. Spotkanie wstępne wychowawców z młodzieżą – zapoznanie klasy z istotą realizowanego projektu, przeprowadzenie badań wstępnych (8-11.03.2022).
  6. Przesłanie pisma przewodniego drogą elektroniczną do rodziców z informacją o szkolnej inicjatywie i prośbą o wypełnienie ankiety wstępnej, przeprowadzenie badań wstępnych (7-11.03.2022; w przypadku jednej klasy technikum zorganizowano spotkanie informacyjne on-line 9.03.2022).
  7. Przesłanie drogą elektroniczną pisma przewodniego do nauczycieli z informacją o szkolnej inicjatywie i prośbą o wypełnienie ankiety wstępnej; przeprowadzenie badań wstępnych (7-11.03.2022).
  8. Spotkanie robocze – udostępnienie wyników badań wstępnych przeprowadzonych wśród uczniów, rodziców i nauczycieli oraz zatwierdzenie sposobu i terminarza zajęć profilaktycznych w poszczególnych klasach (14.03.2022).
  9. Mail do rodziców i nauczycieli z podziękowaniami za wzięcie udziału w badaniach wstępnych (16.03.2022).
  10. Rozpoczęcie realizacji zajęć profilaktycznych (14.03.2022).
  11. Spotkanie informacyjne dla nauczycieli w ramach posiedzenia Rady Pedagogicznej – sprawozdanie z badań wstępnych (30.03.2022).
  12. Spotkania informacyjne dla rodziców – sprawozdanie z badań wstępnych (28.04.2022).
  13. Warsztaty podnoszące kompetencje opiekunów w zakresie wspierania uczniów i poprawy kondycji psychicznej, przygotowane na kanwie 9 wskazówek – udział wzięli rodzice uczniów jednej klasy technikum (28.04.2022); ponadto jednemu rodzicowi na jego prośbę udzielono indywidualnych konsultacji (28.04.2022).
  14. Przesłanie maila do rodziców z informacją o treściach przeprowadzonych zajęć w ramach cyklu *Nawigacja w każdą pogodę* oraz zachęcenie ich do podejmowania z dziećmi tych tematów w domu (12.04.2022, 17.05.2022).
  15. Zakończenie realizacji zajęć profilaktycznych (23.05.2022).
  16. Przesłanie drogą elektroniczną pisma przewodniego do rodziców z prośbą o wypełnienie ankiety ewaluacyjnej, przeprowadzenie badań ankietowych (23-26.05.2022).
  17. Przesłanie pisma przewodniego drogą elektroniczną do nauczycieli z prośbą o wypełnienie ankiety ewaluacyjnej, przeprowadzenie badań ankietowych (23-26.05.2022).
  18. Mail do rodziców i nauczycieli z podziękowaniami za wzięcie udziału w badaniach ewaluacyjnych (27.05.2022).
  19. Spotkanie robocze – wypełnienie przez wychowawców i koordynatora ankiet ewaluacyjnych, dzielenie się doświadczeniem, dobrymi praktykami oraz inspiracjami zyskanymi w ramach realizowanego projektu; wzajemne podziękowania członków zespołu; złożenie podziękowań przez koordynatora projektu wicedyrektorowi szkoły i szkolnemu pedagogowi za konstruktywne rozmowy oraz dzielenie się wiedzą (27.05.2022).
  20. Oficjalne zakończenie szkolnej inicjatywy NWKP, otrzymanie certyfikatu uczestnictwa szkoły w projekcie (30.05.2022).

Głównym elementem szkolnej inicjatywy profilaktycznej *Nawigacja w każdą pogodę* była realizacja zajęć profilaktycznych dla młodzieży. Wychowawca lub wychowawca wraz z pedagogiem szkolnym samodzielnie zaplanowali zajęcia w danej klasie w taki sposób, aby były one najbardziej korzystne dla konkretnej grupy młodzieży. Planowanie zajęć odbywało się w oparciu o następujące materiały merytoryczne opracowane w ramach projektu:

- wyniki badań ankietowych przeprowadzonych z wykorzystaniem systemu badawczo-informatycznego IPZIN;
- pakiet zawierający opisy merytoryczne 9 wskazówek dotyczących radzenia sobie w sytuacjach trudnych (w tym kryzysowych) wraz z inspiracjami, jak je wykorzystać do pracy w klasie, z rodzicami i do pracy własnej;

- gotowe scenariusze zajęć dla młodzieży;
- prezentacje multimedialne dla uczniów, rodziców i nauczycieli.

Struktura zajęć i długość ich trwania zależała od preferencji nauczyciela oraz możliwości percepcyjnych uczniów. Łącznie zrealizowano 6 scenariuszy lekcji, w tym jedno spotkanie miało charakter wstępny, informacyjny, a pięć pozostałych – merytoryczny. Opisy lekcji ze wskazaniem celu głównego i celów operacyjnych, stosowanych metod dydaktycznych oraz przedstawianych treści zawiera tabela 1.

Tabela 1. Lekcje w ramach *Nawigacji w każdą pogodę* – opis

Charakterystyka lekcji:	Lekcja 1	Lekcja 2	Lekcja 3	Lekcja 4	Lekcja 5
Temat	Prezentacja programu	Rytm dnia, czyli na <i>autopilocie</i>	Grząski teren ekranu	Pobyty w kosmosie, na stacji polarnej lub rejs łodzią podwodną	Powrót
Treści	Mowa motywacyjna Prezentacja 9 wskazówek Prezentacja wyników badań wstępnych – gesty, pozytywne działania ze strony kolegów, rodziców, nauczycieli	Mini wykład na temat naszego ciała i mózgu oraz aktywności w ciągu dnia Prezentacja wyników badań wstępnych – o przeżywanych uczuciach Burza mózgow – lista uczuć Ćwiczenie indywidualne – budowa autopilota Prezentacja slajdów: • <i>buduj z tego, co masz – ustal stałe pory posiłków</i> • <i>korzystaj ze źródeł wsparcia</i> • <i>buduj z tego, co masz – dbaj o siebie</i>	Prezentacja slajdu <i>Grząski teren ekranu</i> Opis sytuacji w trakcie nauczania zdalnego Prezentacja slajdu <i>Co zrobić, żeby nie ugrzęznąć?</i> Rozmowa kierowana Praca w grupach – sposoby, które sprawią, że korzystając z ekranów, zadbasz o swoją wygodę, relacje z innymi, higienę oraz swoje zdrowie i bezpieczeństwo	Prezentacja slajdu <i>Potrzebna nawigacja</i> Wprowadzenie o izolacji z różnych przyczyn Prezentacja slajdu <i>Patrz daleko</i> Wprowadzenie do patrzenia w przyszłość Dyskusja ukierunkowana w kontekście postawionego pytania: <i>Jakie macie pomysły na waszą przyszłość?</i> i przedstawienie wyników badań wstępnych Ćwiczenie grupowe – aktywności w ramach 4 okresów czasowych: czas treningu, rozrywki, sprzątnięcia, dla znajomych Ćwiczenie indywidualne: klasyfikowanie zadań według kryterium ważności i pilności – matryca Eisenhowera	Prezentacja slajdu 9 wskazówek Przypomnienie istoty wskazówek Zabawa nawigacyjna <i>Źłap pytanie</i> – przygotowano 32 pytania dotyczące projektu NWKP Podsumowanie przez nauczyciela realizowanego projektu Przeprowadzenie ankiety ewaluacyjnej wśród uczniów

Charakterystyka lekcji:	Lekcja 1	Lekcja 2	Lekcja 3	Lekcja 4	Lekcja 5
Założone cele	<p>Cel główny:</p> <ul style="list-style-type: none"> prezentacja wskazówek zawartych w programie <i>Nawigacja w każdą pogodę</i> zachęcenie do aktywnego udziału w cyklu spotkań <p>Cele operacyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> uczeń poznaje wskazówki pomocne w radzeniu sobie z różnymi życiowymi sytuacjami uczeń ma możliwość zaprezentowania własnych doświadczeń związanych z minionym rokiem szkolnym 	<p>Cele główne:</p> <ul style="list-style-type: none"> kształtowanie umiejętności tworzenia własnego harmonogramu dnia kształtowanie umiejętności planowania pracy własnej z użyciem TIK <p>Cele operacyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> uczeń określa ważne punkty swojego dnia uczeń podejmuje działania w celu sporządzenia swojego rytmu dnia, czyli <i>autopilota</i>, w oparciu o poznane wskazówki: nr 1. Akceptuj to, co czujesz, nr 2. Panuj nad tym, co robisz, nr 5. Odkrywaj źródła wsparcia oraz nr 8. Buduj z tego, co masz 	<p>Cel główny:</p> <ul style="list-style-type: none"> zapoznanie uczniów z zasadami bezpiecznego korzystania z ekranów podczas pracy z TIK <p>Cel operacyjny:</p> <ul style="list-style-type: none"> uczeń podejmuje działania w celu zadbania o swoje zdrowie i samopoczucie w trakcie korzystania z TIK 	<p>Cel główny:</p> <ul style="list-style-type: none"> przygotowanie ucznia do samodzielnego planowania czasu wolnego i aktywności <p>Cele operacyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> uczeń zna wskazówki pomocne w zagospodarowaniu czasu wolnego uczeń podejmuje działania w celu zaplanowania i aktywnego wykorzystania czasu wolnego uczeń potrafi klasyfikować zadania ze względu na kryteria ważności i pilności uczeń określa swoje cele długookresowe z wykorzystaniem metody SMART 	<p>Cel główny:</p> <ul style="list-style-type: none"> integracja uczniów ewaluacja programu <i>Nawigacja w każdą pogodę</i> <p>Cele operacyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> uczeń uświadamia sobie korzyści, które odniósł podczas trwania cyklu zajęć <i>Nawigacja w każdą pogodę</i>, uczeń dzieli się przykładami z życia dot. zastosowania treści, które poznał w ramach programu <i>Nawigacja w każdą pogodę</i> uczeń podejmuje działania w celu poradzenia sobie z sytuacjami kryzysowymi, w oparciu o poznane wskazówki
Metody i środki dydaktyczne	<ul style="list-style-type: none"> mowa motywacyjna ćwiczenie grupowe pokaz slajdów 	<ul style="list-style-type: none"> miniwykład pokaz slajdów burza mózgow praca indywidualna z wykorzystaniem narzędzi TIK dzielenie się doświadczeniami za pomocą TIK 	<ul style="list-style-type: none"> rozmowa kierowana pokaz slajdów praca w grupach dzielenie się własnymi doświadczeniami 	<ul style="list-style-type: none"> rozmowa kierowana pokaz slajdów ćwiczenie grupowe ćwiczenie indywidualne 	<ul style="list-style-type: none"> rozmowa kierowana pokaz slajdów zabawa nawigacyjna <i>Złap pytanie</i> swobodne wypowiedzi uczniów ankieta ewaluacyjna
Autorskie rozwiązania zastosowane w trakcie lekcji	-	<p>Wykres Gantta do harmonogramowania przeciętnego szkolnego dnia</p> <p>Burza mózgow – sposoby na zarządzanie emocjami</p>	-	<p>Matryca Eisenhowera - narzędzie w zarządzaniu samym sobą w czasie</p> <p>Metoda SMART w ustalaniu planów długookresowych</p>	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [5,6,7]

Warsztaty dla rodziców miały charakter dobrowolny. Spotkanie odbyło się 28.04.2022 i wzięli w nim udział rodzice uczniów jednej klasy technikum – 20 osób. W tym samym dniu jednemu rodzicowi, na jego prośbę, udzielono indywidualnych konsultacji. Celem warsztatów było:

1. ułatwienie rodzicom zrozumienia potrzeb własnych oraz dzieci w różnych sytuacjach życiowych, w tym w sytuacjach kryzysowych;
2. wzmocnienie przekonania rodziców o kluczowym znaczeniu ich roli dla skutecznego wspierania kondycji

psychicznej uczniów poprzez poprawę własnej kondycji psychicznej i podniesienie kompetencji;

3. przekazanie rodzicom sposobów radzenia sobie w różnych sytuacjach życiowych, w tym kryzysowych [3].

Warsztaty trwały 1h 15 minut, z kolei indywidualne konsultacje – 45 minut. W ramach obu spotkań zostały omówione następujące kwestie:

- 9 wskazówek;
- prezentacja wyników badań wstępnych z dedykowanej aplikacji internetowej;
- uczucia to sygnał;
- samopoczucie rodzica ma kluczowe znaczenie w wychowaniu;
- w wielu sytuacjach nie musimy być samowystarczalni;
- wskazówka *Patrz daleko*, czyli o przyszłości młodzieży;
- gesty rodziców wobec dzieci [3,4].

Podsumowując, warto dodać, że w toku szkolnej inicjatywy realizowano cele i treści programu wychowawczo-profilaktycznego, w szczególności w obszarach: relacje – kształtowanie postaw społecznych (10 z 11 wyznaczonych zadań), kultura – wartości, normy, wzory zachowań (5 z 14 zaplanowanych działań), bezpieczeństwo – profilaktyka zachowań ryzykownych (4 z 11 zadań) oraz zdrowie – edukacja zdrowotna (7 z 14 zadań). Ponadto przeprowadzone badania wstępne pozwoliły na wykonanie autodiagnozy środowiska szkolnego. Potwierdziły się główne problemy w szkole wskazane w programie profilaktyczno-wychowawczym: niska motywacja do uczenia się i podejmowania aktywności na terenie szkoły, trudności z radzeniem sobie ze stresem oraz niewystarczające umiejętności interpersonalne. Z kolei zagrożenie związane z przebywaniem uczniów w środowisku rówieśniczym o ryzykownych zachowaniach, tj. z paleniem papierosów, pić alkoholu czy używaniem narkotyków oraz problemowym korzystaniem z Internetu nie było powszechne. Większość badanych osób nie miała takich doświadczeń. Z kolei odsetek młodzieży przebywającej w negatywnym towarzystwie rówieśniczym dość lub bardzo często kształtował się na poziomie od 1% badanych deklarujących udział w towarzystwie młodzieżowym, gdzie używano środków narkotyzujących, do 24% ankietowanych, którzy dołączyli do grupy rówieśniczej, gdzie paliło się papierosy [7,8].

Ewaluacja zrealizowanego projektu, m.in. poprzez badania ankietowe przeprowadzone wśród uczniów, rodziców i nauczycieli, pozwoliła na wskazanie efektów tej inicjatywy zarówno dla środowiska szkolnego, jak i rodzinnego:

Efekty dla ucznia:

- atrakcyjna forma realizacji szkolnych zadań profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego;
- budowanie wewnętrznej motywacji do nauki, w tym u uczniów z dysfunkcjami;
- integracja zespołu klasowego;

- kształtowanie świadomości, że w sytuacji trudnej może liczyć na pomoc, np. wychowawcy, pedagoga, psychologa szkolnego;
- usprawnienie komunikacji interpersonalnej;
- budowanie poczucia współodpowiedzialności za dobrostan klasy;
- dobre relacje nauczyciel-uczeń, uczeń-uczeń;
- zdobycie wiedzy praktycznej z zakresu planowania i zarządzania samym sobą w czasie;
- utrwalanie zachowań sprzyjających zdrowiu.

Efekty dla nauczyciela:

- bezpłatny dostęp do materiałów/pomocy dydaktycznych jako narzędzi realizacji programu wychowawczo-profilaktycznego szkoły;
- bezpłatny udział szkolnych koordynatorów/wychowawców w szkoleniach lub dostęp do modułu do samodzielnego przeszkolenia się w zakresie *Nawigacji w każdą pogodę*;
- pomoc w budowaniu pozytywnego klimatu szkoły w trójce nauczyciel – uczeń – rodzic;
- wzrost kompetencji w zakresie wspierania kondycji psychicznej uczniów;
- dodatkowe doskonalenie warsztatu pracy wychowawców jako głównych realizatorów *Nawigacji w każdą pogodę*, którzy dokonują własnej refleksji nad 9 wskazówkami oraz wykorzystują wyniki badań w trakcie prowadzenia zajęć profilaktycznych dla młodzieży i rodziców.

Efekty dla rodziców / opiekunów prawnych:

- wyposażenie rodziców w umiejętności zawarte w 9 wskazówkach programu *Nawigacja w każdą pogodę*;
- wzrost kompetencji rodziców w zakresie wspierania uczniów w różnych sytuacjach życiowych;
- włączenie rodziców w proces realizacji programu poprzez bieżące rozmowy z dzieckiem o jego uczuciach, celach i marzeniach oraz wykonywanie drobnych życzliwych gestów każdego dnia.

Efekty dla szkoły:

- pomoc w diagnozie sytuacji wychowawczo-profilaktycznej, która stanowić może ważny zasób informacji przydatnych do konstruowania programu wychowawczo-profilaktycznego szkoły;
- wsparcie w realizacji zadań wynikających z podstawowych kierunków polityki oświatowej państwa na rok szkolny 2021/2022, zwłaszcza punktów:
  1. Wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny, m.in. przez właściwą organizację zajęć edukacyjnych wychowanie do życia w rodzinie oraz realizację zadań programu wychowawczo-profilaktycznego;
  2. Wychowanie do wrażliwości na prawdę i dobro. Kształtowanie właściwych postaw szlachetności, zaangażowania społecznego i dbałości o zdrowie;
- certyfikat uczestnictwa szkoły w projekcie.

Bibliografia:

1. *Nawigacja w każdą pogodę. Szkolna inicjatywa profilaktyczna*, opracowanie: zespół ekspertów Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej, Fundacja Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej
2. *Nawigacja w każdą pogodę. Szkolna inicjatywa profilaktyczna. Opis wskazówek i inspiracje jak je wykorzystać*, opracowanie: zespół ekspertów Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej, Fundacja Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej
3. *Nawigacja w każdą pogodę. Warsztaty dla rodziców*, opracowanie: zespół ekspertów Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej mgr Wioletta Wiśniewska, mgr Beata Michalik, Fundacja Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej
4. *Nawigacja w każdą pogodę. Warsztaty dla rodziców, Spotkanie 1-3*, opracowanie: zespół ekspertów Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej, mgr Wioletta Wiśniewska, mgr Beata Michalik, Fundacja Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej
5. *Nawigacja w każdą pogodę. Scenariusz spotkania wstępnego. Ogólna prezentacja programu oraz wypełnienie ankiety*, opracowanie: zespół ekspertów Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej, mgr Wioletta Wiśniewska, mgr Beata Michalik, mgr Agnieszka Stec, Fundacja Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej
6. *Nawigacja w każdą pogodę. Scenariusz 1-9*, opracowanie: zespół ekspertów Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej, mgr Wioletta Wiśniewska, mgr Beata Michalik, mgr Agnieszka Stec, Fundacja Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej
7. *Raport z badań przeprowadzonych w ramach szkolnej inicjatywy profilaktycznej „Nawigacja w każdą pogodę” w roku szkolnym 2021/22*, opracowanie raportu: zespół Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej
8. *Program profilaktyczno-wychowawczy na rok szkolny 2021/2022, Zespół Szkół nr 1 im. Stanisława Staszica w Bochni*

Agnieszka Buś-Bidas – doktor nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu; od 2019 r. nauczyciel przedmiotów zawodowych w Technikum Logistycznym w Zespole Szkół nr 1 w Bochni.

Z perspektywy historyka, czyli kilka słów o projektach *Historia w dialogu* oraz *Śladami zbrodni komunistycznych w Gdańsku* przeprowadzonych przez PCEN w Gdańsku w roku szkolnym 2022/2023

Grzegorz Rutkowski,

nauczyciel-konsultant PCEN ds. historii i wiedzy o społeczeństwie

Historia w dialogu

Cykl wykładów przeprowadzonych w okresie XI 2022 – IV 2023 pt. *Historia w dialogu* miał na celu zbliżenie środowisk edukacyjnych uczelni i szkół oraz pogłębianie i popularyzację wiedzy naukowej. Wspomniany cykl liczył łącznie 5 spotkań, podczas których przedstawiano aktualny stan badań dot. wzajemnych stosunków polsko-ukraińskich, kształtujących się od XX w. do czasów współczesnych na tle relacji z Rosją. Raz w miesiącu pracownicy naukowcy Instytutów Historii i Politologii Uniwersytetu Gdańskiego występowali z serią mini wykładów, podczas których była możliwa interakcja nauczycieli oraz pracowników naukowych – zadawanie pytań i udzielania odpowiedzi w czasie rzeczywistym. Wsparciem technicznym służyły: studio streamingowe PCEN oraz platforma ClickMeeting w jakości full HD (z możliwością zadawania pytań bezpośrednio ze studia stacjonarnie lub przy użyciu komunikatora – poprzez czat lub funkcję Video Live dostępne na platformie).

Omawiany cykl poruszał następujące zagadnienia:

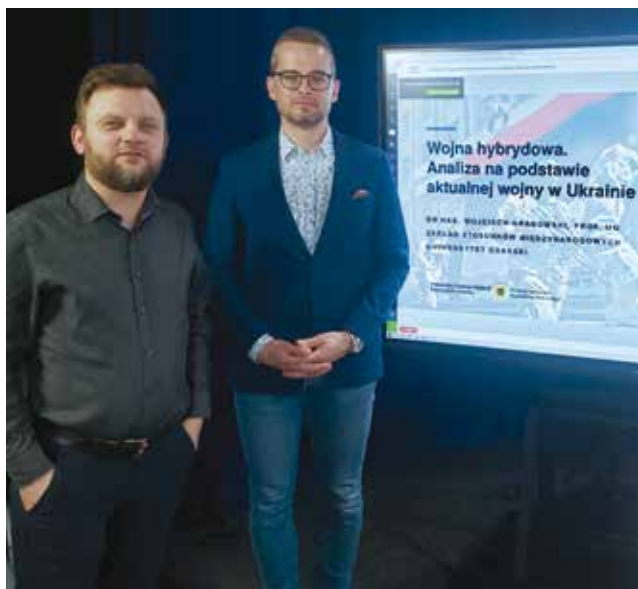
- stosunki polsko-ukraińskie od XX w. do czasów współczesnych;
- Ukraińcy i kościół grekokatolicki w Polsce;
- wzajemne relacje polsko-ukraińskie na tle polityki rosyjskiej;
- elementy myśli politycznej ww. stron;
- relacje sąsiedzkie, uwarunkowania międzynarodowe, polityka zagraniczna;

Fot. Archiwum PCEN

- wzajemne postrzeganie narodów i stosunek elit do zmieniającej się konfiguracji geopolitycznej w Europie Wschodniej (od 1990 r. do współczesności);
- diagnoza obecnej sytuacji społeczno-politycznej i ewentualne warianty przyszłości wzajemnych relacji sąsiedzkich (w szczególności polsko-ukraińskich).

Fot. Archiwum PCEN

W części historycznej jako prelegenci wystąpili pracownicy naukowcy UG: prof. Eugeniusz Koko i prof. Igor Hałagida. Pierwszy z wykładów pt. *Stosunki polsko-ukraińskie w I połowie XX wieku* dotyczył kształtowania się świadomości narodowej i odrębności kulturowej Ukraińców. Drugi – *Stosunki polsko-ukraińskie w II połowie*

XX wieku – uwzględnił kwestie mniejszości ukraińskiej oraz sytuacji kościoła unickiego w Polsce. Trzeci wykład, zatytułowany *Jak do tego doszło? Rosyjska agresja na Ukrainę w historycznej perspektywie* poruszał problematykę sporów rosyjsko-ukraińskich w kontekście propagandy i mitów historycznych Kremla.

W części politologicznej ekspertem zewnętrznym był pracownik naukowy UG prof. Wojciech Grabowski. Czwarty w kolejności wykład, zatytułowany *Polska polityka wschodnia po 1990 r. – przegląd w kontekście stosunków polsko-ukraińskich*, ogniskował się wokół polskiej polityki wobec Ukrainy. Ostatni, piąty wykład pt. *Wojna hybrydowa. Analiza na podstawie aktualnej wojny w Ukrainie* uwzględniał elementy zastosowania tej strategii przez Rosjan wobec Ukraińców.

Koordinatorami projektu byli pracownicy PCEN: starszy specjalista ds. organizowania doskonalenia Piotr Zubowicz oraz nauczyciel-konsultant ds. historii i WOS Grzegorz Rutkowski.

Materiały w postaci podcastów i nagrań audio-video zostaną umieszczone na stronie internetowej PCEN oraz będą do dyspozycji nauczycieli historii i wiedzy o społeczeństwie, do wykorzystania w procesie edukacyjnym.

Śladami zbrodni komunistycznych w Gdańsku

Drugi z projektów, zatytułowany *Śladami zbrodni komunistycznych w Gdańsku*, podejmował temat represji komunistycznych z lat 1944-1956. Przedstawiał miejsca pamięci związane z działalnością Urzędu Bezpieczeństwa zlokalizowane przy ulicach: Okopowa 9, Kładki 24 oraz Nowe Ogrody 27, a także z przetrzymywaniem

Fot. Archiwum PCEN

Fot. Archiwum PCEN

działaczy podziemia niepodległościowego w więzieniu przy ul. Kurkowej 12 oraz funkcjonowaniem wydającego wyroki Wojskowego Sądu Rejonowego przy ul. Batorego 5. Ostatnią lokalizacją były miejsca pochówku: cmentarz przy ul. Dąbrowskiego 2 oraz park przyforteczny.

Projekt uwzględniał dwa wymiary w perspektywie historycznej. Po pierwsze, przedstawiał informacje na temat okresu stalinowskiego (lata 1945-1956), czyli działalność komunistycznego wymiaru sprawiedliwości (Wojskowy Sąd Rejonowy w Gdańsku-Wrzeszczu), organów bezpieczeństwa (Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Gdańsku) oraz osób odpowiedzialnych za wydawane wyroki i zbrodnie komunistyczne. Poza tym charakteryzował i upamiętniał ofiary – działaczy podziemia niepodległościowego, a także miejsca ich pochówku. Po drugie, projekt przypominał o często odmiennym przeznaczeniu odwiedzanych lokalizacji/budynków w okresie Wolnego Miasta Gdańska, w czasach komunistycznych i współcześnie.

16 marca br. nastąpiła standaryzacja (testowanie) projektu, w której wzięli udział nauczyciele historii z pomorskich szkół oraz ich uczniowie. W testowaniu uczestniczyły następujące placówki: Szkoła Podstawowa nr 9 w Wejherowie, Szkoła Podstawowa nr 29 w Gdańsku, Szkoła Podstawowa w Kielnie oraz Powiatowy Zespół Szkół nr 2 z Rumi. Omawiana standaryzacja polegała na uzyskaniu informacji zwrotnej od uczniów i nauczycieli m.in. w zakresie: łatwości/trudności zadań, czasu realizacji projektu oraz jakości i przydatności materiałów.

Uczniowie otrzymali karty pracy z dołączonymi kodami QR, prowadzącymi do materiałów (fotografii, opisów, filmików), na podstawie których należało rozwiązywać zadania. Dodatkową aktywnością dla uczniów było samodzielne zlokalizowanie i odnalezienie historycz-

Fot. Archiwum PCEN

nych miejsc Gdańska za pomocą map Google (GPS). Na zakończenie uczniowie i nauczyciele wypełnili ankiety, aby dokonać weryfikacji poszczególnych zadań oraz założeń (również z perspektywy organizacji całego projektu).

Ostatnim akcentem związanym z pracą projektową będzie przeprowadzenie warsztatu źródłowego dla nauczycieli, zaplanowanego na 14 czerwca 2023 r. w Oddziale IPN Gdańsk. Podczas zajęć pracownicy nauki zaprezentują materiały i dokumenty historyczne związane z działalnością aparatu represji komunistycznych oraz z ich ofiarami z okresu 1945-1956.

Dni Ziemi w II Liceum Ogólnokształcącym w Gdyni

Magdalena Urbaś,
nauczyciel-konsultant PCEN ds. biologii i przyrody

Światowy Dzień Ziemi to ważna data nie tylko w kwietniowym kalendarzu ekologicznym. Z tej okazji na całym świecie odbywają się ciekawe wydarzenia, konferencje, spotkania. W szczególny sposób Dzień Ziemi uczczono w II Liceum Ogólnokształcącym w Gdyni. W szkole zorganizowano dwudniowe obchody (20 i 21 kwietnia 2023 r.), połączone z uczniowską debatą ekologiczną. Teza poddawana dyskusji brzmiała: *Nie można pogodzić gospodarki leśnej z ochroną przyrody*. Obchody Dnia Ziemi w II LO były częścią szerszego realizowanego w szkole projektu: *Różnorodność biologiczna wojewódz-*

stwa pomorskiego a zmiany klimatu. Wydarzenie obyło się dzięki zaangażowaniu uczniów szkoły, w szczególności klasy I e. Uczniowie korzystali z opieki i wsparcia nauczycielki biologii Małgorzaty Bazyłko. Uzupełnieniem tych ekodziałań były elementy praktyczne integrujące społeczność szkolną: wypiek ciast przez każdą klasę i charytatywny kiermasz. Dzięki temu zebrano ponad 600 zł. Fundusze będą przeznaczone dla Schroniska dla Bezdomnych Zwierząt w Dąbrówce.

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Haftowane Patchworkowe Love – ukazanie piękna i różnorodności polskich haftów ludowych. Europejskie Dni Dziedzictwa w Szkole Podstawowej w Kowalach

Anna Flis

Dziedzictwo kulturowe to zasób odziedziczony po poprzednich pokoleniach: przedmioty, tradycje, wierzenia i wiedza, które kolejne pokolenia uznają za cenne oraz w ramach którego prowadzą twórczy dialog z przeszłością – nadając im znaczenia spajające społeczność.

Z okazji 30. edycji Europejskich Dni Dziedzictwa, obchodzonych w dniach 10-11 oraz 17-18 września 2022 r. pod hasłem **Połączeni dziedzictwem**, zorganizowałam wystawę i lekcje plastyki nawiązujące do haftów z różnych regionów Polski, tworząc mapę połączoną metodą patchwork w całość. Naszą szkołę zgłosiłam do oficjalnych wydarzeń EDD od 12 do 16 września jako jedyną szkołę w powiecie gdańskim i jedną z dwóch w województwie pomorskim. Przy okazji nawiązałam do Dnia Haftów Regionalnych z 25 sierpnia. Podobne wydarzenia mogą być również organizowane w maju podczas Światowego Dnia Wszywania.

Wzorując się na liście dziedzictwa niematerialnego, wyróżniłam szczególnie następujące hafty: **kaszubski szkoły żukowskiej, kurpiowski z puszczy białej, wilanowski oraz snutkę golińską**. Wszystkie hafty namalo-

wałam na różnych tkaninach. Chciałam ukazać hafty w szerokim zastosowaniu, nie tylko jako ozdoby ubioru (czepków, chustek, koszul, zapasek, spódnic czy gorse-tów), lecz także ręczników, pościeli, obrusów, chusteczek miłosnych i sakiewek. Pomorze jest wielokulturowe, a więc przygotowałam projekt ogólnopolski, nawiązując do tworzenia więzi międzypokoleniowej, budowania tożsamości lokalnej i krajowej, kształtując poczucie dumy z dziedzictwa naszych przodków oraz inspirując do działania w tym zakresie – aby to rękodzieło nie zaginęło i było przekazywane następnym pokoleniom. Dziedzictwo kulturowe daje grupie poczucie więzi, trwania w czasie i miejscu, ale żeby to zaistniało, niezbędna jest komunikacja oraz możliwość przekazania idei i wartości. Warto popularyzować dziedzictwo hafciarskie wśród najmłodszych pokoleń, a także wyzwolić kreatywność młodzieży,

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

która przy zastosowaniu tradycyjnych technik i regionalnych wzorów stworzy nowe, współczesne wzornictwo odzieży czy wyposażenia wnętrz mieszkalnych. Przybliżać zasady komponowania, kolorystyki i dać możliwość nowego designu do wykorzystania tradycyjnego wzornictwa w nowej odsłonie. Kanon wzorników to historyczne wzory i bogactwo dziedzictwa kulturowego. Dzięki możliwości jego twórczego przetwarzania, powstaje nowa jakość we współczesnej sztuce użytkowej. Jednocześnie może to być sposób na zagospodarowanie wolnego czasu i rozwijanie własnych pasji.

Hafty tradycyjne to element naszej kultury narodowej, źródło poszukiwania własnych korzeni, inspiracja w dzia-

łaniu na przyszłość w oparciu o tożsamość, rozbudzenie lokalności, regionalności i budowanie odrębności w skali krajowej oraz europejskiej. Stosunek do dziedzictwa może być ambiwalentny – akceptacja jako własnego lub odrzucenie. W procesie globalizacji to kronika zróżnicowania regionalnego. Haftowanie stało się pasją, możliwością samorealizacji i w wielu środowiskach funkcjonuje jako hobby.

Przygotowana przeze mnie wystawa pokazuje nierozzerwalność związków człowieka z przyrodą, (roślinami, wełną, tkaniną), ale też poczucie współistnienia ze społeczeństwem, w którym żyje. **To projekt o połączeniu kultur**, powstaniu bogatego wzornictwa, czyli języka, kodu. Jednocześnie – również o kształtowaniu poglądów i zrozumieniu przyrody, szacunku do natury i szerszym zakresie zastosowania materiałów naturalnych. Jest to historia o kolorze i formie wytworzonej przez człowieka oraz jego fascynacji pięknem przyrody, a także o odczuwaniu i interpretowaniu otaczającego świata, który jest natchnieniem do tworzenia. O zamiłowaniu do tradycji, a także o przeznaczeniu przedmiotów. Realizując taki projekt można zadać odbiorcy pytanie o sens kontynuacji tradycyjnego rękodzieła. Wystawa i lekcje są próbą zaproszeniem odbiorców do świata wzornictwa tradycyjnego, etnicznego – koloru i kształtu, które można na wiele sposobów zastosować w zestawieniu z różnymi materiałami, takim jak wełna (filc), tiul, aksamit czy płótno lniane. Celem wystawy jest uświadomienie odbiorcy ogólnego i różnorodnego piękna haftów. Wzory znajdujące się na ekspozycji są inspirowane motywami z różnych stron Polski. Immanentną częścią wystawy jest zaprezentowanie metod pozyskiwania i obróbki surowców, z których powstaje tkanina lub włóczka. A to wszystko – udekorowane kłosami zbóż, lnem i kwiatami polnymi, które były inspiracją do motywów haftu. Na lekcji uczniowie poznali bajkę *O siedmiu kolorach z haftu kaszubskiego*, a także kalkowali i malowali wzory na tkaninie, bluzkach oraz siatkach. Przybliżyłam też podobne wzory haftów ukraińskich, chcąc pokazać, co łączy nasze narody.

Krótką historia haftu

Haft należał do najwyższej cenionych technik zdobienia tkanin. Znany był w już w starożytności, zarówno na Wschodzie, jak i w Grecji i Rzymie. Haft ceniono tak wysoko, że właśnie w tej technice ozdabiano szaty o symbolicznym znaczeniu, takie jak kapy koronacyjne i płaszcze królewskie. Świadczyły o zamożności człowieka. Do dziś haft jest uznawany za wyrafinowany sposób dekorowania eleganckich ubiorów, rozmaitych akcesoriów mody, jak torebki czy chusteczki, a także tkanin zdobiących wnętrza domów. Żywa pozostaje nadal tradycja haftowania szat liturgicznych. Już na średniowiecznych dworach i w pałacach białogłowy spędzały długie godziny, szyjąc i haftując. Z czasem umiejętności te zaczęły się rozprzestrzeniać wśród innych warstw społecznych. Szczytowy rozwój polskiego stroju ludowego, a tym samym jego zdobnictwa, przypada na przełom XIX i XX w. W tym czasie zamożniejsi mieszkańcy wsi zaczęli przywiązywać większą wagę do estetyki swojej odzieży. W obu przypadkach odbywało się to w ramach obowiązujących w danym regionie kanonów estetycznych oraz w oparciu o rodzime tradycje. Często wzory haftów były zaczerpnięte z kufrów i skrzyń posagowych/wiannych, które były bogato malowane w różne motywy. W haftach swobodnie nakładanych przeważały motywy roślinne, oparte w dużym stopniu na wzornictwie renesansowym, barokowym oraz haftach ogólnoeuropejskich XIX i XX w. Wykonywane były różnokolorowymi niciami wełnianymi, bawełnianymi, lnianymi, jedwabnymi i złotymi na batusie, aksamicie, płótnie, suknie, skórze oraz jedwabiu. Do tego typu haftów należą również wypukłe hafty srebrne i złote, które przeszły do ludu z klasztorów oraz miast.

Odrębną pozycję wśród ludowych haftów zajmują hafty tiulowe, rozpowszechnione na wsi polskiej w XIX w. W Wielkopolsce jeszcze w połowie XIX w. powszechny był haft nasnuwany (snuki). Zdobiono nim czepce, krezy, zapaski oraz koszule. Z kolei w regionie łowickim około 1924 r. pojawił się haft koralikowy. W wielu regionach oprócz odzieży ozdabiano również domowe tekstylia – pościel, obrusy i serwety, którymi nakrywano meble w pokoju paradnym. Hafty płaskie miały najczęściej motywy roślinne, natomiast w haftach krzyżkowych dominowały wzory geometryczne.

Chusteczki miłosne stanowią przykład drobnego upominku, który dziewczyna wręczała wybranemu, bliskiemu sercu chłopcu. *Jak kogo kocha i miłuje, temu chustkę podaruje*. Chusteczki jako dar dziewczyny dla chłopca były znane we Włoszech już w XV w., a w XVI w. pojawiły się we Francji. W epoce Odrodzenia ich istnienie na polskich dworach odnotowali poeci: Mikołaj Rej oraz Jan Kochanowski. Chus-

Fot. Archiwum szkolne

teczki są wymieniane pod nazwą facelety, niestety brak jest informacji na temat ich wyglądu. Jako podarunki ofiarowywane w dowód sentymentu zaczęły zanikać w środowisku szlacheckim w XVIII w., stały się jednak popularne wśród dziewcząt wiejskich. Poświadczają to głównie pieśni ludowe z wielu regionów Polski, m.in. Kujaw, Mazowsza, Wielkopolski i Małopolski. Do dziś znana jest zabawa, której uczestnicy tworzą krąg wokół osoby chodzącej z chusteczką w rękę i śpiewają:

***Mam chusteczkę haftowaną, co ma cztery rogi.
Kogo kocham, kogo lubię, rzucę mu pod nogi.
Tej nie kocham, tej nie lubię, tej nie pocałuję,
A chusteczkę haftowaną Tobie podaruję.***

Wyjątkowość w skali Polski stanowią ręczniki obrzędowe na Podlasiu. Ta tradycja jest wciąż żywa. Od pokoleń przypisywano temu kawałkowi tkaniny metafizyczne znaczenie. Był on symbolem kontaktu człowieka z Bogiem, łączność z przodkami, wyrazem szacunku wobec świętych wizerunków (bożniczka – zastłonka na ikony), nieodłącznym elementem życia na terenie Podlasia. Przekazywano go z pokolenia na pokolenie, towarzyszył w najważniejszych chwilach życia. Panny miały ich kilka w posagu, wszystkie były ręcznie haftowane (początkowo wzór był nanoszony podczas tkania). Kolory miały znaczenie symboliczne, najczęściej używano czerwonej i czarnej nici. Z ręcznikiem wiązało się wiele wierzeń, jak jego moc ochrony przed piorunami, chorobami czy wojną. Towarzyszył człowiekowi w jego życiowej drodze – obdarowywano ręcznikiem podczas chrztu nowonarodzone dzieci, był obecny na ślubie i weselu, zdobiono nim święte obrazy – ikony, a na końcu wkładano go do trumny.

Ponadto obwiązywano nim przydrożne i cmentarne krzyże. Towarzysz ludzkiego życia od narodzin aż po śmierć, nieodłączny atrybut obrzędowości rodzinnej i dorocznej (źródło internetowe).

Anna Flis – nauczyciel plastyki w Szkole Podstawowej w Kowalach, aktorka i rzeźbiarka; jej pasją jest rzeźba w drewnie, zdjęcia prac można zobaczyć w kwartalniku „Neony – Tożsamość”; wciąż poszukuje nowych metod pracy, które byłyby dla uczniów terapią przez sztukę.

**EUROPEJSKIE
DNI
DZIEDZICTWA**

W tym roku Europejskie Dni Dziedzictwa będziemy obchodzić pod hasłem *Żywe dziedzictwo – tradycje od pokoleń*. 31. edycja wydania odbędzie się jak zawsze w 2. i 3. weekend września. Narodowy Instytut Dziedzictwa zaprasza instytucje kultury do włączania się w to największe kulturalne wydarzenie w Europie.

Europejskie Dni Dziedzictwa to największy w Europie projekt społeczno-edukacyjny, którego idea narodziła się w 1985 roku w Granadzie. Polska jest jednym z pięćdziesięciu krajów biorącym udział w akcji, a dołączyła do niej w 1993 roku. Myślą przewodnią tego święta jest angażowanie europejskiej społeczności w opiekę nad dziedzictwem kulturowym, prezentowanie jego różnorodności i wzmacnianie dialogu międzykulturowego.

źródło: <https://edd.nid.pl>

Dlaczego warto wykorzystywać teatrzyk kamishibai w szkole? – z doświadczeń nauczyciela bibliotekarza

Monika Sochacka

Współczesne dzieci potrzebują nowatorskich form nauczania, o czym wiedzą już wszyscy nauczyciele. Dziś nie da się prowadzić zajęć bez ciekawych pomocy dydaktycznych zakupionych lub wykonanych własnoręcznie. Obecnie dzieci chłoną wiedzę wszystkimi zmysłami – muszą widzieć, słyszeć, dotykać, smakować, a nawet wąchać. Bez tego doświadczenia po prostu się nudzą.

Teatrzyk kamishibai jako pomoc dydaktyczna i nie tylko

Teatrzyk kamishibai można wykorzystywać na różne sposoby na każdym etapie edukacyjnym. Czytana bajka może pełnić funkcję dydaktyczną i być wprowadzeniem do lekcji przedmiotowej, gdzie po jej przeczytaniu nauczyciel może przejść do omawiania konkretnych zagadnień. Tu bajka będzie pełniła rolę ułatwiającą przyswojenie nowych treści z danego przedmiotu, np. przyrody czy biologii. Teatrzyk może pełnić funkcję terapeutyczną, kiedy czytany jest tekst np. dotyczący złości. Po przeczytaniu takiego rodzaju bajki należy porozmawiać z dziećmi o tej trudnej emocji, która wszystkim komplikuje życie, zobaczyć ich reakcje, pozwolić im mówić i wyjaśniać, czym jest złość oraz jak sobie z nią radzić. Trzecią funkcją teatrzyku może być rola relaksacyjna, kiedy uczniowie siedzą np. na dywanie i oglądają oraz słuchają czytanej im bajki. Wtedy dzieci mogą się odprężyć i zrelaksować, a także wejść w świat bajki tak głęboko, że aż staną się jej częścią.

Dla kogo?

Formę teatrzyku można wykorzystać zarówno w klasach młodszych, jak i starszych szkoły podstawowej, a nawet w zerówce czy w klasie I szkoły średniej. Należy jednak pamiętać, aby treść tekstu była dopasowana do odbiorcy. Jeśli są to dzieci najmłodsze – z grupy przedszkolnej lub zerowej – czytany tekst na stronie powinien być krótki, a wraz z wiekiem ilość tekstu powinna się powiększać. W klasach VII-VIII szkoły podstawowej oraz w szkole ponadpodstawowej uczniowie sami mogą projektować karty i przedstawiać je swoim rówieśnikom.

Wygląd teatrzyku

Pierwsze teatrzyki były wykonywane z papieru lub kartonu. Dzisiaj są to drewniane skrzynki z drzwiczkami. Dają one imitację teatru: tam kurtyna unosi się w górę i opada, tutaj – drzwiczki otwierają się i zamykają. Za zamkniętymi drzwiczkami znajduje się bajka przedstawiona na kilku lub kilkunastu ilustrowanych kartach. Przednią część karty wypełnia piękny obraz, który widzą odbiorcy, zaś tylną – tekst widoczny tylko dla lektora czytającego bajkę. Dla ułatwienia czytania, lektor widzi także czarno-białą miniaturę ilustracji, do której odczytuje tekst.

Karty są ponumerowane według kolejności wydarzeń w bajce, co zapobiega ewentualnemu pomieszaniu treści i jest pomocne dla lektora. Opowieści

liczą zwykle od 10 do 15 kart obrazkowych. Są to zazwyczaj baśnie i legendy, ale można wykorzystywać w ten sposób również bajki terapeutyczne, ekologiczne, historyczne czy przyrodnicze. Karty mieszczą się w specjalnych papierowych tezkach, co chroni je przed zgubieniem lub zniszczeniem. Karty mogą także posiadać różne wersje językowe i służyć do nauki języków obcych.

Podczas czytania dzieci uruchamiają dwa zmysły: wzroku i słuchu. Mogą na bieżąco oglądać ilustracje do usłyszanego tekstu, a potem rozmawiać o nim z osobą prowadzącą zajęcia, a także wykonać pracę plastyczną inspirowaną opowieścią.

Część najważniejsza: czytanie

Czytanie bajek powinno kojarzyć się dzieciom z czynnością niezwykłą i tajemniczą. Przed rozpoczęciem czytania drzewiczki teatrzyku powinny być zamknięte, a w środku muszą znajdować się karty obrazkowe poukładane w kolejności. Aby dodać czytaniu specjalnej atmosfery, można wypowiedzieć specjalny tekst, który dzieci powtarzają. Dopiero wtedy należy powoli otworzyć drzewiczki teatrzyku. Można też użyć aromatycznych świec czy relaksacyjnej muzyki, aby jeszcze bardziej oddziaływać na zmysły dzieci oraz by czytanie kojarzyło im się z czymś przyjemnym.

Lektor siedzi z boku, tak aby mógł swobodnie przekładać karty obrazkowe. Dzieci go widzą i słyszą, jednak jest on jakby w tle, gdyż odbiorcy skupiają się na ilustracji przedstawionej w teatrzyku i na głosie, który czyta bajkę. Ważne jest to, żeby wszyscy uczestnicy spotkania dobrze widzieli teatrzyk, dlatego powinien on stać na jakimś podwyższeniu, np. na stoliku czy krzesłach, tak aby karty obrazkowe były na wysokości oczu dzieci. Uczniowie

powinni usiąść w rzędach, np. na krzączkach, tak żeby dzieci niższe siedziały blisko, a wyższe – za nimi.

Gdy tekst zostanie przeczytany, należy powiedzieć słowo koniec i dopiero zamknąć drzewiczki teatrzyku. Teraz następuje czas na rozmowę z dziećmi o tym, czy bajka im się podobała, jakie wywołała w nich emocje, która scena najbardziej przypadła im do gustu, czy spodziewali się takiego zakończenia, czy też innego, jak jeszcze mogła skończyć się ta historia.

Po rozmowie dzieci mogą wrócić do stolików czy ławek i wtedy można zaproponować im pracę plastyczną, np. pokolorowania uprzednio wydrukowanej i powielonej kolorowanki, albo zachęcić do narysowania wybranej postaci czy sceny z bajki. Gotowe rysunki można podpisać i zrobić z nich wystawę na holu przedszkolnym/szkolnym.

Wydawcy teatrzyku i bajek kamishibai

W Polsce przede wszystkim trzy wydawnictwa zajmują się tworzeniem i publikowaniem kart obrazkowych. Tam też można zakupić drewniany teatrzyk oraz inne akcesoria do czytania. Są to: Risprint (<https://kamishibai.com.pl>) oraz www.kamishibai.edu.pl), Tibum (www.tibum.pl) oraz Kokoszka (<https://alebajki.pl>). Wydawnictwa te chętnie współpracują ze szkołami i bibliotekami. Dziś istnieje już możliwość wypożyczania kart obrazkowych z bibliotek publicznych i czytania ich uczniom w przedszkolach oraz szkołach.

Jeśli jest możliwość zakupu teatrzyku i bajek z budżetu szkoły, warto napisać wniosek do dyrekcji placówki oraz poprosić o sfinansowanie ww. materiałów ze środków na pomoce dydaktyczne. Jeśli nie ma takiej możliwości, trzeba szukać innych dróg, np. brać udział w różnych programach lub projektach, w ramach których można sfinan-

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

sować zakup teatrzyka (np. Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa) czy zgłaszać się do lokalnych sponsorów (firmy, sklepy) albo do Rady Rodziców. Karty obrazkowe posiadają numer ISBN, więc można je kupować jako książki. Zawsze należy argumentować potrzebę posiadania teatrzyku w szkole, przedszkolu lub bibliotece jako zyskanie możliwości wprowadzenia nowatorskiej formy czytania, która pozytywnie wpływa na rozwój i psychikę dziecka.

Warto skorzystać też ze szkoleń, na których można nauczyć się odpowiednio posługiwać się teatrzykiem oraz czytać bajki. Szkolenia prowadzą metodycy w centrach edukacji nauczycieli, a także same wydawnictwa bajek kamishibai. Można też oglądać profesjonalne nagrania opublikowane przez te wydawnictwa na portalu YouTube, gdzie zobrazowane jest posługiwanie się teatrzykiem. Niekiedy do teatrzyku dodawane są specjalne instrukcje.

Doświadczenie własne z pracy z teatrzykiem kamishibai

Teatrzyk kamishibai w swojej pracy wykorzystuję od 2020 r. Do korzystania z niego zainspirowały mnie koleżanki – nauczycielki bibliotekarki z innych szkół powiatu kwidzyńskiego. Postanowiłam spróbować i okazało się, że był to strzał w dziesiątkę!

Przejrzałam oferty wydawnictw i zdecydowałam się na zakup teatrzyku oraz bajek do niego w Wydawnictwie Kokoszka. Miałam dowolność w wyborze, gdyż sama sfinansowałam zakup. Okazało się, że bajki można było zamawiać w pakiecie, dowolnie wybierając tytuły, co sprawiło, że cena była niższa. Od czasu do czasu kupuję nowe bajki, dzięki czemu zebrałam ich już ok. 30. Teatrzyk to zakup jednorazowy, na wiele lat, a bajki wykorzystuję w oddziale zerowym i klasach I-III, więc nie ma szansy, że opowieść się powtórzy, gdyż dla każdego rocznika czytam inne bajki, notując ich tytuły, aby nie doszło do pomyłki.

W związku z tym, że karty obrazkowe mają dwa teksty do wyboru (uproszczony i dłuższy), ze względu na naukę języka, wykorzystuję tekst krótszy w oddziałach 0 oraz klasach I, a tekst dłuższy – w klasach II-III. Do kart dołączana jest karta pracy, np. kolorowanka lub szablon do wycięcia, które powielam i proponuję dzieciom podczas zajęć. Do niektórych bajek dołączone są też papierowe, dwustronne figurki, które pokazuję dzieciom i wspólnie postanawiamy, którą postać wolą, np. myszkę smutną czy wesołą. Wybraną przez uczniów figurkę stawiam obok teatrzyku

Ze względu na zbyt małe pomieszczenie biblioteki, chodzę z teatrzykiem do oddziału 0 oraz do sal lekcyjnych klas I-III. Tam mam większą swobodę działania. W przedszkolu dzieci siedzą na dywanie, na kolorowych krążkach, w sposób taki, aby nie przeszkadzały sobie w oglądaniu. Stawiam teatrzyk na stoliku i siadam po jego prawej stronie na małym krzeselku. W klasach dzieci siedzą na dywanie (lub na krzeselkach, jeśli nie ma dywanu). Teatrzyk rozkładam na ławce i dwóch krzesłach, aby dzieci siedzące w ostatnim rzędzie dobrze widziały ilustracje. Niestety, trzeba dostosować się do warunków, jakie panują w szkole – nie posiadamy oddzielnej sali, którą można by było odpowiednio przystosować i regularnie wykorzystywać.

Przed czytaniem proszę dzieci o powstanie i uczę ich wymyślonej rymowanki z pokazywaniem:

Moje oczy, moje uszy, moja głowa

Jest gotowa!

Do patrzenia, do słuchania, do bajek

Czytania!

oraz, gdy dzieci już usiądą, proszę je, aby odpowiednimi słowami poprosiły teatrzyk, żeby się otworzył:

Puk, puk, puk, teatrzyku, otwórz się,

O to dziś prosimy cię! (pukam przy tym 3 razy w drzwiczki teatrzyku).

Teksty wymyśliłam na podstawie układanych rymowanek, które w swej pracy wykorzystuje pani Małgorzata Śwędrowska w czytaniu wrażeniowym w swojej książce pt. *777 pomysłów na zabawy z książką*. Gdy idę do tej samej grupy po raz kolejny, dzieci już doskonale pamiętają rymowanki i mówią je bezbłędnie ☺.

Po otwarciu drzwiczek teatrzyku dzieci są zachwycone! Czasem wydają z siebie okrzyki, bo nie spodziewały się takiego widoku. Dlatego tak inne jest czytanie z teatrzyku niż z książki, gdyż dzieci mogą tu odkrywać pewne tajemnice, a czytanie staje się niezwykłą czynnością! Gdy mali odbiorcy widzą kartę tytułową, pytam je, jak myślą, o czym będzie bajka. Dzieci podają swoje pomysły, a ja wszystkie uważam za dobre. Łatwiej pytać uczniów w klasach młodszych, które jeszcze nie potrafią czytać i nie mogą samodzielnie przeczytać tytułu bajki. Wówczas patrzą na kolorową kartę i – włączając swoją wyobraźnię – domyślają się, co kryje się w bajce. Po wysłuchaniu odpowiedzi dzieci mówią, że zobaczymy, kto był najbliższą prawdą, gdy przeczytamy całą bajkę.

Wówczas przystępuję do czytania treści. Gdy czytam, od czasu do czasu zerkam na moich widzów, aby podtrzymać z nimi kontakt wzrokowy; odpowiednio moduluję głos i gestykuluję, wyrażam emocje i przeżywam je wraz z odbiorcami. Dzieci także wyrażają swoje emocje, gdy np. czytam im bajkę o złości czy strachu przed ciemnością. Bardzo lubią bajki terapeutyczne, ponieważ problemy bohaterów są im bliskie. Jednak znane baśnie i bajki, jak np. *Kopciuszek* czy *Złotowłosa i trzy misie* też są chętnie przez uczniów słuchane i oglądane, gdyż mimo że znają fabułę, czasem coś w ilustracji ich zaskoczy. Czytam około 20 minut, ponieważ odbiorcom, szczególnie dzieciom młodszych, trudno skupić uwagę przez dłuższy czas.

Gdy skończę czytanie, pytam dzieci, czy bajka im się podobała i jaką scenę najbardziej zapamiętały oraz kto z grupy był najbliższą prawdą podczas zgadywania, o czym będzie opowieść (pytałam o to przed czytaniem). Rozmawiamy też o zachowaniu się bohaterów: kto postąpił dobrze, a kto nie, dlaczego tak postąpił i co z tego wynikało, jak dziecko by postąpiło w danej sytuacji. Okazuje się, że dzieci mają wiele do powiedzenia i dzielą się różnymi pomysłami. Jeśli do bajki są dołączone figurki,

pokazuję je dzieciom i pozwalam im postawić daną postać lub atrybut przed teatrzykiem.

Na zakończenie rozdaję dzieciom karty pracy – zazwyczaj są to kolorowanki, ale też labirynty, karty z fragmentami bajki do uporządkowania czy szablony do wycięcia, które przygotowało wydawnictwo. Jeśli dzieci mają trudności z rozwiązaniem zadań, robimy je wspólnie. Z gotowych prac przygotowujemy wystawkę w klasie lub na gazetce przed biblioteką.

Do zerówki przychodzę z teatrzykiem co dwa tygodnie, w środę na długiej przerwie. W tygodniu, kiedy nie biorę teatrzyku, wraz z koleżanką nauczycielką bibliotekarką czytamy przedszkolakom książki. Taki zabieg stosuję specjalnie, aby dzieci nie znudziły się teatrzykiem ani nie zapomniały o książkach, które też są piękne i ciekawe.

Przed Świątami Bożego Narodzenia czy Świątami Wielkanocnymi zwracam się do nauczycielek klas I-III z pytaniem, czy chcą, abym przyszła z teatrzykiem i bajką świąteczną (o Mikołaju i choince albo o zajączku i tradycjach wielkanocnych) na wspólne czytanie. Robię zapisy, która klasa, jakiego dnia i o której godzinie ma swoją lekcję. W ten sposób uczniowie przygotowują się do obchodów zbliżających się świąt.

Teatrzyk kamishibai wykorzystałam także w czasie nauki zdalnej, gdy panowała pandemia. Pełniłam wówczas dyżur w bibliotece szkolnej i łącząc się z uczniami klasy III online, przedstawiłam im bajkę. Dzieci widziały przez ekran komputera teatrzyk i przewracane karty oraz w tle słyszały mój głos. Po zakończeniu czytania rozmawialiśmy o treści bajki i wykonywaliśmy do niej plan wydarzeń, a także nauczyliśmy się piosenki. Mogłam czytać dzieciom online, gdyż wydawnictwo wyraziło na takie działanie zgodę – sytuacja była wyjątkowa. W innych przypadkach nie można czytać bajek przez internet, np. na swoich kanałach YouTube czy własnych stronach internetowych, gdyż wydawnictwo nie wyraża na to zgody. Można natomiast czytać bajki głośno na żywo: w przedszkolach, szkołach, bibliotekach, domach kultury oraz na szkoleniach i warsztatach.

W tym roku szkolnym założyłam Klub Przyjaciół Teatrzyku Kamishibai w naszej szkole. To działanie, które realizuję po raz pierwszy i jest pewnego rodzaju próbą. Do klubu należy kilkoro uczniów, a spotykamy się raz w tygodniu. Na pierwszych zajęciach uczniowie poznali budowę teatrzyku, na kolejnych dowiedzieli się, czym są karty obrazkowe i w jaki sposób się je czyta oraz przewraca. Co tydzień przygotowuję nową bajkę i drukuję do niej pomoce ze strony internetowej wydawnictwa, a potem kseruję materiały. Uczniowie czytają bajkę sami, podchodząc kolejno i odstawiając następne karty. Wspólnie uczymy się modulować głos i gestykulować oraz wyrażamy swoje emocje. Uczniowie są zadowoleni, gdy mogą przewracać karty i czytać. Z niecierpliwością

czekają na swoją kolej! Po czytaniu rozmawiamy na temat bajki oraz kolorujemy kolorowanki bądź rozwiązujemy zadania. Wszystkim bardzo miło i szybko płynie czas. Mimo iż zajęcia są po lekcjach, uczniowie chętnie na nie przychodzą. Mamy nadzieję, że w drugim semestrze, po zmianie planu lekcji, będzie nas jeszcze więcej i znajdziemy większą salę na nasze zajęcia.

Zachęcam wszystkich nauczycieli przedszkoli, edukacji wczesnoszkolnej, poszczególnych przedmiotów, a w szczególności nauczycieli bibliotekarzy i nauczycieli świetlicy do wykorzystywania w swojej pracy teatryku kamishibai. Przygotowanie do zajęć nie jest skomplikowane ani czasochłonne. Same zajęcia wręcz odprężają – nie tylko uczniów, lecz także prowadzących, a przy tym dają mnóstwo radości! Dlatego mogę polecić tę formę pracy, gdyż daje mi wiele przyjemności i satysfakcji z tego, że uczniowie mogli przeżyć niesamowitą przygodę z czytaniem w roli głównej!

Monika Sochacka – nauczyciel bibliotekarz w Szkole Podstawowej nr 2 im. Obrońców Westerplatte w Prabutach; nauczyciel dyplomowany z ponad 17-letnim stażem pracy; absolwentka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; propagatorka czytelnictwa, pasjonatka teatryku kamishibai i literatury dziecięco-młodzieżowej.

„Mikołajek” w klasie II b w Żukowie

Wioleta Krause

W marcu br. byłam w kinie z moją klasą na francuskim filmie pt.: *Mikołajek*. Bajka bardzo przypadła dzieciom do gustu. Widząc ich zainteresowanie, postanowiłam zgłębić temat. Poprosiłam koleżankę ze swojej szkoły, która jest nauczycielem francuskiego, o mini lekcję i naukę podstawowych zwrotów. To był wstęp do moich czterech lekcji projektowych. Rozpoczęliśmy je pokazem mody – wszak Paryż to stolica mody. Podzieliłam uczniów na trzy grupy, każda otrzymała croissanty, bagietki, dżemy, sery, wędliny i ogórki na wspólne śniadanie. W sali rozmieściłam sztalugi, na których umieściłam fotografie rzeczy, miejsc i ludzi związanych z Francją. Dzieci pod każdym zdjęciem przykleiły podpisy z dokładną nazwą tego, co ono przedstawia. Podsumowaniem była przygotowana przeze mnie prezentacja. Następnie każdy wykonał swoją własną podróżną walizkę z tektury, w której potem miał umieścić wszystkie wiadomości o Francji. Informacje były przygotowane w formie zdań z lukami do indywidualnego uzupełnienia. Po wykonaniu tej części zadań, uczniowie otrzymali bilety na seans filmu *Dzwonnik z Notre Dame* w naszej sali. W czasie całego dnia pojawiło się mnóstwo różnych emocji, jedna z dziewczynek z przejęciem opowiadała, że nie wierzy, że się na to odważyła i brała udział w pokazie mody. Dzieci z zainteresowaniem chodziły między sztalugami, wąchały testery Chanel Nr 5 oraz mydło lawendowe, przeglądały przyniesione przez siebie francuskie przewodniki, albumy, makietę Wieży Eiffla. Zakończyli-

Fot. Archiwum szkolne

śmy słodkim poczęstunkiem – biszkoptowymi magdalenkami. Widząc zaangażowanie, radość i przejęcie, z jakim pracowali uczniowie, biorę pod uwagę poznawanie w ten sposób innych państw.

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Wioleta Krause – nauczyciel mianowany edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej oraz edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną, a także instruktor gimnastyki korekcyjno-kompensacyjnej w Szkole Podstawowej nr 2 im. Jana Heweliusza w Żukowie; organizatorka licznych projektów, aktywna uczestniczka międzynarodowych inicjatyw w ramach programu Erasmus+; inicjatorka szeregu akcji charytatywnych.

Gastronomiczne innowacje w Zespole Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich w Gdańsku

Elwira Wiśniewska

25 maja 2023 r. w Zespole Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich w Gdańsku odbył się *Multiplier Event* (czyli wydarzenie upowszechniające rezultaty pracy projektowej), który zakończył trzyletnią działalność partnerów w ramach projektu *Erasmus+ pt. Cooking Healthy European Paths* o numerze 2020-1-IT02-KA201-079674.

Był to projekt akcji Partnerstwa strategiczne na rzecz innowacji, w którym jako partnerzy strategiczni uczestniczyli: szkoły gastronomiczno-hotelarskie z Gdańska, Palermo (Włochy), Sorii (Hiszpania) i Dinard (Francja), a także uczelnia Università Degli Studi Di Palermo (UNIPA) oraz ośrodek badawczy Consiglio Nazionale Delle Ricerche (CNR) z Palermo. Całkowita kwota dofinansowania wyniosła 361 122,00 euro.

Głównym celem projektu było znalezienie nowych metod walki z otyłością, cukrzycą oraz celiakią. Pomóc w tym miały szkoły gastronomiczne, które są najważniejszym *producentem* młodych kucharzy, a udział w projekcie miał wyposażyć ich w narzędzia walki – wiedzę i umiejętności – jako skuteczną pomoc w bitwie z ww. chorobami cywilizacyjnymi. Mogło to mieć miejsce dzięki zmianom wprowadzonym w szkolnych programach nauczania, które polegały na poszerzeniu treści programowych przedmiotów gastronomicznych, ale też – innych przedmiotów, takich jak język angielski zawodowy, matematyka czy informatyka. Dodano informacje pomagające zmagać się z chorobami, na które cierpią coraz liczniej mieszkańcy Europy. Oprócz tego nauczyciele szkół partnerskich przeszli szkolenie przygotowane przez pracowników ośrodka badawczego CNR

Prezentacja działań projektowych podczas konferencji Multiplier Event

Pysznie i zdrowo: francuska oraz włoska propozycja

Uczniowie przygotowujący dania na bankiet Multiplier Event

Degustacja ślimaków (zwanych trąbikami) we Francji

Wszystko gotowe – czekamy na gości (bankiet Multiplier Event)

z Sycylii, a nad poprawnością wdrażanych zmian czuwali profesorowie uniwersytetu UNIPA.

Każda ze szkół opracowała przepisy na dania narodowe, które mogą być podawane osobom cierpiącym na otyłość, cukrzycę i celiakię. Wszystkie receptury zostały przebadane przez ośrodek CNR oraz przetestowane przez uczniów w pracowniach gastronomicznych pod względem możliwości wykonania potraw według zmienionych formuł. Następnie uczniowie spotykali się w szkołach partnerskich i wspólnie przygotowywali dania z danego kraju – przystawkę, danie główne oraz desery – według opracowanych przez każdą szkołę przepisów. Wymiernym efektem pracy jest powstanie 72 przepisów, a wartością dodaną działań projektowych dla uczniów naszej szkoły były wyjazdy i związana z tym możliwość poznania pięknych zakątków Palermo, spektakularnych widoków we francuskiej Bretanii czy unikalnej architektury północnej Hiszpanii. Wyjazdy do szkół partnerskich przyniosły też uczniom nowe przyjaźnie oraz pozwoliły na wycieczkę do kulinarnego rajy smaków: niezwykłe nadzienia arancini i niebiańskie cannoli z ricottą w Palermo, ślimaki morskie w Dinard czy ośmiornica w Sorii.

Fot. Archiwum projektu

Makowiec bezglutenowy

Fot. Archiwum projektu

Najprzyjemniejsza część: zwiedzanie Palermo

Fot. Archiwum projektu

Mobilność w Palermo: uczestnicy przed szkołą partnerską Pietro Piazza

Fot. Archiwum projektu

Mobilność w Sorri: uczestnicy przed szkołą partnerską La Mercede

Podczas mobilności naszych partnerów w Polsce odkryciem okazała się babka ziemniaczana z sosem z prawdziwków, a za najlepsze pierogi uznano te z kapustą i grzybami.

Wszystkie emocje zostaną na długo w pamięci uczestników, a efekt pracy uczniów i nauczycieli – wirtualna książka kucharska – pozostanie trwałym zasobem do powszechnego wykorzystania. Publikacja zawiera przepisy polskie, włoskie, hiszpańskie oraz francuskie, zbadane pod względem medycznym przez ośrodek badawczy CNR, który zatwierdził receptury, asygnując książkę swoim logo. Walka z chorobami cywilizacyjnymi za pomocą zdrowej diety jest możliwa. Rezygnacja z dobrej przystawki czy pysznego deseru nie jest przy tym konieczna, a nasza książka jest tego najlepszym dowodem.

Wszyscy uczestnicy biorący udział w spotkaniu w ramach Multiplier Event byli pod wrażeniem tego, że zdrowe jedzenie może być tak pyszne. Wiele słów uznania padło

pod adresem makowca bez grama mąki i niesamowitego musu cytrynowego bez dodatku cukru.

Z przyjemnością zapraszamy do wypróbowania dań według naszych zmodyfikowanych przepisów. Podajemy link do wersji online: <http://eprints.bice.rm.cnr.it/22330> (*Cooking Healthy European Paths* edit by CNR Edizioni) i życzymy smacznego!

Elwira Wiśniewska – nauczyciel języka angielskiego w Zespole Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich w Gdańsku; od lat aplikuje o fundusze unijne w ramach projektów Erasmus+, zarówno w akcjach dla uczniów, jak i dla nauczycieli; dzięki realizacji projektów wielu nauczycieli ZSGH wzięło udział w szkoleniach językowych oraz zawodowych na Malcie, we Włoszech, w Hiszpanii, Finlandii czy Irlandii, a uczniowie mieli szanse na nowe doświadczenia dzięki wyjazdom do wielu zakątków Europy.

POMORSKA BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA

Pomorska Biblioteka Pedagogiczna w Gdańsku poleca:
przeciwdziałanie dezinformacjioprac. *Klaudia Malinowska,**Wydział Informacji i Wspomagania Placówek Oświatowych PBP w Gdańsku*Pomorska Biblioteka Pedagogiczna
im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w GdańskuInstytucja Samorządu
Województwa Pomorskiego

Ogólnosięwiatowy problem, jakim jest dezinformacja i celowe manipulowanie faktami przez media, polityków czy reklamodawców, nie zniknie z dnia na dzień. Możemy jednak próbować sobie z nim poradzić poprzez poznanie mechanizmów stosowanych w dezinformacji, a co za tym idzie – nabycie umiejętności rozpoznawania jej i nie ulegania jej wpływom. Krokiem we właściwą stronę są książki, które jasno oraz skutecznie wprowadzą nas w temat fake newsów i półprawd. Pomorska Biblioteka Pedagogiczna w Gdańsku dysponuje bogatym zbiorem literatury na wspomniane tematy. Szczególnie polecamy:

1. **Efekt niszczący** : jak dezinformacja wpływa na nasze życie / Anna Mierzyńska. – Warszawa : Wydawnictwo Agora, 2022. – ISBN 978-83-268-3994-8. Sygn. 216084. W swojej książce Anna Mierzyńska demaskuje kulisy dezinformacji oraz wskazuje mechanizmy służące sianiu nienawiści i wprowadzaniu chaosu w życie społeczne. Wszystko po to, aby każdy człowiek, mając wiedzę o dezinformacji, mógł ją łatwo zauważyć i przeciwstawić się próbom wywierania wpływu. Jednocześnie autorka zachęca do pogłębionej refleksji na temat własnego udziału w powielaniu dezinformacji, a tym samym przyczynianiu się do jej rozpowszechniania.
2. **Epidemia smartfonów** : czy jest zagrożeniem dla zdrowia, edukacji i społeczeństwa? / Manfred Spitzer. – Słupsk ; Warszawa :

Dobra Literatura, 2021. – ISBN 978-83-66473-23-2. Sygn. 210959. Smartfon to już nie jest zwykły telefon. Jego wielofunkcyjność oszałamia, ale też niepokoi. Czy fakt, że smartfon towarzyszy nam wszędzie, że jako społeczeństwo wolimy spędzać czas wpatrzeni w jego ekran niż w inne ludzkie twarze powinien nas negatywnie do tej technologii? Książka stanowi próbę odpowiedzi na to pytanie.

3. **Facebook** : a miało być tak pięknie / Steven Levy. – Białystok : Mova, 2022. – ISBN 978-83-67069-43-4. Sygn. 216087. Obszerna monografia opisuje powstanie i działanie korporacji Marka Zuckerberga, jej błyskawiczny rozwój oraz targające nią skandale. Ale także opowiada

o fenomenie, który pozwolił, by firma w krótkim czasie zdobyła możliwość wpływania na codzienne życie i wybory społeczeństwa.

4. **Fake news** : geneza, istota, przeciwdziałanie / Klaudia Rosińska. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2021. – ISBN 978-83-01-21910-9. Sygn. 212462. Klaudia Rosińska w swojej publikacji zajmuje się szerokim omówieniem zjawiska społecznego, jakim są fake newsy. Szuka przyczyn tak częstego ich występowania, ale też opisuje specyfikę fake newsów oraz podpowiada, jakimi narzędziami możemy się posługiwać, żeby radzić sobie z trwającą wojną informacyjną i jak najskuteczniej powstrzymać ich rozprzestrzenianie.

Fot. K. Malinowska

5. Jak nie zgubić dziecka w sieci? / Zyta Czechowska, Mikołaj Marcela. – Warszawa : Muza, 2021. – ISBN 978-83-287-1760-2. Sygn. 211894. Zyta Czechowska i Mikołaj Marcela, eksperci w dziedzinie nauczania, w swojej książce szukają odpowiedzi na pytania o bezpieczeństwo dzieci w świecie cyfrowym, a także o granice, które rodzice chcą i powinni stawiać swoim dzieciom w kontakcie z cyberprzestrzenią.
6. Myślenie krytyczne w edukacji : metodyka kształcenia w szkole podstawowej / Iwona Czaja-Chudyba. – Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2020. – ISBN 978-83-8142-930-6. Sygn. 214281. W zalewie półprawd i dezinformacji od najmłodszych lat powinniśmy być wyczuleni na próby manipulacji. Autorka zachęca, aby od początku edukacji szkolnej wyposażać uczniów w umiejętność myślenia krytycznego oraz analitycznego, aby stało się ono jedną z podstawowych kompetencji każdego dziecka. Książka zawiera propozycje metodyczne i ćwiczenia.
7. Myśl krytycznie i nie daj sobie wciśnąć kitu / Carl T. Bergstrom, Jevin D. West. – Łódź : Wydawnictwo Feeria, 2021. ISBN 978-83-8225-052-7. Sygn. 216045. Ta publikacja jest przede wszystkim zachętą do samodzielnego myślenia, do wnioskowania i analizowania, do pogłębiania własnej wiedzy po to, aby nie dać sobą manipulować i nie stać się ofiarą wszechobecnej dezinformacji.
8. Prawda o kłamstwach : iluzja uczciwości i ewolucja fałszu / Aja Raden. – Poznań : Dom Wydawniczy Rebis, 2022. – ISBN 978-83-8188-523-2. Sygn. 215667. W swojej książce Aja Raden demaskuje mechanizmy kłamstw i podatności społeczeństwa na to, by w nie wierzyć. Szuka odpowiedzi na pytania, skąd się bierze potrzeba oszukiwania oraz manipulacji, a także po co kłamiemy i dlaczego jesteśmy skłonni wierzyć w kłamstwa. ■

Rusza VIII edycja Konkursu Nauczyciel Pomorza

*Klaudia Malinowska, Wydział Informacji
i Wspomagania Placówek Oświatowych PBP w Gdańsku*

Nauczyciel to nie zawód – to powołanie, ale także poświęcenie i serce oddane podopiecznym. Jakże ważne jest docenienie trudu pedagogów, zwłaszcza obecnie, kiedy tak wyraźnie widać kryzys wkradający się w szeregi nauczycieli. Okazją do uhonorowania pracy dydaktycznej jest konkurs **Nauczyciel Pomorza Roku 2023, który startuje już po raz ósmy, w tym roku w nowej, odświeżonej formule.**

Konkurs, w imieniu Marszałka Województwa Pomorskiego, przeprowadza Pomorska Biblioteka Pedagogiczna w Gdańsku, a jego najważniejszym celem jest nagradzanie nauczycieli wyjątkowych, którzy swój zawód wznoszą na wyższy poziom.

Do udziału w Konkursie można zgłaszać nauczycieli, którzy z zaangażowaniem realizują swoje zadania dydaktyczne i wychowawcze, którzy wspierają innych pedagogów i starają się o podniesienie rangi zawodu, a także angażują się i aktywnie działają na rzecz środowiska lokalnego.

Kandydatów do Konkursu może zgłosić: dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki oświatowej, rada szkoły lub placówki, rada rodziców, samorząd uczniowski albo organizacja pozarządowa.

Kandydaty w Konkursie oceniane są przez Komisję Konkursową, która spośród wszystkich zgłoszeń wybiera 10 finalistów, a spośród nich 5 laureatów. Jeden z laureatów otrzymuje tytuł Nauczyciela Pomorza oraz statuetkę, a pozostali – wyróżnienia. Zwycięzcy otrzymają również nagrody pieniężne.

Szczegółowe informacje są dostępne na stronie internetowej: <https://des.pomorskie.eu/nauczycielpomorza>.

Zapraszamy do udziału! ■

Fot. K. Malinowska

Nauczyciele do piór! – czyli VIII Pomorski Konkurs Literacki dla Nauczycieli

Jolanta Betkowska, koordynator Pomorskiego Konkursu
Literackiego dla Nauczycieli, Pomorska Biblioteka Pedagogiczna
w Słupsku

Pomorska Biblioteka
Pedagogiczna w Słupsku

Instytucja Samorządu
Województwa Pomorskiego

L iteratura jest bardzo ważnym wyznacznikiem działalności Pomorskiej Biblioteki Pedagogicznej w Słupsku. Od niemal trzydziestu lat co roku odbywa się Pomorska Wiosna Literacka, podczas której w licznych szkołach i innych placówkach oświatowych oraz kulturalnych regionu pomorskiego dzieci, młodzież i dorośli mają okazję spotkać się z pisarzem, poetą czy ilustratorem książek. Gościliśmy takie znakomitości, jak Wanda Chotomska, Michał Rusinek czy Jerzy Bralczyk, a na długiej liście gości wiośnianych można znaleźć felietonistę Michała Ogórka, rysownika Edwarda Lutczyna, pisarza Janusza Leona Wiśniewskiego, poetkę Emilię Waśniowską... Pomorska Wiosna Literacka stwarza szansę także do promowania twórców pomorskich, jak Daniel Odija czy Agata Marzec ze Słupska, Paulina Hendel z Miastka albo Jarosław Juchniewicz z Bytowa.

Poezja zajmuje ważne miejsce nie tylko w Pomorskiej Wiosnie Literackiej, ale i w nowym przedsięwzięciu Pomorskiej Biblioteki Pedagogicznej w Słupsku – Pomorskim Ślamie Poetyckim. Pierwszy ślam odbył się w roku 2022 i zakończył się sukcesem – zgłosiło się 17 chętnych do stanięcia w szranki poetyckie, a samo wydarzenie dostarczyło wrażeń artystycznych oraz emocji zarówno uczestnikom, jak i publiczności. Ów swoisty turniej literacki wpisuje się doskonale w potrzeby nie tylko środowiska oświatowego, ale szerszego grona odbiorców, a znakiem tego jest hasło tegorocznego, II Pomorskiego Ślamu Poetyckiego: *Bezmiar poezji – poezja bez wieku i miary*.

Pomorski Konkurs Literacki dla Nauczycieli stanowi kolejny ukłon w stronę literatury ze strony Pomorskiej Biblioteki Pedagogicznej w Słupsku. Młodszy niż Wiosna Literacka i starszy niż Ślam Poetycki, konkurs ów został przed trzynastoma laty pomyślany jako odpowiedź na pytanie, co jeszcze biblioteka pedagogiczna może zrobić dla swoich czytelników, wśród których przeważają nauczyciele, wychowawcy, pedagodzy i inne osoby ze środowiska oświatowego. Konkurs Literacki dla Nauczycieli okazał się bardzo udaną inicjatywą – prace napływały, autorzy ujawniali się ze swoją twórczością, objawiły

się talenty literackie. W ciągu siedmiu edycji konkursu (odbywa się on w cyklu dwuletnim) 175 autorów nadesłało 462 teksty: 357 wierszy i 105 opowiadań. Został zatem osiągnięty główny cel przedsięwzięcia, czyli inspirowanie, wsparcie oraz promocja literackich talentów nauczycieli i innych pracowników pedagogicznych.

VIII Pomorski Konkurs Literacki dla Nauczycieli odbywa się pod patronatem honorowym Marszałka Województwa Pomorskiego, Pomorskiego Kuratora Oświaty, Starosty Słupskiego i Prezydenta Miasta Słupska, a patronatu medialnego udzieliło Radio Gdańsk. Konkurs adresowany jest do tych twórców, którzy nie opublikowali jeszcze samodzielnej książki poetyckiej czy prozatorskiej – ma to na celu zachęcenie piszących *do szuflady*, aby pokazali swoją twórczość szerszemu gronu odbiorców, a także poddali ją ocenie kompetentnego jury, w skład którego wchodzi literaturoznawca, redaktor i pisarz. Prace nadsyłać mogą nauczyciele (czynni i emerytowani), wychowawcy, pedagodzy oraz pracownicy kulturalno-oświatowi z całego województwa pomorskiego. Tematyka jest dowolna, można nadsyłać wiersze (do 3 utworów) i teksty prozatorskie (do 10 stron). Prace, które autorzy zdecydują się zgłosić do konkursu, nie mogą być wcześniej publikowane. W każdej z dwóch kategorii jury przyzna nagrodę główną w wysokości 1300 zł oraz wyróżnienie w kwocie 700 zł. Laureaci zostaną uhonorowani podczas uroczystego finału, który w tym roku usświetni swoją obecnością prof. UJ dr hab. Michał Rusinek, literaturoznawca, prezes Fundacji Wisławy Szymborskiej i sekretarz noblistki.

Jednym z twórców zaproszonych na tegoroczną, XXIX Pomorską Wiosnę Literacką jest Agata Marzec. Słupszczanka jest autorką zbioru opowiadań *Reminiscencje*, powieści *Wieża z piasku* i *Cena złudzeń*, tomików poetyckich *A w moim ogrodzie rosną* i *Pan Demiurg*, niebawem ukaże się kolejna powieść *Miętówka*, a początek jej twórczości miał miejsce podczas IV edycji Pomorskiego Konkursu Literackiego dla Nauczycieli, w roku 2015. Agata Marzec otrzymała wówczas wyróżnienie za opowiadanie *Niobe*. Po kilku latach w rozmowie z pisarką konkurs został przywołany:

O TYM SIĘ MÓWI

Tak, rzeczywiście udział w zorganizowanym przez Państwa konkursie otworzył mnie na pokazanie swoich tekstów czytelnikom i wydawnictwom. Wcześniej nie sądziłam, że mogą się one komukolwiek spodobać. Pisałam dla siebie, by ubrać w słowa własne myśli. Po otrzymaniu tytułu laureata uwierzyłam, że moje słowa mają moc docierania do innych ludzi. A potem wypadki potoczyły się już same: wydałam książkę „Reminiscencje”, zostałam nagrodzona w kilku innych konkursach ogólnopolskich. Dlatego, Drodzy Nauczyciele, nie wstydźcie się swoich emocji i nie bójcie się podzielić nimi z jury! Oczywiście, nad napisanym tekstem zawsze trzeba trochę popracować, w końcu pisanie to warsztat i zawsze można go udoskonalić. Ale warto, bo staje się to niepowtarzalną przygodą, a potem – sposobem na szczęśliwe życie!

VIII Pomorski Konkurs Literacki dla Nauczycieli trwa. Regulamin jest dostępny pod adresem: <https://tiny.pl/chrbj>. Prace można nadsyłać do 30 września 2023 r. Zapraszamy, zachęcamy. Niech po raz kolejny okaże się, że w Ciele Pedagogicznym istnieje Duch Literacki!

Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie
zaprasza do udziału i ogłasza

III EDYCJĘ KONKURSU KASZUBSKIEJ NAGRODY EDUKACYJNEJ BĚLNY SZKÓLNY

Na zgłoszenia czekamy do 10 lipca 2023 r.
Szczegóły konkursu na stronie www.kaszubi.pl

WRĘCZENIE NAGRODY ORAZ WYRÓŻNIENŹ ODBĘDZIE SIĘ
PODZAS GALI Z OKAZJI DNIA EDUKACJI KASZUBSKIEJ
8 WRZEŚNIA 2023 R. W SALI POLSKIE NIEBO W GDAŃSKU

PATRONAT HONOROWY NAD NAGRODĄ OBJĘLI:
MARSZAŁEK WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO MIECZYSLAW STRUK
POMORSKI KURATOR OŚWIATY MAŁGORZATA BIELANG

EuroSkills Gdańsk 2023

Już od 5 do 9 września na stadionie Polsat Plus Arena Gdańsk, w halach kongresowo-wystawienniczych Amber Expo i na terenach do nich przyległych odbędzie się EuroSkills Gdańsk 2023. Ponad 600 zawodników z 32 krajów będzie uczestniczyć w 43 różnych konkurencjach. Wśród nich będą między innymi florysty, kucharze, mechanicy samochodowi, spawacze czy informatycy. Jednak EuroSkills to nie tylko konkurs. Na widzów czekać będą także strefy *Try a skill*, panele dyskusyjne i targi szkół. Wydarzenie rozpocznie widowiskowa ceremonia otwarcia na stadionie, podczas której odbędzie się parada narodowych drużyn, a 9 września zapraszamy do wzięcia udziału w ceremonii wręczenia medali. [Szczegółowe informacje i zapisy: <https://euroskills2023.org>].

źródło: <https://euroskills2023.org>

VIII Pomorski Konkurs Literacki dla Nauczycieli

Termin nadsyłania prac:
30 września 2023 r.

Regulamin konkursu na
www.pbp.slupsk.pl

Zapraszamy do udziału!

ORGANIZATORZY

POMORSKA BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA W SŁUPSKU
STOWARZYSZENIE EDUKACYJNE VOLUMIN

Pomorska Biblioteka
Pedagogiczna w Słupsku

Instytucja Samorządu
Województwa Pomorskiego

Stowarzyszenie
Edukacyjne
Volumin

PATRONAT HONOROWY:

MIECZYŚLAW STRUK
MARSZAŁEK
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Słupsk

PATRONAT MEDIALNY:

Radio Gdańsk

Fot. B. Kwaśniewska

**Pomorskie Centrum Edukacji
Nauczycieli w Gdańsku**

Instytucja Samorządu
Województwa Pomorskiego

Organ prowadzący: Samorząd Województwa Pomorskiego

Placówka posiada akredytację — decyzja Pomorskiego Kuratora Oświaty
w Gdańsku nr 74/2020 z dnia 12 sierpnia 2020 r.

Placówka wpisana do rejestru instytucji szkoleniowych Wojewódzkiego Urzędu
Pracy w Gdańsku pod nr ewidencyjnym 2.22/00057/2007